

Nro. 52.

**A' FELS. R. CSASZARNAK ÉS A. KIRALYNAK
KEGYELMES ENGEDELMÉBŐL.**

*Költ Bétsben, Kedden Juniusnak 30-ik napján
1801-ik esztendőben.*

Nagy Britannia.

A' *Yerfeyi* szigetben lévő Anglus sereghez 2000 ember küldetett segítségül, a' melly már most elegendő lesz az ellenség oda leendő börtönfésztésének meg akadályoztatására.

Az Orosz és Dániai kereskedő hajókra tett embargo, az az, lemarasztás, egészen le vétetett, és most már szabadok lévén, minden akadály nélkül vissza mehetnek hazájokba. — Az erről kiadódott Kir. parantsolat, minden Britanniai kikötő helyekbe el küldetett.

Az egy ideig Sicilia körül vigyázaton volt Admiral Warren eskaderje, Egyiptomba ment, holott már most, a' Török eskaderen kívül, 18 An-

glus linea hajók gyüllöttek öszve, ide nem számlálván az ott lévő számos fregátokat. Az Egyiptomban lévő Frantzia hadi népet 10 ezer emberre számlállyák az Anglus közönséges levelek. — A Lisszabonában lévő Anglus követől *Frere* úrtól, olly tudósítást vett a' Londoni Kormányfő, hogy az eggyefűlt Frantzia - Spanyol átmadiának Portugalliába lett bé ütése után, a' békeességnek meg nyerése végett minifter *Pinto* küldetett Párisba. — Admirál *Nelson* maga egeségének fokszori változása miatt az északra küldött Anglus floutának kormányát le tévén, Angliába visszament, 's helyére Admiral *Pole* küldetett.

A' nem régiben el foglalt *S. Eustachiusi* szigetben 48 ágyút, 338 hordó puskaport, sok fegyvert és munitiót nyertek a' Brittusok. Ennekelötte 21 esztendővel, úgymint, 1780-ik esztendőben is el foglalvan azt az Anglusok, 3 millio font sterling nyereséget szerettek magoknak. — A' Fr. Respublikához tartozó napnyugoti Indiai sziget *Gvadalupe* az elegendnek szüksége miatt nagy nyomorúságra jutván kéntelen leszik az azt ostromló Brittusoknak magát fel adni.

Az egész Angliai, nevezetessen pedig a' Londoni Publicum leg nagyobb figyelmetességgel van a' Fr. Respublika tengeri készületeire. — A' Themse torkánál, hat kövekkel meg terhelt hajók süllyesztettek el, ne hogy valami úton módon a' London mellé való bé menetelre alkalmatlóságot talállyanak a' Frantzia hajók. — Az Angliai Kormányfő bizonyos tudósítást vett a' felel, hogy a' Fr. tengeri készületeknek Hybernia legyen a' fő tzéllya. Ezt bizonyította azon 14 ik Majusi *Corki* levél is, mellyben azt írják, hogy az oda való kikötő helyben egy kis hajó fogatlatott el, a' mellyen lévő embernél találtatott

kártyákon a' Hyberniai partok mellett lévő ten-
ger vizének mélysége jól és igazan meg volt ha-
tározva s. a. t.

Orosz Birodalom.

A' Pétersburgi Udv. Ujságban ilyen képen
adatok egy Császári Hirdetésben elő azok az
okok, a' melyekre nézve Sándor Császár a' le-
írítáltatott Anglus hajókat és tulajdonokat, viz-
sza adatta: — „Az Anglus kereskedő hajóknak
le írítáltatását, a' melly inkább a' magános sze-
méllyeknek mint az Orzáglószéknek volt káros,
azok az okok, a' melyek minket annak meg szün-
tetésétől mind ez ideig meg tartóztattak, nem ki-
vánnyák tovább. Az Anglus hajós sereg, a' melly
a' *Balticum* tengerre bé-evezvén, még a' mi Re-
vali kikötőhelyünk mellé is el közelgetett vala,
a' mi kívánságunkra már el távozott onnét, ilyen
nyilatkoztatással, hogy néki a' mi partjainknak
meg látogatásával leg kisebb ellenféges czélozá-
sa sem volt légyen, hanem éppen azon békeféges
indulattal viseltetett ez úttal is irántunk, a' mellyet
az Anglus Orzáglószék már sok versben meg bi-
zonyított. Ez a' történet tette lehetségessé, hogy
az Orosz Birodalom' méltóságának meg-bántása
nélkül, igazságos gondolkodásunknak és békefé-
ges hajlandóságunknak eleget tehessünk: melly-
hez képezt meg parantsóltuk, hogy az Anglus
kereskedő hajók és portékák, minden arestom alól
felszabadittassanak, &c.“

Az Orosz Birodalom' külömb külömb részei-
ről naponként érkeznek az Anglus Kapitányok és
hajós legények *Cronstadtba* vizsza, az ólra, hogy
ez a' Császári Hirdetés ki adódott, kiknek hajó-
ik Császári költségen állítatnak helyre, és úgy
adattatnak nekik vizsza. Mindenek arra a'
lára állítódnak vizsza, a' mellyen a' márt

elzrendő' Oktoberjének 23-dika előtt állottanak. Uj virágzásra fog az Anglusok és Oroszok között a' kereskedés ismét kevés idő alatt jutni.

Azonközben, a' Batava Respublikához is ilendő bárátságot mutat *Sándor Császár*. Annak Pétersburgban lévő követjét különös audientziára maga elejébe botsátotta, és nagy nyájassággal fogadta; és a' mint hallatik, a' Császár is követet fog nem sokára Hágába küldeni.

Elegyes Levelek.

Páris, Junius' 12-dikénn.

A' még itt lévő Orosz Követ Gróf *Kalitscheff* mind ez ideig is meg nem szünt a' Szárdiniai Király' ügyit az Első Konzúl előtt folytatni.

Mely nagy készületeket tegyenek az Anglusok a' Frantzia Respublika ellen, meg tesszik a' következőkből: — 814 hadi hajót fegyverkezettek-fel, a' mellyek között tsak első nagyságuak többen vagynak 2 száznál. Ezek a' 814 külömb-külobb féle hadi hajók pedig mind tsak arra vagynak szánva, hogy N. Britániának partjait minden ellenséges expeditziók ellen védelmezzék. Ennek felette még ezeken kívül külömb-külobb kikötőhelyekben 126 Anglus hajók készülnek valamelly titkos expeditzióra. Egy szóval, ugy látszik, hogy most egész erejét megmozdította Nagy Britannia.

Egy hiteles Anglus közönséges levél így fejezi ki magát: — „Az Északi Hatalmasságok között elő fordúlt környülállások egészen visszafszerzették az Anglus hajóknak a' minden Északi kikötőhelyekkel való bátorfágos közösülést. Bajoson fogja Frantzia Ország végre halytani azt a' plánumát, hogy a' hadakozást Északi Európába által vigye; minthogy tudja azt, hogy ezen lépés által arra kényszeritené ezen Északi Hatal-

masságokat, hogy ellene, magokat az Anglusokkal egygyelítsék, a' mellyből nem egyéb, hanem egy közönséges háboru fogna következni — a' melly által ismét tsak a' mi kedvünk fogna bétöltődni, u. m. a' kiknek országunk politikája kívánja azt, hogy Frantzia országnak nagy erejét, szározonn való hadakozások által vessük el magunkról. Most tehát Frantzia országnak nintsen mit tenni egyebet, hanem tsak az, hogy egyenesen a' mi partjainkra való ki szállást probálja meg: de a' mellynek elfogadására mi, elég jó készülettel vagyunk. Tegyük fel, a' mit minden környülállások szerént fel is tehetünk, hogy ne boldogulhasson ezen probatételjében: ezzel egészízen vége fog lenni minden további ellenünk való iparkodásainak. Nem építhetjük e' hát mi ezen fundamentomonn azon reménségünket, hogy az Européi fok változásoknak nagy része, még vizsza térhet előbbeni állapotjára. — Örvendj Britannia! “

A' Genuai vagy Liguriai vidékeken egy olyan tolvaj sereg prédál mostanában, a' mellynek egy 22 esztendő s fiatal ember a' vezére, és a' kit közönségesen némelyek nagy Ördögnek, mások pedig Liguriai Pasma-Oglunak neveznek. Ez minden alattavalóit napjára 5 Livrával fizeti; igen veszedelmes ember, nevezetesen azoknak, a' kik úgy nevezett nemzeti jóságot vásároltak.

A' külső dolgokra ügyelő Minister *Talleyrand*, fényes bált adott Jun. 8-dikán, Páris mellett egy falusi szép kastélyban a' Livornói Grófnak és Grófnénak. Kastély, kert, uttza, egy szóval minden ugy meg volt világosítva, hogy még Párisban is ugy látszott, mintha valamely távolságra nagy égés lett volna. A' kastély kertjiben nevezetesen olyan világos volt, mint fényes nappal.

A' czifraságok azt a' Florentziai piatzot ábrázoltak, a' mellyen a' Pitti palota van épülve. A' piatzonn, Florentziai népet ábrázoló tántzoló és muzsikáló sokaság várta a' Grófnak és Grófnénak, mint jövendő béli Királynának és Királynénak érkezéseket. Azonban egy Kurir lépvenbé, jelenti, hogy érkeznek ö Felségek, mellynek hallására a' sokaság mesterséges csoportot formálván, énekelve és tántzólva vezette a' Felségeket, mintha győzedelmi pompával vezette volna, fel a' palota felé. — Bajos volna ennek az örvendetes báloak egész művöltát le írni, kivált annak, a' ki nem látta: elég az hozzá, hogy 5 palotában ettek ittak a' vendégek, és az asztalok az éves közben három versben terítették újra. — Lehetetlen előre el látni, hogy hova czélozzon a' Frantzia Országúlszék az e' félékkel.

Páris, Jun. 18. dikánn:

Leclerc nevü Gárda tiszt, a' ki *Duroc* polgátt a' Pál Császár' halála után Pétersburgba kísérte volt, visszra érkezett onnét tudósítá okkal. Május 30. ikán indúlt visszra: az előtt 5 napokkal érkeztek volt Pétersburgba. Más nap reggel haladék nélkül *Pahlen* fő Ministe hez ment *Duroc*, a' kitől másod nap reggel a' Császárhoz vezetett. Igen szivesen fogadtatott ö Cs. Felségtől, tsak különösön a' Kabinétban. Az után a' Császári belső Tanátsoshoz *Gr. Panin*hez ment, és néhány vers béli tanátsozásokat tartott véle. A' 3 ik nap a' véle lévő személlyeket mutatá bé *Duroc* a' Császárnak a' katona paráda alkalmatofságával. Az nap dél után a' Császári kertben sétálás közben találkoztak ö Felsége és *Duroc* együtt, a' hól egy alléban sokáig beszélgettek különösön.

A' Portugalliai hadakozásról kedvező híre

ket vett a' Frantzia Orszaglósziék. *Alentejo* már egészszén el van a' Spanyol feregek által foglal-
tatva. *Minister Pinto* meg érkezett a' Spanyol
tábor fő hadi szállására olyan tellyes hatalom-
mal, hogy a' Portugalliai Udvar' nevében békes-
séget elközöljön. Már ígérertet tett is ugyan a'
felől, hogy a' Portugallus kikötőhelyek az An-
glus hajók előtt bé záródnak, 's több más e' fé-
le fel tételekről is, a' mellyek a' Frantziáknak
mind igen kedvezők : arra azonban, hogy Por-
tugalliának tartományai Spanyol és Frantzia fe-
regek által el foglaltatván, az után, az Anglusok
által a' Frantzia és Spanyol szigeteken el fog-
laltatott tartományokért, tserében adattassanak
ismét vissza Portugalliának, még tellyességgel
nem állott réa a' nevezett Portugallus Követ Ur.

Hága, Jun. 13 dikánn.

Az a' nagy kérdés, hogy : szükséges e' az
eddig fenn állott Constitutzióon egymás válto-
zásokat tenni ? itten tegnapelőtt úgy határozta-
tódék meg, hogy : nem szükséges. Az első tör-
vényhozó Kamarában a' következő három kérdé-
sekben terjesztette a' dolgot az Élölülő a' gyűlés'
elejbe : — 1) ször. Valyon el kell e' fogadni a'
Commissió javaslásait a' Constitutziónak új plá-
numára nézve ? — Ez vissza vettetett 50 voxok-
kal 12 tő ellen. — 2) ször. Valyon a' Directorium-
nak Mártzius 14 dikénn költ követsége, a' mely
által a' Constitutzióban némely változásokat jo-
vasólt vólt, lehet e' a' gyűlés' tanátskozásának
további tárgya, mind addig, míg az az idő el
nem következik, mellyet a' fenn álló Constitutzió
arra határozott, hogy akkor ötet meg vizálni, és
rajta szükséges változásokat tenni lehessen ? —
Azok, a' kik arra voxoltak, hogy : lehet, 30 man,
azok pedig, a' kik azt állították, hogy nem lehet

29 tzen vóltak. — 3)szor. Valyon a' Directorium' követségét, melyben a' Constitutzió beliváltozásokot jóvászólja, a' mostani formájában meg kell ő több versben halgatnunk, vagy nem? — Nem kell, ez vólt a' határozás. — Mind ezekből nyilvánfágos az, hogy azoknak pártjok, a' kik a' fenn álló Constitutziónak megváltozását nem akarják, sokkal nagyobb számmal légyenek a' Belga törvényhozó Kamarában, mint azok, a' kik azt akarják. Még tsak azt is, hogy ezen jóvaslását, valamely más formában, a' jóvő esztendő előtt, midőn t. i. az a' Constitutzió szerént meg eshetik, meg ujjíthassa a' Directorium, tsak 4 voxokból álló többlég által nyerhette meg az ő pártja. Az első Kamarának ezen végzése, még a' második Kamara' elejébe megyen, a' hol három versbéli felolvasztás, és ugyan annyi versbéli vetélkedések alá vettetik, a' mellyeknek még nem most fog végek lenni. Ezen tárgy iránt is nem találta tehát el a' Párisi Konsularis Újság levél a' maga czélozását, a' midőn (mint ugyantsak az 50-ik M. Kurir' 766-ik levéloldalán is olvastattott) így fejezte ki a' Frantzia Konzulok gondolatját: *Hollándia jónak találta a' maga Constitutzióját megváltoztatni.*

* * *

Az 50 dik M. Kurir 765-dik levéloldalán ezek a' forok olvastattak vólt: — „Több Frantzia Commendánsok el hagyták a' Rénus jobb partját, a' nélkül, hogy azoknak az erősségeknek jelenvaló állapotjokat Protocollumban feljegyezték vólna. — Mivel a' hadi archívum azoknak szoros feljegyeztetéseket kívánnyá, szükségesképen vízfza kellett ő nékiek oda menni, azon erősségeknek jelenvaló állapotjokat feljegyezni, 's ezen jegyzéseiket a' városbeli polgári Előjárók-

nak kezek alá-irása által meg erőssíteni. — De
ők 24 óra el forgása alatt e' munkát végbe vit-
ték." — Ezek a' sorok a' Párisi Konzuláris Ujj-
ság levélnek szavai voltak. *Brüsselből* ellenben
Jun. 11 dikénn, így írtak: — „Külömb külömb
Frantzia seregek, a' mellyek a' napokban a' Ré-
nus jobb pártjáról a' Respublika' határjaira ál-
tal takarodtanak vala, parantsolatot vettek, hogy
ismét a' Rénus' partjai felé közelgessenek. Né-
hány gyalog és lovas tsoportok már el is útoz-
tak *Bingen* és *Máintz* városaik felé. A' Hadi-
Minister' rendeléséből, sok ágyu- és egyéb hadi
iga-vonó lovak gyűjtetnek öszsze. *Coblentzben* feles
számu ágyut készítenek úthoz. A' Rénus' bal part-
ján fekvő *Regementek* telyes számra pótoltat-
nak. *Jülich* várából kemény erősséget formál-
nak." — Ezen levél és a' Párisi Konzuláris Ujj-
ság' szavai, egymással ellenkezni láttatnak.

Magyar Ország.

Ungvárról, 31. May.

Minthogy a' nemes szivre nézve nints egy
hegyesebb ösztön a' betsületnél, és a' virtus iránt
nyilván ki mutatott háladatos indutatnál: egy
időtől fogva Ungváron való mulatásom alatt
szerentsém lévén közelebbről szemlélni, hogy mely
igen böltsen tudják N. Ungvár Vármegye T.
Státusai ezen nemes ösztönt ott a' hol éppen il-
lik és ideje vagyon a' köz jónak eszközlésében
haszonra fordítani: el nem mellözhettem, hogy
azon követésre és ditséretre méltó módot a' mel-
lyel N. Ungvár Vármegye a' ditsösség mezeiről
honnyaikba visszafá tért fiait visszont atyai nyá-
jas karjai közzé szoritotta, a' M. K. érdemes irói-
val ne közöljem. A' nemes Sereg érkezésének
hire mind inkább közeledvén, a' T. Státusok
egy Ungvár várossától két posta mértföldnyi

távolságra fekvő Tiba nevű helységben, amár több derék tulajdonságai között kiváltképpen emberi szeretetével és szelid természetével közönséges tiszteletet és szeretet érdemlett Ord. V. Ispánnoknak Kir. Confiliarius Tek. Palozi Horváth Pál Úrnak Udvarában Maj. 17-dikén egybe gyülekeztenek. Innen szép rendel a' Vármegye egyik zászlóját Fő Szolgabíró Pongrátz Ferentz Ur, a' másikat ugyan csak Fő Szolgabíró Horváth Lajos Ur vivén, Alsó Ribenitze nevű helységig a' Fel kelő Seregnék eleibe mentenek, az hol minnekutánna Pongrátz Ferentz Ur azt ezen alkalmatlághoz illő rövid beszéddel köszöntötte volna, a' kezében lévő Vármegye egyik zászlóját gyalogság Kapitánya Szmerecsányi István Úrnak, a' másikat pedig Horváth Lajos Fő Szolgabíró Ur a' Lovallág Hadnagyának Horváth Lajos Úrnak által adta, ezzel a' T. Státusoktól a' legnagyobb öröm ki mutótások között Tibára bevezetettek, az hol mind a' gyalogság mind a' lovallág külön külön Kir. Confiliarius és Ord. V. Ispány Tek. Palozi Horváth Pál Urtól igen nyájas és szívre ható beszéddel lett fogadtatását kétszeres Salvé adással visszazonozta. Mely után a' mindjárt tisztelt Ord. V. Ispány Ur a' Státusokat a' Fel kelő Sereg fő tiszteivel együtt igen gazdag ebéddel és azon nap egész éjjelén tartott fényes bállal meg vendégelte a' köz embereknék pedig egy egy font húst és egy itze bort adadni parantsólt. Ugyan azon napon T. Pongrátz János Ur N. Únghvár V. fő tábla bírāja, és az Ughvari Királyi Uradalomnak volt Erdő Mestere a' kinek nagyra született fija Pongrátz Miklos Ur ugyan ezen nemes Seregnél fő Hadnagyi rangban meg különböztetéssel vitézkedett, a' fel kelő Seregnék tagjait a' Strázsamesertől fogva az utolsó köz emberig egy napisoldal meg ajándékozta. Az ezt követett Majus

28 ikán a' Fel kelő Sereg dél előtt egész katonai parádával Unghvárra bé marsirozott a' Vármegye Háza előtt hadi rendet formált, az hol a' N. Vármegye Nagy Méltoságu Fő Ispánnya Királyi Arany Kultsos Komornik Gróf Stáray Stáray Janos Filep Ur ő Nagysága a' Nemes Sereg jó maga viselete iránt teljes meg elégedését ki mutatta, annak Királyához 's Hazájához való hűségét meg köszönte, és kevés napok után el hagyott honnyáikba lejendő el osztlásokat kihirdetette. Melyre T. Palozsi Horváth Adám Ur a' ki ezen N. Sereget Kapitányi rangal vezette vala ki a' dicsőség mezejére, de oda künn személyes ritka tulajdonságaiért Nádor Ispányunk ő Királyi Fő Hertzegségétől Bataillon Comman-dánlagra és Fő Strátsamesteri rangra emeltetett, melyel N. Unghvár V. nem kitsiny dicsőflégére az alatta való tiszteknek egy rangal való előmozdulásra útat nyitott, a' kezére bizattatott Sereg iránt a' Tek Státusoktól meg mutattatott atyai gondoskodást katonás rövidségbe szorított fontos beszéddel meg köszönte, és a' majd el oszlandó N. Seregnek tagjait továbbra is a' T. Statu-sok Uri kegyelmekbe ajánlotta; ugyan ezt tse-lekedte a' lovasok részéről Fő Hadnagy Horváth Lajos Ur is. Innen kétszeres Salve adás után az egész N. Sereg katonai rendben a' T. Statu-soktól a' Püspöki Residentzia eleibe vezetett és újra hadi rendben állittatott. Itt már Munkátsi ó Hitu Püspök Méltoságos Bacsinsky András Ur Exc.aját még gyengélkevő egéssége sem akadályoz-hatta meg, hogy ezen hadi rendben álló Sereg eleibe személyesen le menvén, a' köz jóból vett örömmel lángaló szivét előtte ki ne öntené a' melyet menekutánna fontos beszédben eléggé ki nyilatkoztatott, a' majdon el oszlandó Sereget a' már egyszer meg nyert dicsőflégnek további jó maga viseletével lejendő fenn tartására intette,

és mindnyájokra fő Papi áldását adta volna, ezen nemes Sereg is maga részéről a' mindjárt tisztelt Fő Pap Ur ő Excellentiáját fegyveres tisztelet mutatással (præsentirozással) és kétszeres Salve adással tisztelte meg, és azzal ki rendelt szállására szép rendel el takarodott. Ezt mindjárt nyomban követte az Püspök Ur ő Exc.ája Residenciájában egy száz személyekre terített gazdagon meg rakott asztal, a' mely mellett az első pohár el köszönés az ő Excellentiája példa adásából, az áldott bekétség meg szerzőjét álhatalos Ferentz jó Királyunkat, a' második pedig az Ország Fő Vezérét, szivből szeretett Nádor Ispanyunk ő Kir. Fő Herczegségét tárgyazta, és végre ezen öröme napját egy szinte más nap virattig tartott fényes bál koronázta. Ezen különös nagy örömeinek jeleit a' T. Statusokon és a' Sereg fő tisztyein kívül kívánta ő Excellentiája annak minden tagjai íránt is külön külön azzal ki mátatni, hogy ezen a' napon a' fel kelő Sereg tagjainak is fejenként egy font huft és egy itze hort adatni parantsolt. Bizony egy ilyen N. Seregnek tagjaitól a' mely mind oda künnlétében a' T. Statusok atyai gondoskodásoknak jól tévő kezeit eléggé érzette, mind pedig haza jövevével a' mikor már tovább reája szükség nem volt, a' hálados indulatnak meg különböztető jeleit szemeivel el nézte, egy ilyen tökéletes meg elegendéssel el hagyott honnyaiba visszafizta tért N. Seregnek tagjaitól mondom egyebet várni nem lehet, hanem hogy az el multakhoz hasonló szorofs környülállások között, a' melyet az egek töllünk hofszú idökre el tavoztassanak, még késő maradékjaikat is a' Királyhoz és Édes Hazájokhoz való hivségre és magokat az ezek mellett való kész el szánásra tulajdon példájoknak elő bezzéllésivel serkengetni el nem mulatnák.

Másodszorú Tudósítás.

Joannes Nep. Alber e Scholis Piis S. S. Theologiae Doctor, et in Archi-Episcopali Lyceo Colocensi S. Scripturae Professor per omnes Veteris, et Novi Testamenti libros eiusdem S. Scripturae fecit Interpretationem, atque hanc Hungariae, et Provinciarum, quae cum ea coniunctae sunt, Venerabili Clero dedicavit. — Propositum illius fuit Hungariae Praesulum illi voto servire, quo in Budensium Comitiorum suo consessu anno ab hinc undecimo totius Scripturae S. Interpretationem in praxi per omnes illius libros in suarum Dioecesium Lyceis fieri voluerunt: cum ad id tempus, biennium, quod erat Scripturae S. pro alumnis Theologiae destinatum, totum fere in solis Hermenevticae regulis percipiendis contereretur, atque ex practica S. Scripturae Interpretatione aliqua tantum illius capita delibarentur. Quae ratio, etsi non diu tenuit, et in plerisque Lyceis reducta illa prior methodus sit; nemini tamen dubium esse potest, quin talis in praxi Scripturae S. tractatio non tantum utilis, verum etiam necessaria futura sit iis quoque, qui ad priorem methodum iterum adacti sunt: quod quantumcumque praeepta Hermenevticae didicerint; ex his tamen solis, sine bono Interprete, Scripturam S. intellecturi numquam sint. — Quare ille sic suam hanc fecit Interpretationem, ut adhibitis non tantum aliorum Interpretum Commentariis, verum etiam Sanctorum Patrum Operibus, insuper linguarum Orientalium, et antiquarum Versionum subsidiis eam exhiberet iuxta omnem Hermenevticae artem exactam, atque erutam ex Patrum intelligentia, et sensis. Procedit de capite ad caput, et de versu ad versum una continente Oratione non seiungendo Interpretationem a' textu, ponendoque semper omnia integre Scripturae verba. Et qualiscumque difficultas, vel obscuritas se obicit; hanc enodat, et discutit plana, et aperta explicandi ratione: explicationem.

que suam semper ex aliquo principio Hermeneu-
 co demonstrat, ut nihil asserat, quod non probet.
 Itaque ratione illos etiam, qui sunt difficillimi, et
 obscurissimi Scripturæ libri in apurum deducit, illa
 imprimis loca diligentissime discutiendo, in quibus
 a Catholicis ii disconveniunt, qui aliter credunt. Sed
 neque etiam omittit illorum, quorum nunc ingenia
 adversus Revelatam Religionem pruriunt, argutiun-
 culas ad illi Scripturæ S. loca retundere, ubi talis
 veritas Religionis proponitur, ad quam ipsi suis ra-
 tiunculis consurgunt. — Speciminis autem gratia,
 ut ex re iudicium ferri posset, non solis verbis si-
 bi assensum quaereret; delecta quaedam Scripturæ
 S. loca misit ad Venerabilem Eundem Clerum per
 omnes Dioeceses: nec in vicem vel huius sui labo-
 ris, vel istius Eidem Clero factae a se oblationis
 aliud rogavit; quam ut ii, quibus placeret, se sub-
 scriberent, subscriptioneque hac testarentur se Opus
 ubi prodierit, accepturos, et si sufficiente numero
 essent, qui illud acciperent, edi posset. Nec prae-
 numerationis pretium aliquod etiam praevis postu-
 lavit; sed cum pretium secundum phylas determi-
 nasset non ultra in Mediana charta quam crucife-
 ros duos, in Scriptoria autem quatuor; tum primum
 pretium ab iis, qui opus accepturi sunt, postquam
 illud accepissent, voluit, ut per partes exhiberetur.
 — Est autem oblatio haec sic accepta a Praesuli-
 bus, et ab iis, qui Dioecesibus praesident, ut ne-
 minem alicubi esse intellexerit, cui non ratio istius
 Operis valde esset probata, et ubi non hi suas etiam
 dando literas Clero suo illud commendassent. — Hæc
 autem istius Editionis etiam per Ephemerides pub-
 licatio propterea fit, ut quoniam res ipsa demonstras-
 set non tantum e Clero, verum etiam e DD. Se-
 cularibus esse plures, qui illud habere velint, eoque
 magis, quod Scriptura S. non tantum pro Clero, ve-
 rum etiam pro omni Christiano sit; illi a compara-
 tione non excluderentur, deinde notitia illius etiam
 ad exteras Provincias efferetur, et cum illis quoque,

aliqui inde illud accipere velent, communicandum esse libenter, ostenderetur: nec arcentur, sed potius invitantur etiam ii, qui Religione disiuncti sunt cum Scripturæ S. tractatio vel eo maxime debeat conducere, ut quaerendo ex ea veritatem, quæ non nisi una, atque simplex esse potest, in unius Veritatis gremium omnes consociemur, neve inter nos, qui in eundem Christum credere nos profiteremur, dissensiones sint, et schismata. — Impressio illius fiet Pesthini per D. Mathiam Trattner in Formato, ut vocant, Octavi maioris eæ typorum, et chartæ diligentia, ut nihil etiam ex hac parte ulterius desiderari possit. Addentur etiam suis locis mappæ Geographica, et tabulæ Chronologica, ut nihil detis, quod ad eius perfectionem, et integritatem pertinet. Totum Opus excrescet circiter ad 15 tomos: sicque intenditur, ut tomo primo prodeunte ad nundinas, quæ erunt mense Augusto istius anni, semper deinde, quotiescunque ibi erunt nundinæ, singuli, aut etiam bini tomi prodeant, intraque triennium tota editio peragatur. Pretium totius Operis in charta Mediana faciet circiter 25 fl. — Cui ergo, extra istam etiam, quæ per Dioeceses fit circulationem, placuerit, istud Interpretationis S. Scripturæ Opus habere; is velit nomen suum per literas Colocam ad eius Editorem mittere cum designatione chartæ Medianæ, vel Scriptoriæ. Sen suas literas non gravetur gratuitas, (Franco vulgo, dicunt) mittere, ex Hungaria ad 15tam usque Iulii, exteri ad finem Augusti huius Anni.

Colocæ 15ta Aprilis 1801.

Primus Tomus Operis huius citra omnem dubitationem, ut in Sua ad Venerabilem Clerum Hungariæ oblatione promisit Autor, ad Nundinas Pesthinenses, quæ Mense Augusto hoc Anno futuræ sunt,

prodibit. Nam tametsi ex omnibus Dioecesisibus rescriptum nondum venerit, tamen tali cum approbatione, et desiderio hoc illius opus, quod in spccimine exceptum est, ut, quamvis casu in hoc impeditissimum tempus incidisset propter incommoditatem molestissimi belli: tamen eo numero iam sint ii, qui se subscribendo declararunt opus accepturos, ut his solis habitis iam etiam edi illud possit.

Tudósítás.

Pesti Könyváros Kis István Urnál következő ujj Magyar Könyvek találatnak.

1. *Édes Gergelly Keservei és Nyájjaskodásai*, nagy 8-tzad rétbén, 14 árkus, Pesten Landerer betőivel 1801-ben. az árra 36 kr.

2. *Szabó Dávid* Orthographia és Grammatika béli észre-vételei, a' Magyar Prosodiával egygyütt, 8 tzad rét. 8 árkus, Komáromban Weinmüller bet. az árra 20 kr.

3. *Szikszai György* Debreezeni Ref. Predjkátornak a' Természeti és Keresztyén Vallásról irt Munkája, 8 rétbén 36 árkus Pesten Trattner Mátyás bet. az árra 1 forint.

4. A' Kánt szerént való Filozófiának rostálgatása levelekben. Magyarra fordította és az ujj Filozófia pártfogói ellen intézett Jegyzésekkel meg bővítette *Budai Esaiás* Közönséges Historiát és Deák Literaturát tanító Professor, 8. rét. 8 árkus Posonban Wéber Simon Péter bet. 1801-ben az árra 30 kr.

A' Természeti Historiának első darabja; az Allatok Országa mellyet készített Doctor *Földi János* 8 rét. 36 árkus, Posonban Wéber Simon Péter bet. 1801. 1 for. 30 kr.

Vége az II. k. Fertály Esztendőnek.

Upld, A' MEZEI

26.50

GAZDASÁGOT

TÁRGYAZÓ

JEGYZÉSEK

A'

Mellyeket a' külföldi szorgalmatos mezei Gazdáknak, és ezen minden tekintetben igen szükséges és hasznos mesterséget gyarapítani igyekező Tudós Társaságoknak irásaikból ki szedegetni, és a' két Magyar Hazákból érkezendő hasonló tárgyú levelekkel egygyütt a' köz jónak elő mozdittatása végett, apródonként közönségesekké is tenni szándékoznak

Magyar Kúrnak Irói.

Első T s o m ó.

Össze szedte

Pántzél Dániel.

B é t s ő e n

92 1801sdiik *E f z t e n d ő b e n.*

Ezen mezei gazdaságot tárgyazó Ujság'
tzéljának és intézeteinek előadása —
Ajánló Levél gyanánt.

Talám egy sinszen Olvasóink ' között olyan, a'
ki előtt isméretlen dolog vólna az, hogy a' me-
zei gazdaság már ma valóságos tudományá vált
a' leg ki pallérozottabb nemzetek között. — Az
Anglusok, a' mellett, hogy a' világonn a' leg el-
ső kereskedők: egyzersmind leg szorgalmatosabb
mezei gazdák is. — Frantzia országban az el-aludt
Direktoriális Országlás alatt, negyven Mezei gaz-
dasági Társaságok formálódtak külömbkülömb De-
partamentekben, a' melyek, még ezen most már el-
tsendesedett keserves hadakozásnak ideje alatt is,
szünetlenül a' mezei gazdaságnak pallérozásán tö-
rekedtek. — Vetélkedő lépésekkel sietnek ezek-
kel ezen tekintetben elő felé, Dánia, Svétzia,
Pruszszia. — Némelyek, mintégy mély álomból
fel-ferkenve, kapaszkodnak ezek után, — Vas-
tag homály uralkodik ott, a' hová ez a' sűgár
még máig is el nem jutott.

Hogy a' hasznos találmányok, égyik világból
a' másikba, Napkeletről Napnyugotra, Délről
Északra, egy országból másba, által sűgárolhas-
sanak, által plántáltattathassanak, minden eszkö-
zök között leg alkalmasabbaknak találtattak, 's

tanáltatnak erre, a' *Közönséges Levelek*. Ennek meg bizonyítására hofszason ki botsátkozni nem tartjuk szükségesnek. Ritka emberi szívnek nints meg az a' jó természete, hogy ha valami olyant tud, vagy talál fel, a' mellyel másoknak is használhat, azt örömeft közönségessé ne tenné. Egy ember sokszor olyan fogyatkozást veszen észre maga körül, a' melly fogyatkozásnak el háritására már más ember régen útat módot talált. Amaz szenved; azért, mért nem tudja, hogy ez miként segített a' fogyatkozáson. Ha az ilyen ember a' közönség' eleibe egy kérdéft tehet: sokszor száz jó feleletet is vehet azon bizontalankodásban, a' mellyből addig ki nem fejtődzhett; azért, mert nem tudta, hol keresse a' meg-magyarázót. Ezer példát is hordhatnánk elő ezen dolognak nagyobb meg világosítására, ha fel nem tehetnök Olvasóinkról, hogy ök is minyájon egy értelemben légyenek véllünk, az iránt, hogy a' köz hasznú dolgoknak közönséges meg ismértetésekre, leg alkalmasabb tsatórnák légyenek a' *Közönséges Levelek*.

Egy Nyen Közönséges Levél ez is, a' mellyet mi *Mezei Gazdaságnak* nevezete alatt a' Magyar Kurir mellett mint tóldalékot árkusonként küldözgetni már el kezdettünk. Tsak előre botsátott kevés szavainkból is által lehet látni, hogy mi légyen vélle a' tzelezásunk. Mely lok éles elméjü, sokat lálott, hallott, tapasztalt, embereknek tudománnyal telyes, köz hasznú találmányaik, tanátslásaik, javaslásaik, jönnek ki szü-

telenül, naponként, hetenként, és hónaponként, mintegy fészkel szórva a' mindenféle nevet viselő újság levelekben. Mely kevés része lehet nálunk az olvasó közönségnek az, a' melly magának mind ezeket a' sokféle idegen újság leveleket meg szerezhette, és rendre olvasgathatta, 's a' maga tételjára valókat ezekből ki szemelhesse. De hát azt annyival is inkább sokak tselekedhetik e', hogy csak tíz esztendő alatt ki jött köz hasznú leveleket, meg szerezhessenek, és öszi meg öszi forgathassanak, olvashassanak, 's a' jóvát ki vállogathassák?

A' mi fő tételünk, tehát ezen (mezei gazdálkodást tárgyazó újság levéllel az, hogy ebben, a' néhány esztendőktől fogva ki jött, és szüntelen ki jövő közönséges munkákból és levelekből, a' mezei gazdálkodást leg szélesebb értelemben illető oly tárgyakat, a' mellyek a' két Magyar Házában is hasznoson és kedvesen olvastathatnak, magyar nyelven közönségesé tegyük. — Hogy tételünket annál jobb renddel elérhessük, a' következő pontok szerént intéztük el:

1)ször. Minden három hónapok alatt fogunk ki adni hat-hat árkútt; egy = egy Tsomó nevezet alatt: következő képpen esztendő alatt 4 Tsomót. Olvasóink minden Tsomót, külön-külön, öszi költethetnek; a' mellyek az esztendőnek végén egy 4 Tsomókból álló meg lehetős nagyságu könyvet fognak tenni. Azokból a' kevés árkusokból, a' mellyeket e' végén lévő esztendőnek hátulsó részében muflra gyanánt el küldöz.

tünk, magok az Olvasók könnyen által láthatják, hogy mit foglalhatnak magokban esztendő által négy ilyen Tsomók.

2)szor. Nem kötjük mi ezekben, semmi szoros Sisteimai sinórmértékhez magunkat. Egyik matéria nem fog folyni a' másikból. Egy = egy Tsomóban néhány féle tárgyakról fogunk beszélni. Ha az egyik Tsomóban valamely tárgyról írtunk, és az után ugyan arról valamely más érdeemes tudósítást vélünk, azt is ki nyomtattatjuk. Az Olvasóktól fog függeni mindeniknek azt a' betset határozni, a' mellyet méltónak fognak itélni.

3)szor. Mi ezen munkát most csak azon kezdetük el, hogy a' külső köz hasznú Írásokból adtunk ki magyárul néhány matériákat: de ezt nem egyéb okból tselekedtük, hanem, hogy még most nem vóltak hazánk' béli gazdasági levelezéseink; pedig vagy egy vagy más módon csak el kellett kezdenünk. Leg nagyobb örömmel bé nyomtatattunk mi ezen Tsomókba minden hazánk' béli köz hasznú jegyzéseket. És csak akkor is fognak ezek valóságos *Köz hasznú Levelekké* válni, midőn a' két hazát jól ismérő, a' velekedést a' valósággal fel nem tserélő, és a' tapasztalásokban gyönyörködő, Mezei Gazdáknak meg jegyzéseik által is fognak gazdagittatni. — Erre nézve

4)szor. Meg hívnak a' Magyar Kurir' írői itten ez úttal minden ahozértöket, hogy a' kik valamelly köz hasznú hirdetéssel, a' hazának és hazafitársaiknak valamit használhatnak, dotsás.

sák általok az a' félét ezen levelekben a' közön-
ség' eleibe.

5)ször. Nem gondóljuk, hogy valaki olyan hibás erányzó pontról nézné a' mi igyekezetün-
ket, hogy úgy vélekedne: mintha mi — Bétsből!
a' hol tsak a' látása is ujság a' kalásznak! —
mezei gazdaságra! — szántásra! vetésre! — akar-
nók tanítani azokat a' Magyar mezei gazdákat,
a' kik, úgy mondván, született mezei gazdák,
a' kik a' mezei gazdaságot mintegy az édes anyai
téjjel szopták bé, és gyermekségeiktől fogva vagy
magok azzal bibelődtek, vagy pedig szünet nél-
kül azzal foglalatoskodó emberek között neve-
kedtek fel. Távól légyen! Ezen levelekben tsak
két féle tárgyak fordulnak elő: vagy olyanok,
a' mellyeket a' külső nemzeteknek tudósításaik-
ból szedegetünk ki, vagy pedig olyanok, a' mel-
lyek hazánkból fognak a' ki-adás végett hoz-
zánk küldtetni. Ha az elsők között valamely
nállunk is haszonra fordítottóhatók fognak talál-
tatni, azokat nem töllünk fogják tanulni az Ol-
vasók, hanem azoktól, a' kik azt fel találták,
t. i. éles elméjű Anglusoktól, Frantziáktól, Helvé-
tusoktól, és egyebektől. A' hazánkból jövő tu-
dósítások által is, hasonló képpen, nem mi, ha-
nem magok Olvasóink fogják tanítani egymást.

6)ször. A' leg nagyobb érdem, a' melly né-
künk ezen köz haszonra tzelozó irásoknak tso-
mókba való szedegetésekből tulajdonittathatik,
az leszen, hogy olykór-olykórrajzolatokat is fo-
gunk ezekkel egygyütt küldeni. A' kik e' féle

írásokat olvastak, jól tudják, mely nagy könnyeb-
séget tapasztaltanak volna gyakran abból, ha né-
mely plánták, épületek, vagy makhinák, a' mel-
lyekről az írásban szó vólt, le rajzólva szemeik
előtt lehettek volna. Sokszor meg történik, hogy
valaki olyan plántáról olvas, mellyet a' lábával
tapod; azonközben azon töri az ezit, vagy más-
tól tudakozza, hogy mi az, a' miről olvas. —
Utóljára....

..7)szor. Még nyelvünknek némünémü palléro-
zására is fordíthatjuk ezt az alkalmatosságot. Mi
egész igyekezettel azon kívánunk ugyan lenni,
hogy a' leg tisztább magyarsággal adjunk elő min-
den tárgyakat. De nem laktunk hazánknak minden
részeiben; a' hazának egygyik szegletében érthető
lehet valami, a' mi a' másik szegletében homályos,
vagy egészfzen idegen: jó neven veszszük tehát mi
azt mindenkór, ha nagy érdemü Olvasóink bennün-
ket ebben a' tekintetben is, tzélunknak annál bizo-
nyosabb el - érhetésére, önnön magok elő segélle-
nek. Ha minket valamiben meg igazítanak: mi azt
mindenkór illendő köszönettel el fogadni készek
lészünk.

8)szor. Egy vagy más matériát az ezen Tsomókban
elő fordulandók közzül, ki választani, meg kritizál-
ni, meg rostálni, minden Olvasóinknak, mind a' ma-
gyarságra, mind a' dologra, mind pedig az előadás
módjára, vagy a' tárgyának ki választására, és
akár melly egyéb tekintetre nézve, de tsak köz ha-
szonra tzélozó indulattal, szabad léfzen. Mi magunk
örömmel ki nyomtattatjuk.

Mezei Gazdaság.

(Jul. Aug. Sept. 1801.)

I.

A' Gabonaházakról, mellyek a' két házában külömb-külobb névvel neveztetnek, u. m: Magház; Gabonás; Gabonaház; Eletház; Granarium, &c.

Olyan Gabonásnak leirása, a' melyben a' gabona nemtsak több esztendőig, minden forgatás nélkül jól és épen, el áll, hanem még az egér, minden féle férgek, söt a' tűz ellen is, bátorságban marad. A' mely a' Sz. Pétersburgi Gazdaságra ügyelő Szabad társaságban felolvasztatott munkáknak egyikéből, velősön irattatott ki, Murhard Aug. Wilh. Ferentz által.

A mind ez mai napig javasoltatott és valósággal meg is épült gabonaházakban, meg maradt az a' hijjánosság, hogy a' benne lévő gabona, a' férgek és bogarak ellen nem lehet bátorságban, mind addig, valameddig tsak ezekben, ablakok, ajtók, gráditok, és padlások lesznek. Azt a' szüntelen való költséget, a' mely az e' féle gabonaházaknak fenn tartásokra, 's a' réájok való gondviselésre kívánatik, nem is említvén; az egereknek ezekben a' nagy temérdekségü épületekben, a' magok meg fészkelésekre és a' sokasodásra, igen jó alkalmatosflágok vagyon, valamint szintén a' férgek is, a' legyek-

1-ső Csomó, A

től és pillangóktól szerteszéljel hagyatott tojásokból, minden akadály nélkül kelnek ki. Ide járul, hogy az e' féle közönséges mód szerént épült gabonaházak, az olyan szoross városokban és várakban, a' melyekben nintsen elégséges üresség arra, hogy egyéb épületektől illendő távolságra építtödhessenek, a' tüztől való meg emésztődésnek minden benne lévő élettal együtt gyakran ki tétetve vagynak.

Mind ezeket a' káros következéseket, olyan gabonásoknak építések által lehetne leg alkalmatossabban meg előzni:

1)ször; hogy a' benne lévő gabonának a' szomszédban támadható leg nagyobb tűz is, ha mingyár a' lángok által a' gabonás' fedele hamuvá tétődne is, semmi képpen ne árthasson —

2)ször; hogy a' gabonának meg forgatásával egyszer is leg kisebb baj se lévén, még is az, sem a' penész vagy meg dokosodás, sem pedig valamely féreg vagy bogár által való meg vesztegetődésnek, ki tétetve ne legyen, a' jóságából is semmit el ne veszessen, hanem minden gondviselés nélkül minden tulajdonságait sok esztendőig meg tartsa.

A' 18-ik században az 1739-dik esztendőtől fogva, Buttler, Báro Horlemann, Fagot, és Engelman Urak, sokat fáradoztak egy ilyen gabonásnak alkatásán. A' három elsőnek princzipiumaik, a' mellyekenn az utolsó, egy mind ezekkel a' tulajdonságokkal bíró gabonaházuak építését el-intézte, ezek voltak:

Ha a' gabonaház kettős kőfalból építtetik, olyan módon, hogy semmi tűzzel vagy a' tüzet terjesztő matériával köze nem lehet: úgy semmiképpen nem félhetni attól a' benne lévő gabonát. A' belső fal a' külsőtől 6 lépés távolságra lévén: ez, minden tűz-

től meg fogja azt oltalmazni; még akkor is, ha a' külső, valamely közel lévő égés miatt, mint az eleven szén úgy meg hevülne. Semmi fa-padrások, és fával béllett folyások nem lévén benne, hanem mind kőből, a' külső falán lévő ajtók és szelelő ablakok pedig mind kemény vaspléhekből lévén, ennek felette a' hámbárok (gabona tartó üregek) is, vastag bóthalytások által borítottván bé: ha körölette mindenek, sőt a' szarufázattya öszsze égne is, még sem eshetne leg kisebb kár is a' benne lévő gabonán.

A' mi továbbá a' gabonának épen való maradását illeti, tudjuk azt, hogy a' természetben a' levegő, egy rontó elementum legyen; időre, minden néki ki tétetett testeket meg bont, és el ront; mennél erősebben ki tétettek a' friss levegőnek, annál hamarább rothadásra jutnak és el romlanak azok. A' gabona is tehát, ha a' padlásokon porhányos rakásokban vagy szélesen ki terítve hever, annyira hozzá fér a' levegő, hogy annak ártalmas viszonyosságai által könnyen meg vesztegetődhetik: ellenben, ha az ép és száraz gabona, oly helyen tartatik, a' hol sem a' nedves levegő hozzá nem férhet, sem pedig ennek változásait nem érezheti, mint a' tapasztalás bizonyította, a' maga természeti tökéletes épségében, fokáig meg marad.

Ha egy ilyen gabonás, két annyiba kerülne is, mint egy más ugyan akkora nagyságu, közönséges mód szerént épült életház: még is igen hasznos volna; minthogy sokkal több gabona férne belé; az esztendőnként való meg forgatás alkalmatosságával a' gabona egy-s-más felé nem potsékolódnék; 's-az arra kivántató munkásoknak és gondviselőknak adandó fizetés, meg maradna; az épületnek gyakor izbéli ujjitása, az egy minden levegő béli viszszontagságoknak ellene állani alkalmas fedelen kívül, nem lenne szükséges; kiváltképpen pedig végezetre, minthogy a' tüztől sem lehetne tellyességgel félteni a' benne lévő gabonát.

Az újabb mezei gazdák között a' hires *Dühamel*, egészen ellenkező princípiumon fundálja a' maga jóvaslásait a' gabona tartásra. Ő, a' régieknek azt a' szokását, a' mely szerént azok a' gabonától minden külső levegőt el szorítottak, egészen meg fordítván, éppen ellenkező módot vett fel: a' levegőt még fűvók által is bé vette a' gabonásba, és olyan szerentsés volt ezen próbatételben, hogy a' gabonáját néhány esztendőig épségben meg tartotta, az által, hogy a' fűvók' fejedelmivel szünés nélkül friss levegőt bortsátott - bé a' gabona magok közzé.

Hogy azonközben ez a' *Dühamel* módja a' jó gabonáshoz meg kívántató fel tételeknek meg nem felel, és bé nem vétetődhető: első tekintettel könnyü által látni. Azon kívül, hogy a' hozzá kívántató fűvók, mind kézülettyek mind pedig a' reájok való gondviselés és vélek való fok bibelődés miatt, igen költségesek, tsak egyfzer el-mulafzódják a' fűvókkal való munka, már egészen meg romólhatott az élet.

Ez a' nehézség, hogy két egymással ellenkező ok, t. i. vagy a' levegőnek egész kiszorittódása, vagy pedig mennél több levegőnek jelen léte, a' gabonában ugyan azon egy munkát vigyenek véghez, az az, a' férgektől és bogaraktól (zsuzsoktól) őtet egy formálag meg oltalmazzák, tsak úgy tetfző nehézfég, és könnyen el hárítottóhatik. Valameddig azon egy tulajdonságu szároz levegő véfzi körül a' gabonafzemeket, ezek is változás nélkül mind addig előbbeni szároz állapottyokban megmaradnak: ha ellenben nedves vagy meleg levegő férhet bé a' magok mellé, ezeknek is szükségesképpen való változáson kell kerefztül menni; nedveséget és meleget vévén magokba, savanyuságot és kovászt kapnak, 's a' többi. Már ezt, mind a' levegőnek a' gabonától való egész elszorittódása, mind annak gyakorta való meg-frissítettése egy formálog meg gátólják. Ha semmi uj levegő nem fér-

het a' gabonához, a' körülette lévőt is femmi nedves vagy meleg levegő meg nem változtathatja, és így mind végig meg marad a' maga előbbeni szároz állapotjában. A' fúvó által, vagy a' gyakor forgatás által pedig, mind frillebb meg frissebb levegő járúlván a' gabona magok mellé, ha történne is, hogy vagy egyfzer nedves vagy meleg levegő venné bé magát, gyakran frissitödvén, nem sokáig maradhatna benn, és más jó tulajdonságának adván helyet, nem munkálkodhatna a' gabona szemekben, és nem vesztegethetné meg azokat. Minthogy azonközben a' régi mód, az az, a' külső levegőnek a' gabona szemektől való tökéletes elszoritása, minden esetre nézve sokkal bátorfágosabb, 's nem olyan sok gondviselés, és költséges munka kívántatik hozzá, mint az ellenkezőhöz: méltán javasoltathatik.

Egy ilyen Gabonásnak épittetésében ezekre kell előre vigyázni:

1)ször. Azok a' belső falak, a' mellyek között a' gabona fog tartódni, tsupa jól ki égett és szároz természetü téglával rakattassanak-fel.

2)ször. Hogy a' gabona a' föld' nedvességétől egészfzen ment lehesse: olyan bóthajtásra kelle-tik a' belső falakat építeni, hogy a' friss szellő örök-ké szabadon járhasson alatta, és a' gabona tartók alól minden rossz gözet el hajtson.

3)ször. Midőn a' kemény fagy után hirtelen való olvadás következik, ez, az esztendőnek nagyobb része alatt szünetlen való nedves gözben f. okta tartani a' kőfalalakat, a' mely a' közöttök özfze nyomúlva rakásokonn fekvő gabonát, penészessé, dohossá teszi: ezen ártalmas nedveségtől, a' külső kő-falak oltalmazzák-meg a' belsőt.

4) Izer. A' külső és belső falak között folyások lévén, ezeknek végeiknél a' külső falakonn ajtók, és világosító jukak hagyattassanak: a' melyeknek az a' hasznok is leszen, hogy a' kettős falak között lévő ürességet a' friss levegő járhattya, és nem engedi, hogy a' belső falakhoz, nedveffég vehesse magát; melyre nézve nedves időben bé téve, a' tiszta és hives napokban pedig olykor - olykor felnyitva tartassanak ezen ajtók és lyukak. Feljülről, egy jó vastag fedél oltalmazza minden levegő béli vízontagságoktól az egész gabonás házat.

A' régulák, mellyek szerént egy ilyen gabonást kell építeni, ezek:

1) ször. Az épületnek tökéletesen négy fzegeletűnek kell lenni.

2). A' belső falak között lévő üregnek teteje bóthajtásos. A' bóthajtásnak tetejénn hagyatik egy olyan nagyságu kerek lyuk, melynek átmérője 2 láb. Eztegy olyan gondoson ki faragott lapos kővel kelletik bé dugni, a' melynek kerek széle a' lyuknak rovátkját jól meg fekügye.

3) Alatt az egyik oldalánn éppen a' fenekfelett hagyatik egy 2 láb széleffégű és 4 láb magosságu négy fzegeletű lyuk, a' melyet egy kemény vaspléhből kézfült ajtó által kell bé dugni; ez is jól meg fekügye az ajtófélnek rovátkjait.

4) A' hámbár' fenekit a' lyuk felé jó lejtősön lehet hagyni, hogy a' gabonát annál könnyebben ki lehessen belőlle mérni. A' hámbár' fenekit és oldalait belőlről, apróra vagdalt fzalmával vagy tehénfzörrel elegyített igen jó kézfületű agyaggal kell szép símán meg borítani (stukkaturázni), nem pedig mézfzel, mert ez árt a' gabonának; gyengíti erőssen.

Mikor már a' gabonaház így fel épült, igen szükséges, hogy minekelőtte a' gabona belé töltődjön, jól ki szárodjon, melyre nézve a' második esztendőben a' nyár' véginn, gyenge forgáts tüzet kelletik tartani a' hámbárookban, mind addig, míg kiváltképpen ezek tökéletesen kiszarodtak. Az után a' hamut és minden szemetet tisztán ki kell belöllek föpreni, 's-most már a' vas ajtót az alsó jukra fel tévén, köröskörül úgy bé kell a' feljebb le-írt agyaggal tapasztani, hogy a' külső levegő magát telyességgel bé ne vehesse a' gabonára. Ha, nem igen hozszú időre töltődik meg a' hámbár, elég, tsak így bé tapasztani az ajtóköröskörül: de ha több esztendőkre van el szánva a' bé töltendő gabona; már ekkor szükség úgy helyheztetni a' vasajtót, hogy a' lyuk száját kívülről, fél téglányi vastagságra bé lehessen vakolni 's az után az ezen vakolás és vasajtó között maradó üres helyet porondal meg kell tölteni.

A' gabona a' felső lyukon töltődik-bé a' zsákokból, a' mellyek oda, kívülről, egy tsiga és erős kötel fegedelmivel, a' fedél ajtaján a' közönséges mód szerént tekertetnek fel. Meg telvén a' hámbár, a' feljebb le-írt kővel a' lyuk szája bé dugatik, és az után a' karimája, jó agyaggal, vagy pedig szurokkal úgy bé tapasztatik, hogy itt is a' levegőnek telyességgel semmi útja a' gabonára ne maradjon. Ilyen módon sok esztendőig meg lehet, minden további fáradságos és költséges gondviselés nélkül egész épfében, akár szemül akár lisztül tartani az életet.

Szükséges képpen meg kívántatik azonközben, hogy a' hámbárban a' gabona, mennél jobban le nyomúlva, mindenkor szinültig álljon: eleinten egészszén teletöltődjék, és a' mikor meg-nyittatik, egészszén ki üressítessék: külömben az üregbe bé nyomuló levegő, kárt tehet a' gabonának. Ehez képest igen szükséges, hogy a' belső kö-falak között

lévő üreg, közfalak által néhány hámbárokra osztattassék, a' mellyeknek egymással leg kissebb közösülések se, alsó és felső lyuka pedig mindeniknek külön külön, légyen. A' hámbárok' nagyságát, a' házi környülállások határozhatják-meg.

Minthogy már mondtuk, hogy ezen gabonaházaknak, mind négy szegletüeknek kell lenniük: az építéskor könnyű előre meg határozni, hogy a' gabonának mennyiségihez képpes, a' hámbár' oldalainak mekkora széleseknek és magossáknak kell lenniük. P. o: én olyan gabonaházat akarok építtetni, a' melynek egy-egy hámbárjába 24 nyoltzszegletü ölnyi üreg találtatassék: szükség, hogy a' hámbár' feneke' széleinek hosszúságok, 2 öl, a' hámbárnak magossága pedig 6 öl légyen. Így a' feneke' lapja, 4, négy-szegletü, az egész hámbár' ürege pedig, 24, nyoltz-szegletü öl (Kubikklafter) leszen. — Ha történne, hogy a' hámbárban találtató gabona valamely célra egyszeriben nem mind kivántatna, a' meg maradó részt is tsakugyan ki kell venni a' hámbárból, és a' felső folyason jó gondját kell a' közönséges mód szerént viselni, az az, forgatni, szellőztetni. Ha a' szállítás közben, vagy akar mely ok miatt nedvességet kapna a' gabona, ezen folyason igen jó alkalmazossággal találtatik arra, hogy a' hámbárba való töltődése előtt meg száríttassék. Az egész épület' erősségire is nem keveset szolgálnak a' körül lévő folyások az ő külső és belső falak között lévő boltozatjaik által. A' külső és belső falak között kell találtatni egy egy jó kő garáditsnak is, a' melyenn a' folyasóra és a' padlásra, fel leheszen jární.

Az eddig mondottakból által lehet ezen gabonaháznak hasznosságát világoson látni, t. i:

1). Sokkal több, leg alább négyszer annyigabona fér belé, mint akarmely más akkora nagyságú, padlásos gabonaházba.

2). Ennek meg-töltésére és ki ürefsítésére, mind munka mind költség kevesebb kívántatik.

3). Ebből mind azok az ártalmas állatok és férgek, a' mellyek a' gabonát a' közönséges életházakban emészteni és vesztegetni szokták, ki szorítatnak.

4). Ebben a' gabonát a' levegőnek semmi változásai, a' mellyek kivált a' nem egészszen szároz gabonafzemeket felmelegítik, és meg kovafzosítják, nem érdekelhetik.

5). Ebben nem kell a' gabonának lapátokkal való forgattatására, semmi költséget és munkát soha tenni: minthogy, tsak eleinten illendő gondal töltődjék-meg a' hámbar, ha mingyár nem éppen olyan szároz lett volna is a' gabona, mint az örleni való még is meg nem dohosúlhat.

6). A' gabonának mennyisége ebben, a' ki vétekkör sem kisebb, mint a' bé-töltéskör volt; nem apadhat telyefféggel: melyre nézve a' hámbaroknak nevek adattatván, azok szerént igen jól lehet a' számadást vinni.

7). Ezen gabonaházban lévő hámbarokhoz, semmi esetben nem férhet a' tűz, ha mingyár a' fedele özfze égne is.

8). Akarmely meg-lévő kő épületet lehet ilyen gabonaházzá változtatni, tsak a' benne lévő kontignátziókat kell ki hányni: a' külső falai mind megmaradhatnak; azokonn belől 6 láb távolságra rakattstnak fel a' hámbarok falsai, &c. — Az erőflégekben olyan kemény bóltozattal lehet ezen hámbarokat építeni, hogy a' bombik sem tehetnek kárt benne.

Kérdhetnék némely ahozértők, hogy : valyon nem jó volna a' hámbár' belső részeit dészkával beborítani, hogy a' gabona mind lisztűl mind szeműl jobban el álljon benne, mint sem csak a' puszta téglafalak között? — Azt tanítja a' tapasztalás, hogy szükségtelen a' dészkaboríték. Sok példákat lehetne elő hordani annak meg bizonyítására, hogy a' kösziklák' szároz üregeikben és a' földben el rejtetett gabona fok esztendőig egész épségben megmaradott: a' honnét a' következik, hogy a' gabonát az örökké egyenlő hőmérsékletben maradó szároz levegő, minden belső változástól, és az abból következő romlástól, meg őrzi. Hanem ezt csak a' Déli meleg és szároz, nem pedig az Északi hideg és nedves tartományokról, kell érteni.

Megmútatván ilyen képpen, hogy az illendően megszárított gabonamagok, a' leiródott gabonaházban sok esztendőig épen elállanak : még ez a' kérdés fordulhat itt elő, hogy, hát a' lisztet meg lehet e' ezen mód szerént a' megromlástól sokáig őrzeni?

Német országban, a' hol a' hadi feregeknek számára a' lisztet hordókra verve életházakban tartják, tapasztaltatott sok példából, hogy a' liszt a' kazamatákban, az az, a' bástyák' és várkerítések alatt lévő bóthajtatos üregekben, a' hová femmi külső friss levegő be nem férhetett hozzájuk, a' legjobb épségben számos esztendőig megmaradott. Történt oly példa is, hogy egyik fereg a' másikat meg futtatván, a' futó rész a' maga liszttel tömött hordóit, hogy az ellenség' kezire ne jussanak, mélyvizekbe, tókba, fűjlesztette le, a' honnét néhány hónapoknak el telése után a' hordók ki húzattatván, a' benne lévő liszt egész ép állapotban találtatott. Ezt nem egyéb okozhatta, hanem tsupántsak a' hives hely, és a' külső levegőnek a' lisztől való tellyes elszorítottása. A' liszt csak úgy romlik meg, ha a' levegőnek változása azt fel

melegítvén, ez által valami spró férgek támodnak fel benne, a' mellyek az után véghetetlenül elfzaporodnak, meg nevednek, és a' lifztben élösködnek. Mennél több ilyen féreg van benne, annál rozfszabb és egéflégtelenebb: mennél kevesebb, annál jobb és egéflégesebb.

Továbbá, minthogy ez fzerént a' levegőnek, mind az őrlött mind az őrletlen gabonának hozfszabb vagy rövidebb ideig való épenmaradásához, ily nagy befolyása van: könnyű által látni azt is, hogy a' lifztben fokkal hamarább kárt tehetnek a' levegőnek vízontagságai, mint az őrletlen gabonában; mivelhogy ennek külső haja fokáig ellent áll. Azt is sok rend béli Fizikai próbák meg mutatták, hogy a' lifzt, vaj, tej, és egyéb e'-félék, olyan helyenn tártatván, a' mellyből a' levegő, ahhoz kivántató eszközü által ki vonattatott, 4 hónapok után is, friss és jó vólt.

Ide tartozó jegyzések, a' Magyar Kiadók által.

Ha a' nállunk fzokásban lévő gabona tartó házakra és vermekre figyelmezünk, tsak az első tekintetre is megitélhetjük, mennyivel tökéletesebb legyen ezeknél az a' gabonásház, a' mellyet itt leíránk, és a' melly közönségesen, a' *Fagot* gabonásházának neveztetik.

A' mi előfzör a' mi temérdek nagyságu gabonásházainkat illeti — ezekben az emeleteknek (*Kontignatzioknak*) olyan magassaknak kelletik lenniük, hogy a' gabonával bajlódó emberek benne járhasffanak, még is a' gabona tsak 1 vagy leg feljebb 1 1/2 lábnyi magafsan fekketik a' padlásokon. Ez az oka, hogy oly nagyoknak kell ezen épületnek lenniük. Egy *Fagot* módja fzerént epült gabonásház-

ba, mellynek magassága 10 láb, és a' fenekinek mindenik oldala hasonló képpen 10 láb szélefségü: 1000 nyoltzszegletü lábnyi gabonamassa tér bé. Mely nagy gabonásház kívántatna ennek a' közönséges mód fzerént, minden tudja. — A' kik a' mi közönséges gabonásházainkban jó móddal akarják tartani gabonaikat, így szoktak azzal bánni. A' jól megtisztított gabonát a' gabonásház' emeleteiben lévő padlásokon eleinten csak 4 vagy 5 újnyi magasságra töltik; azt a' következő télen által három vagy négy versben f-lapátokkal meg forgatják; lágyúlni kezdvén az idő, arra vigyáznak, hogy nedves időben az áblakok bé téve, akkor ellenben, mikor híves és száraztó szél vagyon, kinyitva álljanak, hogy ez meg frissithesse a' gabonát, a' mellyet nyáron által leg alább három versben megrostáltatván, minden nyoltz napok alatt egyfzer lapátokkal meg forgattatnak; némelleyek, hogy magokat ezen fok fáródságos munkától meg kimélhessék, úgy is szoktak tenni, hogy a' padlásokon lyukakat csinálván, azokon a' gabonát a' felsőbb emeletről az alsóbbra lebotsátgatják, 's az alatt az oldal ablakokat nyitva tartják, a' melly munka által a' gabona meg is forgattatik, 's a' szél által a' portól is meg tisztítatik; elkövetkezvén az ősz, az ablakok ismét bé téve tartatnak, hogy a' nedves levegőnek ne lehessen szabad útja a' gabonára; a' második esztendőben ismét vagy megrostálják, vagy a' mondott mód fzerént a' felsőbb padlásról alsóbbra botsátgatják a' gabonát, hanem már most vastagabban u. m. 8, főt 10 újnyi magasságra is töltik, és csak minden 14 nap alatt egyfzer forgatják meg, a' melly fzerént az esztendőknek szaporodásokkal mind kevesebb-kevesebb munkát kíván töltök ez a' foglalatofság. — A' *Fagot* gabonafához tellyelleggel nem kívántatik ez a' fok munka.

Ennekfélette még is nem bizonyos soha a' gazda, hogy egy vagy más előre el nem látott történet miatt, a' közönséges mód fzerént épült gabo-

násházban kárt ne vallhasson. Jól tudják ezt magok a' gazdák : azért folyamodnak a' nagy gabonásházak mellett is egy és más eszközökhöz. Kiváltképpen a' megbogarasodástól, buzaféregtől, soha sem lehet a' gabonájok bátorságban. Némellyek a' zöld bodzát próbálják, de nem használ. Mások döglött rákokat hánnak gabona rakásllaikra : de ezt, ha használna is, kijavasolná a' gabonára, a' mellyet minden szagos göztől szükség meg őrizni, hogy bé ne szívja. Ha egyfzer belé kap a' búzaféreg, az után meg nem menti senki tölle a' forgatás által : főt ezen esetben még kárt teszen véllé : mivelhogy a' buzaféreg a' gabona rakásnak tsak a' felső részében szokott teremni leg feljebb arasznyira, és azon alól a' friss levegőnek nem léte miatt nem élhet meg : ha hát fel forgatjuk a' gabonát, özfze elegyitjük véllé a' férget, hogy azokat a' gabonamagokat is elvesztegethesse, a' mellyeket különben nem bánthatott volna.

A' mi másodszor a' nállunk lévő gabona tartó vermeket illeti, mennél inkább valaki ezeknek tulajdonságaikat megvisgálja, a' Fagot gabonásházát annál tökéletesebbnek találja. A' gabonartató verem és a' Fagot gabonásháza, ugyan azon egy principiumonn fundálódnak, az az, a' szabad levegő égnek kifzorítódásánn. A' vermekben szabad levegő nem lévén, ott sem a' megkövászosodásnak, sem férgek' támadásának helye nem lehet, valamint a' Fagot gabonásházában is : ebben azonközben fok olyan tökéleteselegyek találatnak fel, a' mellyek amabban nintsenek meg. Ilyen p. o. : az, hogy a' Fagot gabonásházában nem dohosodhatik meg a' gabona, a' mellytől a' vermekben ritkán szokott meg menekedni. Vermeknek nem minden föld alkalmas, hogy az oldalait a' kiégetés által köhöz hasonló keménségüvé tehessük, különben pedig semmit nem ér. A' nagy gazdaságokhoz különben sem alkalmasok a' vermek, minthogy nem elegendendők. — Találatnak ugyan már Magyar orszá-

gour olyan jó gazda uraságok, a' kik a' vermeknek hafznosságát, de egyfzersmind azoknak fogyatkozásaikat is általlátván, megjobbitásokon gondólkodtak.

Ilyen, mint értettük, a' Gróf Battyáni János Sz. Jánosi jófzága, a' hol 15 esztendőig is egész épségben eltartják a' gabonát. A' vermeket ezen jófzágban így készítik:

„Ásna 5 — 5 ölnyi mélységű gödröt — ennek oldalait teglából rakják ki 2 láb vastagságra — a' gödör négy szegletű, és így négy oldalai vannak, a' mellyek feljül egy régi Cseh süveghez hasonlító bólthajtás formára keskenyülnek öfzfze. A' bólthajtás' tetejénn egy lyuk hagyatik, a' hol egy embernek ki és bé járni, és a' hol a' gabonát bé tölteni és kimérni lehet. Így megkészfzülvén a' verem, egy egész esztendeig szelelni és szárodni hagyatik, az után szalmával megtöltetik, ez meggyujtatik, és a' láng mind addig tápláltatik, míg a' lyukból világos kék színű füst nem jön ki; mert valameddig a' ki jövő füst fejer vagy szöke, mind addig nedves a' verem. Ki-aluván a' tűz, elvárják míg a' verem meg hivesül: ekkór az oldalait, azokra szegzett vékony rúdak vagy létzek által, három újnyi vastagságra szalmával meg bélik. —

„Mind ezek után a' verem, gabonával egész színtig meg töltetvén, a' lyuk, jól öfzfzebotsátott fedéllel béborittatik, az után négy láb magosságnyira földel béfedetik. Ezt a' földet minden esztendőben széljel szokták kaparni a' lyuk' fedeliről, és gondoson megvizsgálják, hogy az egér nem furta e' bé magát. Ha egérlyukra találnak, azt jól bé szegzik.

Azok, a' kiktől ezen Sz. Jánosi gabona tartó verem felől értekezünk, még azt a' tökéletességit

is erőssítik lenni ennek, hogy a' benne lévő gabona minden ezer mérőre 60 mérővel meg szaporodna. Miként esHELLÉK ez a' megszaporoDás? ez nekünk meg nem magyaráztatott; nem is akarjuk vÍtatni. Ha a' föld gyomrában akármelly kifzáradás után is tsakugyan öszfeszívárogható és a' gabonától bézfívódható nedveLLég okozza ezt a' megszaporoDást ezen gabonatartó veremben, úgy az, ennek femmi dÍtséretire nem szolgál. Mi lehet pedig egyéb oka? Hanem ezt a' kerdést abba hagyván, és tsak annyival is igen meg elégedvén, hogyha ezen veremben a' gabona (minden megszaporoDás nélkül) 15 esztendők alatt épségben meg marad: e' mellett azt a' tökéletteLLégit is meg ísmérhetjük ennek; hogy ilyen téglá oldalú vermeket akármelly porhanyos földben és akármelly nagy gazdasághoz alkalmaztatható nagyfáguakat, építtethetünk.

Valamint tehát a' közönséges vermeknek a' kÍtsiny gazdaságokban, úgy ezen téglából rakott óldalú vermeknek is a' nagyobb gazdaságokban, igen jó hasznokat lehet venni: és azzal, hogy a' Fagot gabonásházát mind ezeknél is tökéletesebbnek lenni állítjuk, ezeket fem mondjuk haszontalanoknak lenni. Tsak annyit mondunk, hogy amaz ezeknél is jobb. — Melly nagy tökéletteLLég volna ezen vermekben, ha a' megdohosodásnak ki nem tédődne benne a' gabona: pedig ezen rosznak még a' Sz. Jánosi téglá oldalú vermekben is alája vagon az vetetve, a' mellyen úgy szoktak itt fegíteni, hogy a' vermeknek kibontásakór a' gabonát bizonyos fzeleltető helyekre, padlásokra, vagy fzerükre, kiterítik, és valami 6 hétig való gyakor forgatás, 's frissítés által, a' rosz szagát elüzik.

De, nem könnyebb e' ezt az épületet, a' föld' színének felette, mint alatta, építeni? — nem könnyebb e' ezzel a' föld színinn feljül bajlódni, mint az alatt? — nem sokkal kevesebb munka e' a' föld színinn feljül a' gabonásházaknak fenekénn.

lévő lyukukat meg-nyitván, a' gabonát ezeken ki-
batsítani, mint-fem a' vermeknek száján, a' mely-
lyekenn a' gabona bétöltetett volt, azt lassan-lassan
ismét ki méregetni? — és a' mi leg nagyobb, nem
fokkal jobb e' a' föld színinn feljül lévő úgy ne-
veztethető kő hámbárokból, a' meg dohosodástól
egészfizen bátorságban lévő gabonát, akár piatzra
akár malomba egyenesen vitethetni, mint-fem hogy
azt előbb a' friss levegőnn öhetegig forgatni és szel-
lőztetni kelljen? —

* * *

Tsak most esett értésünkre, hogy Atsa nevü
faluban Pest Vármegyében a' M.gos Pronai Familiá-
hoz tartozó jofszágban, valósággal a' *Fagot* prin-
cipiumai fzerént épült gabonaházban tartassék az
élet.

II.

A' Sáfrányról.

Őszi Sáfrány, Fig. 1. — *Tavaszi Safrány*, Fig. 2.
— *Vad Safrány*, Fig. 3. — *Réti Safrány*,
Fig. 4.

Nékünk, mint mezeigazdáknak, elég lenne tulaj-
don képpen, az első és harmadik Figurában le-fes-
tetett Safrányok' nemeit ismérnünk. Ezek igen hasz-
nos plánták, ha jó móddal termesztik őket. — A'
második és negyedik Figurában le-festetett plánták
ellenben, leg kissebb haszonnal sem jutalmaztatnák-
meg a' szorgalmatos mezei gazdának munkáját, Azon-

ban, ha mind a' négy fzemünk előtt vagyon, annál jobban meg különböztettethetjük őket egymástól. Erre nézve akartuk mind a' négyet, egy papirosra egymásmellé festetve, ki-adni. Ide járul, hogy a' második Figurában szemléltető Tavaszi Sáfrány is, igen kedves tavaszi virágjok a' ritka és jókori virágokban gyönyörködő kertészeknek. A' negyediket sem árt ismernünk, azért, hogy ezt a' jó gazdák nem jó szívvel nézik rétjeikben, és ha látják, hogy erőssen szaporodik, minden igyekezettel ki veszteni iparkodnak.

Elsőször az Őszi Sáfrányról, a' melly magyar nyelven Jó féle Safranynak is neveztetik. Crocus Sativus L.

Azt tartják közönségesen, hogy egész Európában a' leg jobb Safrány az, a' melly Alsó Austriában terem. Az idegenek erőssen keresik és veszik. Ez egy hasznos plánta; mint fűszerszám, szép színt, jó illatot és izzad az ételnek; mint orvosságnak, hasznát veszik némelly külső és belső nyavalyákban, mint festéknek, úgy is hasznát szokták venni, a' kép-festők is, de kivált a' Fabrikákban a' leg finumabb színekből ki maradhatatlan. —

Mint hogy azonközbe ez a' plánta a' maga hasznossága mellett is, nem elég bőséggel természetődött: az Országglófszék ez előtt néhány esztendőkkel figyelmetességet kezdett rá fordítani, és tudni kívánta, hogy mitől gátoltassék bővebb természetődése. A' Gróf Traun Familia' Meisaui jószágában lévő Much Josef nevű Tisztartó igen fontoson le irta, mind ezen akadályokat, mind pedig azt a' módot, a' melly szerint Alsó Austriában a'

Sáfrány-termesztő vidékek ezzel foglalatoskodni szoktak. Jutalomul egy arany emlékeztető pénzt ajándékozott néki a' jól tévő Uralkodó.

Alsó Austriában nevezetesen három vidékenn vagyon virágjában a' Sáfránytermesztés, a' melly három vidékekről a' Sáfrány is ugyan anynyi féle nevet kapott, u. m: Ravelsbachi, Duna-mejjéki, és Losdorfi Sáfrány. —

A' Mülki Benediktinusok fundátziója béli Ravelsbachi T. Plébánus *Petrak Ulrich* Ur, mint maga mondja, rész szerént ebből a' *Much*' irásából, rész szerént pedig a' tudós Professor *Jaquin*' Sáfrány betegségeiről való jegyzéseiből szedegette össze azt, a' kised munkát, a' mellyet *Schönfeld* Ur egy ahoz alkalmaztatott rajzolatral együtt, a' maga Bétsi és Prágai könyvnyomtató műhelyeiben, 1797-ben, a' Sáfrány termesztés' terjesztésire való czélozásból, ki adott. — *T. Ulrich Petrak* Urnak ezen könyvetskéjét az is nem kevésse ajánlhatja, minthogy a' midőn ezt írta, maga is már hét esztendőktől fogva termesztette vólt; még pedig mint vizsgálódó gazda, a' Sáfránt, azon kívül, hogy éppen a' Sáfrány termesztő vidékenn lévén lakhellye, minden azzal való bíbelődést figyelmetesen meg vizsgálta előbb, hogy-sem le írta vólta. — A' Magyar Gazdaság' ki-adói, többire ebből az *Ulrich Petrak* Ur munkájából szedegették ki a' Jó féle Sáfrányról a' következőket.

Ismértető jegyei. — Ez a' plánta azok közzé tartozik, a' mellyek hagyma-gyökérről nevednek és szaporodnak. A' hagymájáról nő-fel egyenesen egy tső, vagy tső-formájú száratska, a' mellynek tetezje egy 6 levelű bokrétává formálodván, minden hím és nyöstény nemző részeket magába foglal. Az I. Figurában az *A.* a' hagyma-gyökeret, a' *B.* a' tsőnek egy részit, a' *C.* a' bokrétát, a' *c. c. c.* a'

Mmmag - vagy pór - tartót, a' *dad* pedig azt a' részit jelentik a' nyöstény nemző-tagnak, a' melyre a' hímrag réá esvén, a' nemzést véghez viszi. Ez a' három águ nyöstény nemző tag, az, melly a' mi konyhainkban tulajdon képpen Sáfrálynak nevez-
 tetik. Ha ezen plántának ezt a' részit ismérjük, mint Sáfrány-termesztőknek a' több részek' szoros ismérésire, nintsen szükségünk. Egész föld szán-
 tó földeket bé szoktak ezen hagyma-gyökérrel plántálni; a' bokrétáját, mikor ki nyílik, le tsipke-
 dik, belöle a' három ágú sárga szálatskát ki veszik, és meg szároztják — 's az Sáfrány termesztés, két szóval ennyibül áll. Bővebben a' következők a' velle való bíbelődésben a' szükséges meg jegy-
 zések: —

1) *A' Sáfrány-termesztésre alkalmas föld.* — Azt tarják az Austriaiak, hogy minden föld, melly a' gabonát meg termi, az a' Sáfránt is meg ter-
 mi. Az Austriai Sáfrány-termő vidéknek egy nagy része olyan, a' mellyet feljül egy láb mélységre a' magyarul még eddig rosszúl Kerti-földnek ne-
 veztető föld (*humus*) fedez; alatta pedig agyag va-
 gyon. De az olyan vidékek is bővön találatnak, a' mellynek felső része minden féle sovány kövits-
 tsel, fővennyel és homokkal van fel elegyülve; a' Sáfrány azonközben valamint abban a' kövér
 ugy ezen sovány kövitses, földben is, noha keve-
 sebb haszonnal, de felesen termesztődik. Mellyből azt lehet ki hozni, hogy lehet ugyan a' Sáfránt,
 jól el készített sovány földben is mivelni: hanem a' jutalmasabb termésért még is jobb ő réá a' jobb
 földet fordítani, annyival is inkább, mivelhogy ugyan annyi földről három annyira is megyen a'
 Sáfrányból a' jövedelem, mint a' búzából. Egy szóval, ha valaki Sáfránt akar ültetni, mindenüvé
 ültetheti azt, a' hól különben gabonát termeszt-
 hetne.

2) *Fekvése a' Sáfrány-termő földnek.* Láthatni ugyan ötlet felesen termeni a' *Manhart hegy* dülösebb oldalainn is : hanem tsak is a' dülösebbekenn, és a' hól a' bértzek által a' sivátag szelektől védelmeztetik. Másutt sohol nem láthatni ezt sem közel az erdökhöz az árnyékos helyekenn, sem olyan hegytetőkönn, a' hol minden széltől bántódhatna, sem meredek oldalakonn, a' hol a' víz a' földet a' gyökerekről el moshatná, sem pedig olyan lápájokban, a' hol vízállásoktól lehet tartani. Mindenütt, a' nem igen magass, nem nedves, majd egyenes, és verőfényes helyekenn, lehet többire látni a' Sáfrány-földeket.

3) *Ég. hajlat. Clima.* — Nem lehet tartani attól, noha a' Sáfrány igen gyengének látszó plánta, hogy még is mindenütt meg ne teremjen, a' hol a' szöllő meg terem. Az Auszriai Sáfrány-termő vidékek, többire szöllővel is bővölködnek. A' Sáfrány-hagymák, 6 tzolnyi porhányos föld alatt is ki telelnek, noha ennyi mélységre akármely fagy le hat. — *T. Petrák* Ur azt is látta, hogy a' föld 10 tzolnyira is le fagyott, következés képpen a' Sáfrány-hagymákon alól 4 tzollal vólt a' fagy, ezeknek még sem ártott semmit. Az ennél is nagyobb és rendkívül való hidekekről azonközben, kivált mikor hó sem fedi a' Safrány-földeket, nem lehet ezt erőllíteni.

A' Sáfrány-virágzásának leg hoszfzabb ideje, September középétől fogva Novembernek elejéig van : mellyből a' következik, hogy a' melly vidékekenn Oktobernek közepe előtt a' hó közönségesen le esni nem szokott, a' melly az Auszriai örökös tartományokban tsak némely havasos és erdős helyeken szokott történni, mindenütt lehet a' Sáfránt termesztteni. Sőt látni lehet olykor, hogy az éjjeli fagy vagy dél - előtti hávazás után a' meleg nap-fény olvadáft okozván, dél után fzedik a' Sáfránt.

rány virágot. — A' tapasztalás fzerént ez lehet a' Sáfrány-föld' fekvésinek választásában a' fő régula, hogy az, ha lehet az Északi szél ellen valamelly hegy vagy egyéb által védelmeztesse, vagy leg alább délről semmi árnyékoló ne álljon előtte. — Mint-hogy a' szüreteléssel és Sáfrány fzedéssel való bibelődés egy időben esik, és mind kettő fok keze- ket foglalatoskodtat: a' fok szöllőt mivelő gazdák- nak a' Sáfrány - termesztés tsak azért nem jova- sóltathatik, hogy a' miatt erre nem fordithatna ele- gedendő dólgoft.

Azt is a' tapasztalás tanítja, hogy a' közép- fzerü ki terjedésü gyakorta ködös völgyek, a' mel- lyeken víz vagy patak foly le, légyenek valósá- gos hazái a' Sáfránynak. Az ilyen völgyeken a' ködös esztendőkbén, egymást éri a' fáfrány virág. Ez az oka, hogy a' nedves Angliában olyan erős- sen termesztik ezt a' plántát. A' hol a' lóhere, mellynek hasonló képpen nedves levegő az éltető- je, buján terem, a' sáfrány is természet fzerént jól terem ott.

4) *A' Sáfrányföldnek előre való el készítettése.* — Egy jól mivelte fáfrányföld nem sokat különböz egy veteményes kert' földjétől. Némelyek több, mások kevesebb munkát fordítanak rá. Amazok ásóval szókták 9—10 tzol mélységre öfzfzel fel ásniföld- eiket; a' következő télen vagy ha akkor el mulat- ák, tavaszszal, trágyát hordanak rá, egyenlő vas- agon el terítik rajta, és fel kapálván, a' földet és a' trágyát 4—5 tzol mélyen fel elegyítik. Minthogy a' kapával maga felé veti a' kapás a' földet, ezen első kapáláskór egy barázda marad a' földnek azon- a' végén, a' hol a' kapálás el végződött. Tavasz- szal, vagy a' második kapáláskór, ennek a' baráz- dának áll néki oldalfélt a' kapás, és azt az ő görbe yelü, széles, és egy kevésbé öblös kapaja által olyan módon hánnya a' bárázdába, hogy az egész-

fzen meg telik, és előtte egy ujj barázda tsinálódik. Ekkor meg fordúl a' kapájával, és a' második barázdát is meg tölti. Így járkál keresztül vizsgálja meg vizsgálja az egész sáfránynak szánt földön, míg utóljára a' másik végire érkezhén, már most itt hágy egy üres barázdát. Ily módon egyik barázda a' másik után bé töltetvén, az egész fel kapált föld, ujjantón fel elegyül a' trágyával, és egy egészfen egyenesre vétetett veteményes ágyhoz hasonlít. Ez a' munka Junius' közepe tájáig esik meg; ettől fogva mint-egy Julius vége-feléig, a' föld nyugodni hagyatik: ekkor rész szerént a' dudva ki irtódása, rész szerént a' földnek fel mozgattatása végett, ez ismét az előbbeni módon fel kapáltatik. — Három vagy négy nappal a' sáfrányhagymáknak elültetődések előtt, a' melly Augustus 24-dike és September 8-dika között történik, a' földet szépen meg gerebjélik és meg megtisztítják midőn már nintsen egyéb hátra, hanem csak hogy a' sáfrányhagymák belé ültetődjenek.

Mások nem fordítanak ezen munkára ilyen nagy fáradságot. Őszfel a' fel ásás helyett fel szántják a' sáfrány alá való földet, hanem egy kevésbé mélyebben és keskenyebb barázdákra, mint közönségesen szokás. Tavaszfel ismét fel szántják, de most nem olyan mélyen, azért, hogy a' trágya mellyet őszfel a' földre terítettének volt, ne beritődjék igen mélyen a' föld alá. Junius' közepe és Jul. vége között utóljára még egyszer meg szántják, 's igen jól meg boronálják. Ha attól tartanak hogy a' nagy szárazság után ez a' harmadik szántás igen nagy göröngyöket fogna hagyni, ekkor eke helyett ezek is kapát vagy ásót vesznek el és azzal készítik el jó spróra földjeiket: és végzetre 3 vagy 4 nappal az ültetés ideje előtt, igen szép tisztára és apróra, mint a' veteményes ágy meg gerebjélik.

Vannak olyan fáfrányos gazdák is, a' kik mind ezeknél is sokkal rövidebben bánnak a' dologgal. Azt a' földet, a' mellyet fáfrány alá szántak, ha búza, rozs, vagy egyéb termett benne, az aratás után azon tarlóson mingyár fel szántják. Az eke után megyen egy ember egy jó forma fa-bunkóssal, és azzal a' göröngyöket öfáze töri. — A' szántást követi egy jó boronálás; azután, 3 vagy 4 nappal az ültetés előtt, a' gerébjelés. — Ezek az ültetés alkalmatosságával trágyazzák meg a' földet (hanem, magában érhető, hogy ennek a' trágyának, igen jól el készült és meg évődött ganajnak kellek lenni). — *Petrak* Ur, a' ki maga is ezen utolsó mód szerént mivelleti Ravelsbachban a' fáfrányföldet, a' juh-ganajat javasolja tulajdon tapasztalásából ezen módhoz. — Ez a' fáfrányföld el. készítésének módja, tsak külömben a' föld minden jó tulajdonságokkal bírjon, annyival inkább javasoltathatik, hogy ez szerént egy egész esztendő nyér meg az ember. Külömben leg bizonyosabb és bátorságosabb az első mód; ezzel élnek többire mind azok a' magános gazdák, kik önnön magok mivelik földjeiket. — A' második móddal élnek azok, a' kiknek mind több földjek, mint pedig a' szántásra fordítható lovak vagyon. — A' harmadik, még kevesektől vétetett bé: kétség kívül azért, hogy mid a' ganajat mind a' földet igen erőssen meg kell hozzá valószítani; mert akár ki könnyen által láthatja, hogy, ha én a' gyanajat a' fáfrányhagymákkal együtt teszem a' földbe, mind a' ganajnak olly el készültnek kell lenni, hogy annak éltető részetskéi magokat a' föld' részetskéivel azonnal egyesíthessék, mind pedig a' földnek olyan készületűnek, hogy a' trágyának éltető részetskéit magához szívhaslla. Külömben nem vehetnek belőlök a' fáfránygyökerek ezen esztendőben annyi nevedésre való erőt, a' mennyit kívánának.

5) *A' Sáfrányhagyma-fejtés.* — Ezek a' hagymák mogyorónyi nagyságtól fogva, diónyi nagyságra szoktak nőni — 10 vagy 12 gyenge, fa-héjj színű, hárts formájú bőrötskéekkel vannak bé-borittatva, a' mellyek fel felé a' tsira körül haj vékonyságu tzer nátskákon vagy szálkátskákon végződnek. Alsó részek bé-nyomott, vagy laposs, felső részek lassan-lassan gömböjülő lévén, mikor a' mondott szálkátskák szépen a' tsira körül állanak, réá nézve éppen olyan egy ilyen sáfrány hagyma, mint egy ugy nevezett Remete-palatzk. — Leg alább nállunk csak ezen hagymák által lehet természeteni ezt a' jó féle sáfránt: nints példa réá, hogy vagy egy történetből a' mezőn maradott sáfrányvirág, valaha magzásra juthatott volna. Fél esztendő alatt, az az, az ősztól fogva tavaszig, 2—4 hagymátskákat szokott termeni; maga az anya-hagyma az alatt lapossan őszfze sórvadván, minden esztendőben egészzen el enyészik, a' melly lapossan őszfze sórvadvott anya-hagymának maradvánnyán, ennek hajától még rész szerént bé takartatva, ülnek tavaszizal az ifju hagymák.

Minekelötte ezen újj sáfrányhagymák el ültetődnének, valamint minden hozzájuk ragadott göröngytől, és földtől, ugy ezen anyai börtől is megtisztittatnak. De jól meg kell jegyezni, hogy azon ujj bőrötskektől mellyeket magokkal hoznak, meg ne fosztassanak. Az el sorvadvott anyahagymáktól és régi börtől el valószótódván, és a' férgesek, rothadtak, és a' magok új bőröktől egész a' husokig meg fosztatottak, mint haszon vehetetlenek el hanyattatván, egészzen készek a' többi ujj hagymák az el ültetődéshez. Ezt a' munkát nevezik Sáfrányhagyma-fejtésnek. Ez, Juniusban, Juliusban, és Augustusban szokott folyni; kézzel megyen véghez, és a' gyermekek is alkalmasok réá. Némellyek, a' kiknek igen sok sáfrányhagymájok terem, nagy lyukú rostába tévén, abban erőssen őszfze meg őszfze rázzák, a'

fáfrányhagymákat : így akarván meg tisztítani őket. De látni való, hogy így soha jól meg nem lehet azokat tisztítani ; pedig mennél jobban meg valógattatnak és a' giz-gasztól meg tisztittatnak az elültetni való hagymák, annál bővebb termést lehet remélni, és annál kevessebbé lehet az őket érdekelni szokott betegségektől félni. — Ültetni leg inkább keresik a' vásárlók a' közép nagyságú fáfránygyökereket. Hogy az ő kiásattatásoktól fogva elültettetődésekig meg ne penészesüljenek, valamelly száraz és hűvös helyen, 3—4 tzol vastagságra elterítve kell tartani őket.

6) *A' Sáfrányhagymáknak ültetése módja* : — Nintsen ennél könnyebb munka. Egy kapás meg áll a' fáfrányföld egyik szegelyetén. A' kezibe van egy kapa, a' melly feljül széles alól hegyess, mint egy deák V. Ezt a' földbe vágván, a' fel vett földet, a' mennyi t. i. a' kapára tér, balra le teszi ; másodiksor is belé vágja, 's a' fel vett földet, az előbbeni mellé teszi. Így megyen végig az egész Sáfrányföld szélén. Mindenütt utánna megyen ennek egy ültető, a' ki egy tekenyötskében viszi az ültetni való fáfrányhagymákat. Ez, az előtte menő kapás által fel hányatott barázda oldalába dugdossa, egymástól 3 tzol távolságra, a' hagymákat, olly intézettel, hogy ezek a' fáfrányos ágy' felülete alá 6 tzol mélységre temedődjenek a' föld alá, a' mingyár réájok hányatandó barázda által. Mihelyest t. i. az elől menő kapás a' fáfrányos földnek egyik szélén végig ment, onnét azonnal visszafordul, és az előbbeni barázda mellett oly módon megyen visszafordul, hogy az előbb csinált ujj barázdát, következőképpen az akkor ki hányt földnek oldalába dugdosztatott hagymákat is, bé temeti. Az ültető, szünetlenül nyomában van a' kapásnak, mind addig, míg az egész fáfrányföldnek tulsó szélire jutnak. Így megyen véghez, az egész fáfrányföldnek béültetése. Minthogy e' szerént a' fáfrányhagy-

mák 6 tzol mélyiségre borítottódnak a' föld alá, a' föld pedig leg alább 8 tzolnyira van fel kapáltatva, a' hagymák gyeuge gyökereik alatt is marad még 2 tzol megmozgattatott föld, a' hól magokat széljel terjeszthetik. — Egy szóval, az egész ültetés tudománya abban áll, hogy a' fáfrányhagymák, szép forral, a' hagymák a' sörban valamint szintén a' forok is egymástól, 3 tzolnyi távolságra essenek egymástól, és a' hagymák mindenütt 6 tzol mélyiségre temetődjenek a' föld alá. —

Hogy a' hagymák egymástól mindenütt 3 tzol távolságra dugattatnak a' földbe, ennek az az oka, hogy a' tapasztalás szerént, keskenyebb föld nem volna elég ezen hagymáknak táplálásokra, szélesebb pedig vesztegetés volna. Még fokkal szükségesebb arra vigyázni, hogy a' hagymák mind egyformájú mélyiségre álljanak a' földben: a' mellynek okát alább fozzuk meg mondani. Egyéb aránt ez az ültetés is könnyű munka; 9—12 éltendős gyermekeket, és vén afzfzonyokot szoktak fogadni reá. A' hány kapás van, annyinak kell lenni a' hagyma ültetőnek is: minden kapás után megyen egy - egy ültető. A' kapások egymás széltiben állanak ugyan, de úgy, hogy az első a' másodikat, és ez a' harmadikat (mint az ekék mikor szántanak), valamivel meg e' zze, másként akadályoztatnák egymást a' barázda tsinálásban. A' föld, az egyik barázdának a' másik által való bé fedődése által, olly egyenlőre vétetik, hogy az így bé ültetett földet béboronálni tellyességgel nem szükséges. Rajta tapodni sem kell tellyességgel. A' hagymákat úgy kell le dugni, hogy a' tsirájokkal egyenesen fel felé álljanak. — Utóljára egy mélyebbetske barázda vonattatik az egész bé ültetődött föld körül, mind azért; hogy az annak szélein ki tapotódott föld a' fáfrányos ágyra tsinonson bé takarítottjon, mind pedig, hogy a' víz a' bé ültetett földön meg ne álljon, hanem ezen barázdába le foilyon; vagy talám azért is, hogy ez

barázdá, néminémüképpen tartoztatja az egereket és patkányokat. Az egér gyakran végig szalad ezen barázdán, és másuva téved: a' patkány, a' barázdáig érkezhén, azt gondólja, hogy ott vége van a' szántóföldnek, és nem jár kereszttül rajta. — A' bé ültetett föld ezen állapotban hagyatik, valaméddig a' fáfrány virágok ki bujni nem kezdenek.

7) *Sáfrányos-kert.* — Hogy az öfzi tarlókon legeelő marhák, és télen által a' nyúlak, a' határon imitt-amott lévő fáfrányföldeken kárt ne tegyenek; hogy azok öfzize ne túrják 's tápodgyák, ezek pedig a' fáfrányleveleket el ne ragítsálják, a' melyeknek, mivel a' levegőből éltető részetskéket színak bé, következésképpen a' plánta' táplálására szükségesek, mind addig épen kell maradniok, valaméddig magokban el nem fonnyadnak: körül szokták keríteni a' fáfrány-földeket. Ki-ki tettzése szerént keritheti körül a' magáét; tsak ezekre vigyázon: 1) ször, hogy a' kerítés igen fokba ne kerüljön, mint-hogy a' fáfrányföldeknek minden 3-dik esztendőben változniok kell, és kár vólna mind annyiször fokot költeni a' kerítésre; 2) ször, hogy a' kert olyan legyen, a' melly a' levegőnek és a' nap sugárainak szabad útjokat el ne zárja, mint a' deszka kerítés (pálánk). Az Auszriaiak a' régi szöllő-karókat fordítják erre a' végre. Körül verik vellek egymástó 3 ujnyi távolságra az egész fáfrány földet. Hogy keményebb legyen a' kert, minden 5 — 6 lépésre egy-egy ágoft ásnak bé a' karók közzé. Ezen ágoftokhoz botzszú lézket kötöznek körös-körül a' karok' felső vége táján, a' hol ezeket egymásból folyó szalma tekertsel mindenütt ezen lézkehez tsatólják. Hágtsón járnak bé a' fáfrány kertbe.

8) *Az első esztendő béli termés.* — Mihelyt a' fáfrányhagymák a' földbe dugattattak, azonnal meg mozdúl a' tsírájok, nem tsak az pedig, a' mellé a' hagyma' tetején lenni látszik, hanem az oldalá

ból, sőt az alsó részéről is fokadnak ki néhány tsirák, bimbó formára, a' mellyek a' hagyma bõrit ki hasitván, és nevededni kezdvén, mint meg annyi kis tsók vagy tsapotskák, úgy bujnak ki 3—4 hét alatt a' föld' színére. A' hagymák fenekéről 5 tzólnyi, tzérna formájú, gyenge fejer gyökerek nõnek ki, mellyek a' hagymák alatt széljel terjedvén, minden felõlrõl magokba szívják a' tápláló nedvességét. A' mondott tsapotskák a' föld színérõl egyenesen fel felé nevededvén, alig nyúlnak fel egy-két iznyire, a' tetejek azonnal meg hasad, 's magát a' szép fáfrány bokréta meg mutatja. Az I-sõ Figurán a' g. egy ilyen tsapot, a' B. egy 4—5 hofzfúságú tsõt mutat, a' mellynek tetejét koronázza egy szép fáfrány bokréta. Ezzel a' bokretával egy idõben, és ennek körülette, mutatják meg magokat még valami zöld, keskeny, sás formájú levelek, z. z. z. &c. Jól ki mutatja a' figura, hogy a' tsõt kívülrõl, valamelly vékony, keresztül látfzó, majd szalma színütök borittya bé. Az ebben lévõ gyenge és igen töredékeny tsõ az, a' melly a' maga hegyén hajtya-ki az egész fáfrány bokrétát. A' bokretának hat kék levelei vannak, mint az I-sõ Figurában a' k. k. k. k. k. k. betük, tisztán mutatják. A' három águ fáfrány-bibe, mellyet a' d. d. d. betük jegyeznek, ezen levelek között nyúlik ki. A' bokrétában látznak még három fargásló tsapotskák a' c. c. c. betüknél; ezek a' férfi nemzõ részt teszik, a' melly a' Magy. Fűvészekenél pór-toknak neveztetik. De ez nem tartozik mi réánk, nekünk csak amazzal a' fetéten pirosló egy tzol hofzfúságú, három águ viragotskával van dõlgünk, a' melly a' maga ki nyilt állapotjában, öfzfze gömböjödött, a' végei felé töltésér formára ki szélesült, és a' három ki nyuló végei, mint ha arannyal vólnának paszomántozva. Ennek neve a' mi ujj Fűvészzeinknél, *bibe* (*die Narbe. Stigma*). — Egy fáfrányhagymának tokszor hufz tsirája is van, de a' mellyek, elege-

dendő nedvességek a' tápláltatódásra nem lévén, nagy részint mint el forvadnak, és a' hagyma oldalán csak egy-egy szeptő forma fótotskat hagynak magok után. Többitre a' hagyma felső részének közepéből ki bűvő tsira szokott fel nevedni, a' melly a' nedvességet mind magába szívja, és a' többeket attól megfosztván, azoknak szükségesképpen el kell metsevézni és veszni. Az igen apró hagymáknak a' tsirájokból valami gyenge tső szokott fel nevedni, a' mellyből csak 3—4 zöld leveletskék bujnak ki minden virág nélkül. A' közép szerű hagymák hoznak sokszor 3—4 tsőket, és virágot is, és 7—8 zöld levelet: a' nagyok pedig 6—7 tsőket is, hanem ezek többitre, minthogy egymást a' tápláló nedvességtől megfosztják, gyengék, és virágtalanok.

Az első esztendőben, mellyben t. i. a' fáfrány-hagymák el ültettetnek, egy harmad részek alig hajt virágot: ekkor hát még igen tsekély a' termés. Többitre a' második esztendő béli termésbe szokták a' fáfrány-mivelők a' magok reménségeket helyheztenni. — A' ki arra néz, hogy az első esztendőben is jótska termése legyen, középszerű, a' ki pedig az ültetni való hagymáit akarja szaporítani, nagy hagymákat ültessen. Egyéb aránt, az apró hagymák' ültetésitől sem lehet félni, mind azért hogy a' vékába több fér, és ezért oltsóbban lehet venni, mind pedig azért, hogy a' második esztendőben ezek is szint-olyan jól teremnek. Hogy az első esztendő béli termés soha nem lehet olyan bő, mind a' második esztendőbéli, ennek oka ez, hogy még akkor nem terjeszthették a' gyökeretskék magokat úgy széljel, hogy általok az egész plánta elégséges eledelt kaphasson.

9) *Sáfrány*-bokréta - *szedés*. — A' fáfrány-földön a' fáfrány bokrétákat egészszzen le tsipkedik a' száraikról, mihelyest tokjaikból ki bujtak,

és szépen kosarakba rakván, haza viszik, és a' bibét othon fzedeketik ki módos vigyázással a' bokretákból. Ezeket a' bokretákat könnyű dolog szarairól le szaggatni: semmi különös nem kívántatik hozzá. Azonközben, hogy a' munka még is annál febeslebben, módosabban, és úgy esék meg, hogy a' földben lévő fáfrányhagymák szükségtelemül ki ne rángatódjanak, azt a' szokást tartják a' fáfránybokréta fzedők, hogy a' bokretát, a' nagy, mutató és közép ujjaik közé fogván, nem rántják magok felé, hanem meg tsippentvén egyenesen le a' föld felé nyomintják, és az, egy nyomintásra egész fzen a' markokban marad, a' nélkül hogy, leg kisebbnyire is özfze rontsoltatna.

A' fáfrányvirág-fzedés reggelenként leg jobb, mikor a' viráglevelek még egymásra borúlva fedezik a' bibét. Az ilyenkor fzedett fáfrányvirágokból, elevenebb, kövérebb, és szebb színű bibék kerülnek ki, mint a' mellyeket egész fzen ki nyílvafonnyasztanak egy ideig a' nap' fugárai. Az afzfzony-emberek nem igen fordítottódnak a' fáfránybokréta-fzedésre, rész szerént azért, hogy már ekkor híves lévén, mezitlábra nem vetkezhetnek, és láb-bélieknek farkaikkal mély gödröket nyomnak a' földbe, rész szerént pedig azért, hogy a' mint előfelé hajladoznak, szoknyájoknak széle meg lútszodig, és a' virágokat is meg lústitja. Ezért szokták többire legénkékre bízni a' fáfrányvirág-fzedést: de ezeknek is erőssen kell vigyázni, hogy a' gyenge virágokat özfze ne tapodják. Az alsó zöld leveleknek meg tapodtatódása, nem ártalmas. — A' le fzedetett bokreták a' kosárban haza vitettvén, abból othon valamelly híves kamarákban ponyvákra, vagy pedig szalma- vagy gyékény-terítőkre kiterttetnek, és úgy állanak, míg a' bibéknek a' bokretákból, vagy virág-fejekből való ki fzedetődésekre, idő lehet. — Mikor a' fáfrányvirág-fejeknek le szaggattatására az idő el jön, olyan fússen megyen

a' sáfránymezőkön a' munka, hogy vasárnapokon és egyéb innép-napokon szüntesse a' virágfzedésnek, minthogy a' sáfránynak virágzása, ha változó napok járnak is, csak két vagy három hétig tart, némellykor pedig 4—5 nap alatt egészszén elvirágzik. Már ilyenkor hamar kárt vallhat, a' ki nem fiét a' le fzedésivel. — Azt jegyzi meg *Petrak* Ur, hogy az 1794-dik esztendőben, éppen mikor a' sáfrányvirágok a' földből ki hajtani kezdettenek volna, egy hideg lepte meg őket, a' melly miatt három napok alatt mintegy bé záródva ültek. A' harmadik nap estve felé egy szép meleg eső esett, s aznap reggel úgy el borították a' sáfrányvirágok a' földet, mintha kék posztóval vonattatott volna bé. Egész mezei gazdasága alatt nem látott *Petrak* Ur semmit szebbet, mint ekkor a' sáfrány-mezőt. Már ekkor nem is volt elég csak a' reggeli idő a' fzedésre. Négy személynek egész nap volt mit fzedni 300 négy szegletű ölnyi földön.

10) *A' bibe fzedés.* — Most már az a' foglalatosság következik, hogy a' bibét, a' virág-fejekből egyenként, kifzedegessük. Ez a' célja az egész sáfrány-termesztésnek. Egy illyén bibét száraztúl mutat az I-ső Figurának D. betűje. A' c. c. c. betűk jegyzik a' bibe' ágait, mellyek a' b. betűnél váltak el egymástól. A' b. x. jegyzik a' szárát. Egy jó bibefzedő személy; erre a' kettőre szokott vigyázni: 1) ször, hogy úgy tsipje ki a' bibét, hogy a' három ágatskái egymástól ne szakadjanak el; 2) szoc hogy a' bibe' szárából még is ha lehet semmi ne szakadjon a' három ágatskákhoz. Az első azért, hogy ha a' három ágatskák együtt maradnak, a' meg szárodás után a' már úgy neveződő sáfrány annál fodródtabb, és az edényben, a' mellyben tartatik, mintegy a' pilyhéhez hasonlító fel puffadt puha, mellyel igen kedvelleti magát; a' második pedig azért, hogy mennél kevesebb szakad a' bibékhez az ő szárokból, annál tisztább az, a' mit a' konyhán

valóságos! sáfránynak nevezünk; vagy más szóval, csak az a' három kitsiny ágatska a' tiszta sáfrány. Mennél tisztább, annál jobban meg adják az árát.

Szükség továbbá, hogy nem csak jól, hanem egyfzersmind serényen is hozzá lássanak a' bibe-fzedők a' munkához. A' kik hozzá szoktak, könnyen bánnak véle. Bal kezekbe tartják a' virág fejet; a' jobb kezekben lévő hüvejkjekkel és mutató ujjokkal özfze fogják a' bibe' agait: egy kitsit fordítanak rajta, melly által az, a' virág-levelek között a' bokrétából ki fordúlván, ki mutatja azt a' pontotskát, a' hol a' szár ágazni kezd; itt a' bal kezén lévő ujaival tsippent egyet rajta, a' fzedő és a' bibe a' jobb keziben marad. A' még egészszén ki nem nyílt virágokban egymás mellett vannak a' három ágatskák, és könnyü meg fogni és ki tsipni öket: az egészszén ki nyiltakban elfzéledve vannak ugyan, hanem ha a' virág-fejet fekvölög tartván a' mutató ujjával meg üti az ember, vagy pedig ha az egyik bokrétalevelet ki szakasztja, mind a' három ágatskák egymás mellé veszik magokat. —

A' kik réá érkeznek, jól teszik, hogy mihelyt haza vitték a' virág-fejeket, azonnal ki szedik belőlök a' bibét. Leg feljebb estve, az egyéb mezei munka után, szükseg utánna látni a' bibe-fzedésnek: külömben, kivált mikor nedvesen vitetnek haza a' virágfejek, gyakran meg penészesülvén és rothadván, kárt vall az ember, ha nem siet a' bibe-fzedéssel. Ha jó szározon vitétvén haza, jó hives helyen igen vékonyon széljel terittödve tartatnak, épen el állanak negyed napig: külömben másod napra már kezdenek penészesülni. — Egy bogrétában közönségesen csak három bibe-ágatskák találatnak: nagy ritkaság, mikor valamellyikben 4 — 6 találatik: de ez is csak akkor esik, mikor két virágfejek

jek öfzfze nőnek. — Erre a' bibe-fzedésre a' gyer-
kötze is, kivált a' léánkák, elég alkalmasok; mely-
re nézve úgy szoktak tselekedni a' gazdaszfonyok,
hogy vén és ifju szomfzedjaikat estvére öfzfze hív-
ják, egy asztal mellé körül ülnek, arra a' fáfrány
virág fejeket ki töltik, minden személy' eleibe vagy
kettő közzé egy-egy tányért vagy talatskát tesznek,
's minekutánna a' fáfrányt ezekbe belé fzedegették,
's a' munkát el végezték, az után fejer kégyéret
gyümölsöt, almát, diót, mogyorót, mustot tesz-
nek elejekbe; és ezzel egézfzen ki is fizetik őket.
A' ki fzedetett fáfrány a' tángyerokról nagyobb
edényekbe töltetik, és a' következő éjjelre vala-
melly száraz kamarába tétetik.

11) *A' fáfrány szárazítás.* — Más nap követ-
kezik a' ki fzedetett bibéknek meg száraztatások.
Ez egy olly foglalatosság, a' mellyet egy jó gazd-
aszfony is nem igen bír másra, ha kárt nem akar
vallani. Ha a' ki száraztatásában hiba esik, kevés
napok alatt el rothad a' fáfrány. A' milyen nagy
vigyázás kívántatik pedig ezen munkához, éppen
ilyen kevés készület kívántatik hozzá. A' tűz-
helyen gyenge eleven szenet terít széljel egy hely-
re vékonyon a' gazdaszfony. A' ki terített szén
mellé teszen körös - köröl három darabotska téglát.
A' szén felibe borít továbbá egy fel - fordított ször-
szitát, úgy, hogy ez a' három téglá darabokon
álljon. Ennyiből áll az egész száraztó. A' téglá-
darabok 3 tzol magossak; a' szita' kávája, vagy
abrontsa 6 tzol széles. Következés képpen a' szita'
feneke 9 tzolnyira áll a' szén felett. — Ekkör
egy marok fáfránt vesz' fel a' gazdaszfony, és a'
szitára vetvén, azon egy meg-fosztatlan lúd-tollal kis
uj-vastagságra szép egyenlően széljel háringatja; mi-
kor látja, hogy az alsók meg szárodtak, az ujjival
és a' tollúval öfzfze seprí, fel markálja, meg for-
ditja, az után ismét el teríti a' tollúval a' szitán,
de olly vigyázással, hogy a' három águ bibétskéék
's mennyiben lehet egymástól széljel ne tépettesse-

nek. Így ismételi ezt a munkát mind addig, míg a' fáfrány jól ki nem száradott, az az, míg öfz-fze nem morsóltathatik. E' - képpen szároztatlk ki markonként az egész rakás.

A' szárasztás közben arra is vigyáz a' jó gazdaszfzony, hogy ha a' szedés közben a' fáfrány között holmi gizgaz maradt, vagy ha némely rozsz szedők a' bibékhez a' száraikból is valamelly darabotskákat hozzájok szaggattak, az ilyenektől most még jobban meg tisztítja, hogy semmi tarkabarka ne maradjon közte. — A' fáfrányból a' száraztás alatt egy kis füst szokott fel jöni, de ez még nem ártalmas: hanem, ha a' füst nagy, már ez azt jelenti, hogy a' szén igen fok. Mennél gyengébb természetű a' szén, annál jobb, ilyen az öfz-fze kötött szőlővenyike' és egyéb veszfzö tsonók' szene: mennél tsendesebben megyen véghez a' száraztás, annál szebben meg tartja a' színt a' fáfrány: az igen heves vagy füstölő eleven szén pedig, vagy egészszén el rontja, vagy leg alább meg feketíti azt. — A' leg fűrűbb szitájokat szokták a' gazdaszfzonyok erre a' munkára fordítani.

12) *További réá való gondviselés.* — A' száraztóról haladék nélkül skatulyákba teszik a' fáfrányt, és bé fedik, hogy a' szaga ki ne gőzölögheffen: de most még nem nyomják meg, minthogy ilyenkor igen könnyen törik: hanem, néhány óra múlva, mikor már, mint a' száraztás után rakásra rakott széna, a' kövérségit el bortsátja, és meg szívakosodik, már ekkor úgy öfz-fze lehet tömni, a' mint tettszik, kár nélkül. — A' ki 2—3 vagy 4 szfztendőkig is meg akarja tartani a' fáfrányát, szükség, hogy valamelly száraz, és olyan edényre tegyen szert, a' mélyet jól bé lehet fedni: külömben nyáron által ki gőzölög a' benne lévő fáfrány' jó szaga. Az edént szároz helyen kell tartani. *Petrak* Ur azt mondja, hogy közönséges skatulyákban, mellyeknek szélei pergamenttel vétettek volt

körül, 5 ezrtendeig tartotta el a' fáfrányt, a' nélkül, hogy egyéb fogyatkozást vett volna rajta észre, hanem, hogy a' szép veres színe egy kevéssé meg barnult. De sem jó szaga, sem festő ereje, nem szenvedtek leg kissebb változást is. — Némelyek közönséges veres-hagyma fejeket tesznek a' fáfrány közzé, olyan vélekedéssel lévén, hogy így jobban és tovább meg tartja szép veres színét: hanem ezt, a' tapasztalás még eddig nem bizonyítja. Mások azt gondolják, hogy mázas edényben jól réá alkalmaztatott fedéllel bé fedve, a' fazék szája, ragatsos téfztával körös-körül a' fedél széleinél bé ragasztatván, avagy - csak fertés hójaggal bé köttetvén, rozs vagy búza rakásban híves helyen leg tovább el áll, &c. —

13) *Ausztiai fáfrány-piatz.* — Itt a' Simon napi vásárra szokták a' *Kremsi* piatzra hordani a' fáfrányt. Az 1776 - dik esztendőben minden fonttól egy lótvámot vett a' Magistrátus. Gondolják, hogy ez okozta, hogy abban az időben mind öfzféle sem vittek ezstendőként azon vásárra 15 mázsát. Még azon ezstendőben 2 kis pénzre szállította az Országlófzék a' vámot: és a' közelébbi vásárban közel volt 80 mázsa fáfrány. Hogy annál nagyobb virágra hozhassa az Országlófzék a' fáfrány-termesztést, 1779 - ben az egész fáfrány-vámot el törölte. 1775 - ben még csak 16 forinton és 21 krajtzáron járt a' fáfránnek fontja: 1795 - ben már 56 — 64 forintra hágott volt. Közönséges arra azon feljebb való ezstendőkben 30 — 32 f. volt. — Némelyek, a' kik csak a' házaiktól adják el a' fáfrányt, annak jeléül a' virág - leveleket szokták ajtaik eleibe ki - hányni: mellyet a' széljel járó Sléziai lakosok látván, tudják mire való. — Nem lehetne e' ezen kék virág - levelekből valamely festéket készíteni? még ez kérdés alatt vagyon. A' bibe - szedőknek ujaikbegyei meg szoktak ezen levelektől fetét kékre festődni.

14) *A' fáfrányos kertre való gondviselés az első elvirágzástól fogva a' második virágzásig.* — Le fedettetvén a' fáfrány-bokreták, a' zöld-levelek tovább is nevednek, és az egész öfzön, télen, és tavafzon, zülden maradnak. Némellyek szalmát, vagy egyéb giz - gázt teritenek el télre a' fáfrány földön: de roszfzúl tselekefzik, minthogy ez által tsak az egereknek készítenek fészket. *Petrak* Ur azt mondja, hogy *Auftriában* sem mástól nem látta ezen módot gyakoroltatni, sem maga nem gyakorolta soha: elég fedél a' hó, a' melly ezen kertekben télen által gyakran halommal szokott állani, és alatta olly szép zöld a' fáfrány - pásit, mint a' leg szebb téli zöld - búza, a' melly mindenkör bizonyos jele annak, hogy a' földben lévő hagymák egéllégesek és épek légyenek. Tsak arra szükséges igen vigyázni, hogy ha látja az ember, hogy a' hó - menéskör, a' kertben lévő hó - halom el ólvadni nem akar, fiessen azt lapátokkal széljel hányatni, hogy az alatta lévő zöld levelek el ne rothadjanak.

Egyéb munka egész tavafzig nem fordul elő a' fáfrány - földön. Ekkör már szükség leg előbb is a' fáfránynak azokra a' zöld (vagy gyökér) leveleire figyelmeznünk, a' mellyekkel a' föld mint valami pásittal bé borítottva vagyon. Ezek a' zöld levelek, 9 — 10 hofzfzúságra nevednek, *Április* közepe táján, vagy némelykör még *Junius'* elején kezdenek el hervadni, mikor egyéb füvek leg szebben zöldellenek. Mihelyest ezt az ember eszébe vészti, első gondja légyen, hogy a' hervadó fáfrány - gyepet le kaszálja, és fejős tehenei eleikbe tegye, a' melly ezeknek az esztendőnek ezen részében a' lóherénél elébvaló elodeljek. Tsak arra kell vigyázni, hogy a' le kaszállásával nem kell fietni. Jobb el várni, hogy 3 tzolnyira is meg farguljanak a' levelek, előbb, hogy sem le kaszáljuk őket, Ekkör is pedig naponként tsak annyit kell

le kaszálni, a' mennyi azon napra a' marháknak kívántatik.

A' második munka Juliusban fordul a' sáfrányföldön elő. Már ekkor egészen el borította a' dudva a' sáfrányföldet. Szükség, hogy ezt ki írtsuk rolla, 's ennek alkalmatosságával az egész sáfrányföldet kápával fel mozgassuk: de olyan vigyázással, hogy a' sáfrány-hagymákat meg ne sértsük. Ehez nem nagy mesterség kívántatik, ha a' hagymákat mind egyformájú mélységre dugdostuk a' föld alá, mint feljebb meg mondtuk.

Harmadik és utolsó munka ezen második virágzás előtt az, hogy a' sáfrányföld' felületit Augustus közöpe táján gerebjevel még egyszer meg mozgassuk, de igen nagy vigyázással, hogy a' sáfránytsapokat, a' mellyek már ekkor ki bújni kezdenek a' hagymákból, meg ne sértsük. — Ez vala a' harmadik munka. Azonközben megtörténik némelykór, hogy September' vége felé, mikor már virágot várna az ember; a' sok eső miatt ismét erősen el borította a' dudva a' földet: már ilyenkor még egyszer meg kell azt tisztítani, még pedig nem valamely eszközzel, hanem kézzel kell igen vigyázva ki tepni a' dudvát. — A' második esztendő béli munka ennyiből állott.

15) *A' második esztendő' béli sáfrányvirág.* — A' tavalyi sáfrányhagymák az idén pünkösdi tájra már el vesztenek: most már az az ólta ezeknek helyibe nevedett 3—4 annyi számú fin-hagymák virágoznak, az időnek kedveséséhez képeft bővebben vagy szűkebben. A' melly föld tavaly egy lót sáfrányt termett, nem tsuda ha az idén egy fontot is terem. — A' sáfrány bokrétáknak (virágfejeknek) le fzedése, a' bibefzedés, száraztás, &c. most is tsak úgy esnek meg, mint az első esztendő béli virágzaskór le irtuk.

16). *A' harmadik és negyedik esztendő béli munkáról és virágról.* — Szükséges megjegyezni, hogy némeltyek csak 2, mások 3, mások pedig 4 esztendeig hagyják ugyan azon földben az elültetett fáfrány hagymákat — az az, azok háromszor, ezek pedig négyszer szednek egyszeri elültetés után virágot. Könnyű általlátai, hogy a' harmadik és negyedik esztendőben sem kívántatik a' fáfránytermesztésre egyéb foglalatallág, hanem a' mi a' második esztendőben kívántatott. — Olyan formálog lehetne okoskodni, hogy valamint a' második termés az elsőnél fokszorta több szokott lenni, úgy a' harmadik is a' másodiknál, és a' negyedik esztendő béli a' harmadiknál sokkal több lesz. Hanem ezt a' tapasztalás még eddig nem bizonyítja. Lehetne próbát tenni, hogy ritkábban ültesse az ember a' fáfrányhagymákat, mint eddig szokásban volt: és talám így a' terjeszkedésre a' gyökerekben több helyek lévén, a' virágjok is több esztendőig sokasúlna.

Az Auszriaiak csak két virágzást engednek a' fáfrányhagymáknak, a' mellynek a' bé-vett szokásnál egyéb bizonyos okát nem lehet látni. Hogy 2 esztendő után meg üszögösödnének, vagy télenáltal könnyen még is fagyhatnának a' fáfrányhagymák, a' mit az idevaló fáfránytermesztők szoktak mondani, ennek ellene mond azoknak tapasztalások, a' kik a' 3-ik és 4-ik esztendőben is a' földben hagyják és virágozni engedik fáfrányhagymáikat. *Petrák* Ur azt mondja, hogy próbának okáért 7 esztendeig hagyta sáfrányhagymáit elültetve, és a' helyett, hogy az alatt valami veszély érte volna őket, hatfzorta annyira szaporodtak, mint mikor elültette volt. *A' Manhart-hegyenn* lévő *Burgschleintzi* Oskolamester a' háza mellett lévő kertjében plántált sáfránygyökereket 8 esztendeig hagyta minden meg mozgatás és majd femmi gondviselés nélkül, még is nem csak hogy minden esztendőben virágoztak, hanem akkor ki ásattatván, próbóra el

küldötte őket Swéwiába egy kereskedőhöz, a' ki nek éppen akkor érkeztek vólt *Virgíniai* fáfrányhagymái, a' ki is ezekkel és a' Burgschleintzi Mesterével próbát tévén, ezek tellyefféggel nem valottak a' Virgíniaiakhoz képepest leg kissebb szégyent. Nem árt ezen tekintetben is több próbákat tenni. —

17) *A' Sáfrány-hagyma ásás.* — Minekutánna a' fáfrányhagymák 2—3—4 esztendeig, mint mingyár le irtuk, azon egy földben ültetve vóltak és ugyan annyi versben virágot hoztak; most már kiásattatnak, és más földbe ültettetnek. Minden plánta, de kivált a' fáfrány a' tapasztalás szerént oly igen szereti az által-ültetődést, hogy a' véle gazdálkodó emberek 9—10, sőt az olyan helyeken, a' hol vagy egyfzer meg üszögösödtek a' sáfrányhagymák, 15—20 esztendő múlva is bajosan ültetik őket ismét oda. — Mint fenn meg írtuk, mintegy pünkösdi tájig nevednek annyira és készülnek el a' sáfrányhagymák, hogy a' más helyre való által ültetődés végett ki lehessen ásni őket. — Miként kell ezen hagymákat kiásni, hosszason írni rólla szükségtelen vólna: kit-kit meg taníthat erre a' józan okosság. Csak arsa vigyázzon, hogy a' kapával a' hagymákat özfzfe ne rontsa, és hogy a' göröngyök között eltemettelve fokát ne hagyjon. Sokáig nem kél a' kiásást halasztani, ne hogy a' tsirák meg indulván, mind a' kiásás mind az az utánni véle való bibelődés közben férelmet szenvedjenek. Leg jobban meg mutatja az időt mint feljebb mondottuk a' zöld leveleknek el hervadása, melly után ezek le kaszáltatván; azután a' hagymák kiásásához is nem soká hozzá lehet látni. — Ha látja az ember, hogy a' tekenyökbe özfzfe szedett hagymák erőssen földesek, szükség, hogy még minekelőtte zsákokba töltené, és a' hives pádlásra hazavinné, nagy lyuku rostába tegye, és a' földet legalább a' nagygyából még a' mezőn rázza le róllok.

— A' további vélek való bánást, feljebb már le írtuk.

18). *A' földnek a' sáfrány termesztés alá való felosztatása.* — Elsőben szükség meg határozni, hogy egy ültetést 2, 3, vagy pedig 4 esztendeig akar e' az ember virágozni hagyni : mert ültetményeinek is annyi esztendő bélieknek kell lenni. Fel teszem, hogy legyen valakinek egy helyen 1600 négyszegletű öl földje, a' mellyből 400 ölet sáfrány termesztésre akar fordítani. Azt is fel teszem, hogy egy-egy rendbéli ültetményt csak két-két esztendeig akár egy helyen hagyni : ennek így kell tselekedni. Az első esztendőben vásároljon annyi sáfrányhagymát, a' mennyivel 200 ölet bé ültethet, és ültesse el. A' második esztendőben ismét vásároljon annyit, és ezzel ismét ültesse bé az előbbeni mellett lévő 200 öl földet. Most már két olly sáfrány földje vagyon, mellyek között az egyik másodszor, a' másik pedig először virágzik. Többször már nem kell sáfrányhagymát vásárolni, minthogy a' harmadik esztendőben pünkösöd után ki fogjuk ásni az első hasábból a' sáfrányhagymákat, és még azon esztendőben Augustus vége felé a' harmadik 200 ölnyi földet ültetjük bé azokkal. Egyszer mind az első esztendő béli ültetmény körül lévő kerítést is ki tépi már most az ember, és azt a' földet keríti körül véle, a' mellyet most bé ültetett. Így járja el a' sáfrányültetmény 8 esztendőknek le folyta alatt az egész 1600 négyszegletű öl földet, mellynek 400 öle minden esztendőként sáfrányt terem, még pedig úgy, hogy 200 öl első, 200 pedig másod virágot hoz mindenkör. Bé járván a' 8 esztendők alatt a' sáfrány az egész földet, ekkör ha több földjaink is vannak, más földre, ha pedig nintsen ismét csak oda kell a' sáfrányültetéssel vissza kerülnünk, a' hol 8 esztendők előtt el kezdetük volt.

Ezen le irásból ki-ki által láthatja, hogy mi-ként kelljen a' dologgal bánni azoknak, a' kik egy ültetmént 3 vagy 4 esztendőben is virágozni hagy-nak. — A' közönséges régula ez, hogy ültet-ményeiknek minden esztendőben lenni kell: hogy ez fzerént a' sáfrányföldeknek lassan-lassan való változtatása minden esztendőnként folytában eshes-sék. Így, ültetni való hagyma is mindenkor van, minthogy a' régibb, az az a' 3-dik vagy 4-dik esztendő béli ültetmént a' következésnek rendje fze-rént ki fzedi az ember a' földből. — Azt is meg lehet jegyezni, hogy az a' föld, a' mellyből pün-kösdkór a' sáfrányhagymákat ki szedtük, még azon őszfel buzával bé vettetvén, leg szebb termést fzo-kott hozni.

Hogy mekkora nagyságu földet miveljen vala-ki sáfránnyal, azt egyedűltfak az határozhatja meg, hogy a' virágzásnak idejekór fogyatkozása ne le-gyen munkások' dolgában. Mit használna, ha egész hórdakat bé ültetnénk is, ha azt, a' miért a' sáf-rányt terméftjük, az az, a' virágát nagy részint el vesztenők. Némely esztendőkben 3—4 hétig is tart a' virágzás lassan lassan, és ilyenkór nem igen nagy háznép is le győzi 400 négyszegletű öl föld-ről fzedni a' virágfejeket. De van olyan eszten-dő is, hogy 200 öl földről egy fél nap 24 ember sem szedheti le. — Ezt a' körülállást még a' sá-frányhagyma ülteteskór szükség meg gondólni, hogy tsak annyi földet foglaljon el az ember, a' mennyi-ről a' virágot le szedni győzi.

19) *A' sáfrány kertnek ellenségeiről.* — Mind azok az állatok, a' mellyek vagy a' sáfrány' zöld-leveleit le harapdossák, vagy a' sáfrányhagymákat bántják, az ő ellenségeinek neveztetheknek. Az ő nagy ellenségei, a' szarvasmarha, jüh, ketske, szar-vas, öz, nyul, fertés. A' nyulról azt tartják, hogy a' vizelette ki veszi a' sáfrányhagymákat. Mind ezek ellen való a' feljebb le-irt kert. Némelleyek ör-

zik is a' fzarvasok ellen sáfrányföldjeiket. Mások 10 lábnyi magasságu karókkal kerítik körül. — Apró de veszedelmes ellenségei, az egerek és patkányok. Az egerek özfize rágtsálván a' safrányhagymákat, a' megmaradott lágy hajból fészket készítenek magoknak. A' patkányok nem eszik ugyan a' safrányhagymákat, hanem a' földet fel turkálják, és a' feltúrt földel a' safránypásitot helyen-helyen bé borítják, melly is ékeppen el rothadván, a' hagymákban is kárt teszen. — Ezen apró ellenség ellen már, valamint közönségesen a' gabona földeket, így szintén a' safrányföldeket is igen bajos védelmezni. — Feljebb irtuk, hogy a' béültetett föld körül lévő mélyetske barázda is tehet némellykór valami kevés szolgálatot az egerek és patkányok ellen. Hanem, sokkal ravaszabb állatok ezek, hogy sem azon barázdán keresztül, útat ne tudjanak keresni magoknak.

Nékünk az egerekről írni mászszor bővebb alkalmatoságunk leszen. Addig pedig mostanában *Petrák* Urral mi is tsak azt javasolhatjuk, hogy safrányföldjeiket mindenek azon eszközök által iparkodjanak védelmezni a' kártékony egerek ellen, a' mellyek ő nállok hasznosoknak lenni tartatnak, és gyakorlásban vannak.

20) *A' Sáfrányhagymák' nyavalyái.* — Még eddig három betegségek isméretesek, a' mellyek a' safrányhagymát érdekelni szokták. — Az egygyik valamelly rothadásnak a' neme. Gyakran, a' nélkül, hogy a' safrányhagyma' külső haján valami veszedelmet szemlélhetne az ember, a' haja alatt rothadást kap, a' melly az után valamelly genyetség formájú turhává változik. — A' másik betegsége a' hagymáknak valamelly murek forma természet ellen való ki növés. Irtuk feljebb, hogy a' safrányhagymának alsó része, lapos, mintha bé nyomtákvólna, mint egy kerek palatzkfának. Innét a' hagyma,

ma fenekiről szokott némellykór ki nőni valami tsap formájú test, a' melly, mint a' murek, egyenesen nyúlik le a' földbe, és az eledelt magába szívván, meg fosztja attól a' hagymát, mellynek erre nézve egészszen el kell sorvadni.

Ez a' két betegsége a' sáfrányhagymáknak türehető. Az első többiretsak a' veres földekben szokta bántani a' hagymákat. — A' fejtés, vagy tisztítás közben meg érzi az ember az ujjával, ha a' hagymának valamellyik oldala lágyabb: az ilyen hagymát, vagy el kell vetni; vagy pedig ha még nem erőssen hibás, le tsippenthetni rolla a' meg romlott részt. — A' második betegségről, a' ki-növésről, még könnyebben lehet tenni hasonló-képpen a' hagymák' tisztítottásának alkalmatosságával. Ha látja az ember, hogy valami tsap forma idegen test van a' sáfrányhagyma' alsó részéhez ragadva, mint nem hozzá tartozót, el választja tőle, 's az után nintsen semmi baj véle. — Igen jó az, hogy ezen két nyavalyák között, mint Professor *Jaquin* Ur tartja, égygyik sem ragadó.

A' harmadik nyavalyája a' sáfrányhagymáknak, valami mirigynek a' neme, és már ez olyan veszedelmes, hogy az ezért, így szoll a' híres *Dühamel*, halálnak nevezterik. — A' *Dühamel* szavai a' sáfrányhagymáknak ezen ostoráról, ezek: — „Vagyon úgy mond, valamely veszedelmes szörös gombának neme, a' melly mint a' krumpli (földialma) gyökerek, mogyorónyi nagyságu mirigy forma tsimbótskákkal meg rakodva lévén, a' sáfrányhagymát rész szerént körül futják, rész ízerént pedig a' hagyma körül 1—3 tzolnyira a' földben széljel futnak, a' nélkül, hogy a' föld' felületire ki bujnának. A' tsimbókból ki növő tzérna forma gyökerek, viola színűek; a' mellyek rész ízerént a' tsimbókat egymás között össze-, rész szerént a' sáfrányhagy-

mákat bé hálózában, vagy ágbogaikkal körül vévén; azoknak hajaik között az ő húsosrészeikre magokat bé furják, és őket meg ölik. Egy ilyen körül hálózába lévő hagymáról, mint a' métejnnek középe pontjáról, a' szomszéd hagymákra is nagy gyorsasággal széljél terjed a' veszedelem, és rendre mind ki veszti egymásután őket. — Nem csak egy ilyen meg veszett hagyma, hanem csak egy lapát föld is, által viszi a' beteges földről az egészséges kertbe a' veszedelmet, és ott is hasonló kárt teszen.

Ezen betegségnek a' neve Anstriában *Brand* — a' Brand pedig nálunk üszögöt teszen. Miként neveztetheflék azonközben a' sáfránynak ez a' nyavalyája üszögnek, vagy hogy, neveztetheflék e' annak? erre most meg nem felelhetünk. Flégnek tartjuk, ha csak magát ezt az igen kártékony portékát meg ismértethetjük is azokkal, a' kik nálunk magokat a' sáfránytermesztésre adják. — A' *Duhamel* leírása szerént valamelly gomba (hycoperdon) neminek gondólja ezt lenni Professor *Jaquin* Ur, a' melly mint a' másokon élődő plántáknak szokások, a' sáfrányhagymára veszi magát, és belöle minden nedvefléget ki szívú. Ha ez igaz, úgy lehet vélekedni, hogy ezen gombának magvát vagy tsiráját, a' szél vagy valamelly egyéb történet a' sáfrányföldre vívén, az, az eső által a' sáfrányhagymára nyomúl le.

Összel leg könnyebb meg ismérni ezt a' nyavalyát. Mikor a' sáfránytsapok a' földből ki bujnának, és a' föld szinit nem sokára el boritják, ha látja az ember, hogy a' földön helyen-helyen kerek kopasz fók maradtanak, azt ezen veszélynek tulajdonithatja. A' kereksege ezen fókknak onnét vagyon, hogy ha egy hagymát ez a' gomba (üszög, vagy akar mi más névvel neveztető veszély) el borit, arról a' maga tsimbós inait, minden felé

kereken széljel botosítja. Mikor a' fókák egyéb féle régulatlan figurákat mutatnak, az azt jelenti, hogy már ekkor több kisebb - nagyobb kerek fókák egygyüvé szakadtak. Ha a' veszedelem magát az őszön még ezen a' módon nem jelentette volna, tavasszal bizonyosan fogja, ha jelen van, magát hasonló módon mutatni. Mikor még a' szép zöld sáfránypásit borítja a' földet: ha ekkor helyen - helyen hasonló kerekded sárgálló fókákat szemlél az ember; ott lenni gyaníthatja a' veszedelmet, és szükség, hogy meg vizsgálja a' dólgot. Ha látja, hogy a' hagymát a' feljebb le irt tsimbós, viola színű, szőrös tzerének vagy vékony inak körül fogták: már ilyenkor szembe tűnő a' veszedelem. Hanem fokszor olyan aprók ezek a' tsimbók az inakon, mint a' kendermag, és alig tűnnek szembe. Némellykor csak abból is meg ismérheti az ember a' nyavalyának jelenlétit, hogy olyan helyről, a' hól azt gyanítja lenni, hagymát vévén ki, 's a' külső haját le húzván, a' hagymán sok fekete lyukatskákat szemlél, a' mellyek miatt olyan formájú a' haja alatt a' hagyma, mintha szurokkorom porotskák ragadtak volna rá.

Már ez ellen a' harmadik nyavalya ellen drága a' jó tanács. Ha meg állhatna az a' vélekedés, hogy valamely gombának a' neme tegye a' sáfrányhagymákban ezt a' sok kárt: már így majd hogy csak nem egészen meggyógyíthatatlan a' nyavalya, minthogy csak egy leg kisebb mag is, a' hagymához vagy földhöz ragadván, hirtelenséggel minden felé el terjeszti maga körül a' veszedelmet. — *Dühamel* azt javasolja, hogy a' beteg hagymák körül egy lábnyi mélységű árkot kell ásni, és a' ki ásott földet nem ki, hanem bé felé a' beteg hagymákra kellett hányni. Hanem, könnyű meg itélni, hogy ez az orvosság egy keveset akadályoztatja ugyan a' nyavalya' terjedését, de egészen meg nem gyógyítja.

Mikor valaki tavaszfzal veszi észre a' sáfrányföldjén a' nyavalyát, úgy segíthet rajta, hogy a' sáfrányhagymák ki ásásának idejét, a' pünkösdtől el várván, ekkor minden további tanátskozás nélkül a' sáfrányhagymákat akár egy, akár két, akár három esztendő s ültetvények légyenek, a' földből ki szerdi, a' nyavajásokat az egéllégesektől el választja, 's - a' fenn le írt módon meg tisztítja, és az Augustus vége el közelgetvén más helyre el ülteti.

Sokkal bajosabb a' dolog, ha ősszel jelenti ki magát a' sáfrányföldön ez a' nyavalya. Ekkor tellyefféggel nintsen ideje a' hagymák' kiásásának, és csak úgy segíthetünk valamit a' veszedelmen, mint *Dühamel* javasolja, hogy árkot állunk a' megveszett hagymák' helye körül, hogy leg alább a' még meg nem romlottakat oltalmazhassuk addig, míg azokat a' következő esztendőben kiáshatjuk. — Leg jobb *praeservativa* az, hogy egélléges hagymákat vásároljunk, olly hertekből, a' mellyek felől bizonyosok vagyunk, hogy egéllégesek — hogy a' hagymákat az el ültetés előtt minden gízgástól jól meg tisztítsuk — és a' sáfrány földet a' maga idejében változtassuk.

21) *A' Sáfrány termesztésből származó nyereség.* — Hijába mondjuk mi azt, hogy a' sáfránytermesztés ilyen amolyolyan hasznos: ha csak azt is fel nem vetjük, hogy minden réa fordittandó költség mellett, mennyi nyereséget remélhetnek belölle azok, a' kik magokat ennek termesztésire adják. Az Ausztriai sáfrányra nézve így vetette fel *Pétrák* Ur az ebből származó nyereséget:

Leg elsőben is azt kell meg különböztetni, hogy két, három, vagy négy virágra miveli e' a' sáfrányt az, a' ki az abból való nyereséget meg akarja határozni, mert a' nyereség is ezen esztendőkhez képest, kisebb vagy nagyobb. — Vegyünk

fel leg előbb is egy 200 négyszegletű öl földet, a' mellyben három virágra akarjuk termesztetni a' sáfránt, az az, három esztendőben akarjuk egymásután a' belé ültetett hagymákat kivirágozni engedni, és a' negyedikben ássuk ki belőlle azokat. — Szükség meg jegyeznünk még azt is előre, hogy egy ennyi nagyságu földbe hány hagyma kívántatik. Már még fenn meg jegyeztük, hogy a' hagymáknak egymástól leg alább 3 tzol távolságra kell a' földben állaniok. A' leg nagyobb hagymának vastagságát átaljában egy tzolra tehetjük. Innét tehát a' következők, 1)ször, hogy minden hagymának 4 tzolnyi négyszegletű föld kívántatik; 2)szor hogy minden négyszegletű ölnyi földnek bé ültetésire 324 hagyma kívántatna. Hanem, hogy annál bátrabban meheszen a' dologgal az ember, minden négyszegletű öl földre vethet 529 hagymát. Minden Auszriai mérőbe megyen 4000 hagyma: tehát egy mérővel bé ültethetek $7 \frac{1}{2}$ — tizennégy mérővel 100 — 28 mérővel pedig 200 négyszegletű öl földet. — Ezt előre botsátván, most már fel vethetjük előbb a' költséget, és az után a' feljül maradó nyereséget. — *Petrák* Ur az 1796 — 1797 — 1798 — 1799-ik esztendőket vette fel ezen számvetésben.

Az 1796 béli költség:

Mihelyest a' búza a' fel tett 200 öl földről le arattatott és bétakarittatott, a' tarló azonnal fel szándódik, és meg boronáltatik. Ez, 3 orányi munka, és kerül 30 kr.

Egy napszamosnak $\frac{1}{2}$ napra, a' ki a' göröngyöket az eke után széljel rontja, 15 kr.

A' sáfrányhagyma ültetés előtt 3 nappal egy napszamosnak, a' ki a' földet az ültetés alá szépen meg gerebjezte, meg tisztította, 30 kr.

Három szekér trágyáért egy - egy szekér *per*
2 fl. teszen 6 Fl.

A' ki viteliért 1 Fl. 12 kr.

Ugyan ezen trágyának el terítettésért egy nap-
számosnak 30 kr.

A' 200 ölnyi földre kívántató 28 mérő sáf-
rányhagymáért, mérőjét *per*, 1 Fl. vásárolván,
28 Fl.

Az ültetést el végezheti két napszámos 8 nap
alatt, a' melly munkáért adjunk a' kapásnak 4 Flt,
15 krt, a' hagymadugdosónak pedig 2 Flt, 7 krt.

A' kerítésre kívántatik mind együtt valami
1800 szöllő karó, mellyeknek ára 9 Fl; és 90 ágos
mellyeknek ára *per* 3 kr, 4 Fl. 3 kr.

Valami 45 létznek az ára 2 Fl. 38 kr. — Ezek-
nek körül kötözésére 3 zsúp fialma, *per* 8 kr, te-
szen 24 krt. — Egy napszámosnak, a' ki a' kerítést
meg tsinálja, 1 Fl. 15 kr.

A' sáfránybokréta szedőknek, minthogy az ezen
első esztendőben kevés, és azt a' házi nép is le-
fedheti, nem teszünk semmit.

Az 1797 béli költség:

A' sáfránygyepnek Juniusban való lekaszáltat-
ásáért nem teszünk ezen számvetésben semmit,
minthogy ez a' marha-eledel elegendően meg fize-
ti a' le kaszáltatására tett költséget.

Juliusban két napszámosnak a' feljebb le-
munkáért 1 Fl.

Augustus' végén egy napzámosnak, azért, hogy a' sáfrányföldet a' gízgasztól mag tisztogatja, 30 kr.

A' sáfránybokréta és bibe fzedőknek most már tehetünk 3 Flt.

A' sáfrányszárasztásra, minthogy ezt vagy maga a' gazdászszony, vagy a' költsárné viszik véghez, nem teszünk semmit.

Az 1798 béli költség:

Minthogy ebben az esztendőben is tsak azok a' költségek fordulnak elő, a' mellyek az előbbekben: tehát minden költségeknek neme, itt is légyen 4 Fl, 30 kr.

Az 1799 béli költség:

Két napzámosoknak, a' kik Juniusban vagy Juliusban a' sáfrány gyökereket négy napok alatt ki áshatják, 4 Fl.

Két gyermeknek, a' kik özfize fzedik, 2 Fl.

Az egész 4 esztendő béli költségnek
fummája — — — 76 Fl. 6 kr.

(De ezen költségek Auszriához vagynak alkalmaztatva, a' hol a' munkások és egyebek drágábbak.)

Ugyan ezen 4 esztendők alatt bé jövő nyereségnek fel vetése: — melyben mi a' sáfránynak fontját tsak 25 Forintra teszszük — ez fzerént.

Az 1796 béli jövedelem.

Minthogy ezen első esztendőben az egész 200 öl földön való sáfrány termést 4 lótnál töobre nem igen tehetjük, ezt el adjuk 3 Fl.on 20 kr.on.

Az 1797 béli jövedelem.

Mint hogy több példák bizonyítják, hogy egy ekkora nagyságú föld, t. i. 200 négyfzegletű öl, 6 font sáfránt is termelt, tehát ezen esztendőben a' közép szerű termést mi is tehetjük 2 fontra — mellyből bé veszünk 50 Flt.

Az 1798-dik esztendőben ugyan annyit, 50 Fl.

Az 1799 béli jövedelem.

Az első esztendőben el ültetett sáfrányhagymákat vettük vólt 28 Forinton. Ezek a földben az óta leg alább is egy heted részfel szaporodtak. A' mostan ki ásandó hagymákat tehát teszszük 32 Flr.ra.

A' kert' matériáléja még ugyan több esztendőig is szolgálhat, más sáfrányföld körül való kerítésnek: hanem tegyük fel, hogy tsak tűzre, vagy egyéb szükségre fordítottják: így is meg ér 14 Flrt.

<i>Ez szerént leszen 4 esztendők alatt az</i>			
<i>egész jövedelem</i>	—	—	149 fl. 20 k.
<i>Az egész költség vala</i>	—	—	76 fl. 6 k.
<i>Az alsót a' felsőből ki huzván marad</i>			<u>73 fl. 14 k.</u>

Ennyi a' tsupa nyereség 200 négy fzegletű sáfrányföldről 4 esztendő alatt. — Vagy is, a' mit jól meg kell jegyezni, nem 4, hanem tsak 3 esztendő alatt; minthogy az első u. m. 1796-dik esztendőben, még búzát arattunk ugyan ezen földről, 's tsak aratás után ültettük bé sáfránnyal. — A' ki egész hóld, az az 1600 négy fzegletű ölet mivelne sáfránnyal, venne belöle a' jelen való felvétel szerént 3 esztendő alatt 585 Flrt, 52 krt — esztendőnként pedig 195 Flrt, 17 krt.

Mennyi lenne valakinek a' sáfrány termesztésből való nyeresége, ha ugyan azon 200 négyfzegletű öl földet más módon, az az, mint ezen módokat fenn meg irtuk, vagy tsak két virágra, vagy pedig úgy mivelné, hogy a' föld a' búza aratás után, ne mingyár ültettődjön bé, hanem a' következő őszig úgy szólván ugarnak hagyattalék, 's az alatt a' sáfrány alá készittődjék: ki ki maga könnyen fel vetheti. Mi itt nem akarunk több papiroffat foglalni vele.

A' *resultatum* egy pár szóval mind ezekből a' számvetésekből, az, hogy egy jó magános mezei gazda, egy hólđ földet három esztendő alatt a' gabona nemeivel leg feljebb 90 Forint nyereséggel mivelvén, igen meg elegendhetik azzal, ha ugyan azon földben sáfrányt termesztvén, azon 3 esztendők alatt 585 Forintot, gyakran; leg alább 262 Forintot pedig mindenkör bé vehet azon földről. — Ide járúl, hogy ezen számvetésben mi tsak 25 forintra tettük fontját a' sáfránynak: pedig ritka példa az a' mái időben, hogy ezt úgy meg lehelien vásárolni. Az Auszriai sáfránypiatzon *Crems* városllában tavaly őszön 90 Forint vólt 1 font sáfránynak közönséges árra; és így majd 4 annyi vólt belölle a' nyereség, mint *Petrak* Ur, az 1795 — 1799 esztendők alatt, fel vetette.

A' Gróf *Clam*' *Sitzenbergi* jofzágának jegyző könyvében az vagyon fel téve, hogy ott a' sáfrány mezőn az 1787-dik esztendőtől fogva az 1794-dikig, u. m. het esztendők alatt, esztendőként általjában 349 Frt és 20 krt hozott bé a' sáfrányföldnek 1600 négy fzegletű ölből álló hólđja. — Mit kellene még többet a' jó féle sáfrány termesztésének javaslására elő hordanunk? — Látni való, hogy egy jó esztendő béli termés gyakórtá az egész sáfrányföld' árát le fizeti.

Eddig vannak a' *Petrák* Ur' javaslásai. — Ide teszünk még a' *Blotz*' Kertész könyvéből is egy igen jó oktatást a' sáfrányszárasztásnak módjáról. — Elő adtuk feljebb, hogy az Ausztriai gazdaszszonyok tsak egy közönséges jó sűrű szitát szoktak erre fordítani: hanem, minthogy a' sáfránt a' világon szerteszéljel sok felé termesztik, másutt más eszközzel is élnek a' szárasztásában.

A' sáfrány - bibék (így beszéll *Blotz*) bár mely kövérek légyenek, tsak magokra hágyattatva is könnyen meg száradnak: hanem így, mind a' jóságokból mind néheziségekből sokat el vesztenének. Ezt a' fűszerfzámot font számra szokták el adni: mennél szebb és jobb, annál többet adnak fontjáért. Gyenge mérséklett meleg által szokták úgy meg szárasztani, hogy pogátsa formára öfzsze nyomulván, szép színet és jó ízét egészfzen úgy megtartsa, mint virág korában volt. A' sáfránnyal való egész munkálkodás gondos vigyázást kíván: mindenek felett pedig az ő meg szárasztatása. Egy kevés meleg szükséges hozzá: hanem, ha tsak legkisebbel feljül haladja is a' mértéket, már kárt okoz. Ha égytzer meg perselődött a' sáfrány, az után semmi mesterség által nem lehet rajta orvaslást tenni, hogy tsak mi keveset is érjen. — Egy bizonyos kementzének nemét találták fel, a' mellyben igen jól lehet a' melegséget úgy mérsékelni, mint a' sáfrányszárasztás kívánnya.

Leírása ezen kementzének. — Az ehez kívánató matériálék: létz, dészka, agyag, és egy darab szőr - vászon. Leg előbb is egy széles és erős dészkára kell szert tenni. Az után veszi az ember a' létzeket. Ezekből készit két rámat, olyan hofszat mint a' dészka, és valami 22 tzol szélelt. Ezeket a' dészkának két széleivel öfzsze szegzi az

ember, oly formálog, hogy a' deszka a' fenekit, és a' két ráma a' két oldalát tegyék a' kementzének, de úgy, hogy feljül távolabb álljanak egymástól, mint alatt. Ha t. i: a' deszkának szélessége 1 láb, székség, hogy a' ráma'knak felső széleik valami 22 tzolnyira álljanak egymástól. Az után az oldalait és két végét ezen alkotmánának, létzekkel sürűen bé tsinálom, úgy, hogy a' tapaszt meg tartsa. Az után jó agyagot készítek, mellyel mind a' fenék deszkát, mind pedig az alkotmány' két végét és oldalait, oly vastagon, hogy a' tűz' melegét meg tartsassák, bé tapasztom. — Ezzel kéfzen vagyon az egész kementze.

Formájára nézve leg inkább egy lötsös szer' dérékához, vagy pedig egy deszkából készült szappanyozó tekenyö'hoz lehetne ezt az alkotmányt hasonlítani. — Feneke van, vannak két oldalai, két végei, a' felső része széles, a' feneke keskenyebb; a' felső része nintsen még most semmivel bé tsinálva. Ez, a' feljebb említetett szőr-vászonnal vonatztatik bé leg utóljára, a' melynek a' két végéhez két gömböjű fa (Cylinder) foglaltatik, azért, hogy ki lehessen vélek feszíteni.

Ezen kementzét egy helyről fel venni, és másva le tenni lehet. Kivántatik még két törpe négy lábú keskeny padotska is: ezekre szokták le tenni a' kementzét, és nem a' földre.

A' sáfránynak ezen kementzén való szárasztása módja. — A' Kementzét olyan helyre helyheztem a' házban, a' hol leg világosabb vagyon. A' kezembe veszek néhány árkus tiszta papiroffat. Ezekkel azon szőr-vásznat, mellyel már a' kementzének felső része jó feszesen bé vonattatva vagyon, bé rakom, vagy bé borítom. A' meg szedett sáfránt a' papiroffan 3 tzol vastagságra el teritem. — Réá ismét néhány árkus tiszta papiroffat rakok fel-

jül, hogy mindenütt bé fedje. Az után veszek egy gyapjú takarót (pokrótzot), és ezt két rétulög öfzfe hajtván, véllé a' sáfránt a' papiroffan feljül bé takarom.

A' kementzének egyik oldalán vagy végén a' fenék - dészka felett 4 tzolnyira vagyon egy valami 8 tzol széleffégü lyul; ez arra való, hogy már most, minekutánna a' sáfránt a' le írt módon a' kementze' hátán a' ször - vászonra ki terítettem, és bé takartam, ezen lyukan tüzet tegyek bé a' kementzébe. Hanem fzükség jól meg jegyezni, hogy ezen tűz, mellyet, a' kementzébe teszek, igen jól meg vállogatott eleven szén légyen, a' melly sem ne lángaljon, sem ne füstöljön. Eleinten egy kevéffé hevesebbetske lehet a' tűz: hanem lassan-lassan mind gyengébb legyen. — El kezdvén a' sáfrány izzadni, mikor már valami fél óráig izzadott, veszen az ember egy dészkat, a' melly valamivel hofzszabb és szelesebb a' kementze' hátánál, és ezt a' dészkat arra a' pokrótzra teszi, a' mellyel a' sáfrány bé takartatott. Ezt a' dészkat valamivel jól meg nyomtatja; melly által úgy öfzfe nyomul a' sáfrán, hogy alig marad 3 tzol helyett, 1 tzol vastagsága.

Minekutánna a' sáfrány mind öfzfe valami 1 órányit ilyen formálog gyenge tűz felett izzadott, akkor a' rajta lévő portékák, dészka, pokrótz, és papiros, gondoson le fzedettetnek; ha a' sáfrányból valami a' papiroshoz ragadott volna, ez is le fzedetik; s a' sáfrány ismét papiroffal bé fedetik. Most fzükséges, hogy légyen még egy síma és vékony dészka, a' kementze hátánál valamivel hofzszabb és szelesebb. Ezt a' ször - vászon és azon papiros között, a' melyre a' sáfrány terítve van, végig dugom, és véllé az egész sáfrány-massát úgy meg fordítom, hogy az a' papiros, a' mellyel eddig bé takarva vólt, most alatta legyen. Az után ismét az előbbeni módon a' pokrótztal és dészkával bé ta-

karom, és meg nyomtatom. A' tüzet az után valami egy óráig hasonló gyengén a' kementzében élelzetem, és a' sáfránt izzasztom; ekkor a' sáfránt ismét ki takarom, és meg vizsgálom, hogy valahol nem égett e' meg: minthogy leg inkább ezen két első órák alatt szokta inkább égni a' veszedelem. Most már nintsen egyéb baja az embernek véle, hanem, hogy a' gyenge tüzet szüntelen táplálgassa a' kementzében, és az egész sáfrány - lepént a' feljebb írt módon minden fél óra alatt egyszer meg fordítsa. Ennek a' munkának pedig még 22 óráig kell így folyni, minthogy a' sáfrálynak illendő ki száradására mind együtt 24 órák kívánatnak.

Az így el készített sáfrálynak meg tartására, ha nem soká el akarja adni az ember, nem kívánatik egyéb (azt mondja *Blotz*), hanem, hogy egy hójagba tegyük, a' hójagot kívül olajjal kenjük meg, és takarjuk valamelly gyapjú ruhába. Ha pedig több elztendőig kell meg tartani, szükség, hogy így bé takarva, tzin, vagy on ládátskába tartsuk. — Erről bővebben írtunk feljebb.

Blotz javasolja végezetre, hogy mikor a' sáfrálynak virágzása már a' vége felé jár, és már a' *bibe*, mellyet a' virágból ki tsépkédünk, apró és nem olyan kövér, mint a' mellyeket eleinten le szedtünk, hasznoson tselekeszünk, ha egy kefét valamelly vékony serbe mártván, azzal a' rakásra szedett bibéket, minekelötte a' száraztóra ki teritenők, gyengén meg paráholjuk, meg nedvesítjük: de csak úgy, hogy minden szálát érjen ugyan a' nedveflég, hanem még se tsepegjen rolla. Ezzel azt érjük el, hogy ezek a' késői gindár és sovány bibék is, mellyek különben nem izzadnának a' ser miatt mint a' természeti nedveflég miatt, izzadni, meg kövérülni, és ölfzfe - állani fognak. — Némellyek vízzel, mások borral, mások ismét erős ferrel próbálták

ugyan ezt a' czélt el érni: de egyik fem jó; a' víz miatt időre penészthet kaphat, a' bortól el veszti a' színt, az erős sertől pedig igen erőssen megragatszosúl a' sáfrány.

Másodszor a' *Tavaszi Sáfrányról*. *Crocus Vernus*. — *Grotján* szerint.

Ez a' maga nevezetét onnét veszi, hogy tavasszal virágzik. Virág Sáfránnak is lehetne nevezni, azért, hogy tsak mint tsupa szép virágot, úgy termeszti a' ritka virágokkal ékeskedő kertekben; ez nem szolgálhat a' konyhára femmi fűszerszámot. Egy ilyen Tavaszai Sáfránt mutat a' mi II-dik Figúránk: hanem lehet ennek sok más féle külömbkülömbféleségeit látni. *Grotján* a' maga kertész könyvében 20 félet számlál elő, azt mondván, hogy azok még tsak a' nevezetesebbek. Egy ahoz értő kertész sokkal több félet tud termeszteni, mint ott meg neveztetve vannak. A' külömbkülömbfélesége ezen Tavaszai sáfrányvirágoknak, az ő leveleiknek szélesebb vagy keskenyebb vóltokban is, mindenek felett pedig a' színeknek fok féle játékokban áll. — Két féle módon természetik: *magról*, vagy *hagymáról*.

A' magról való természetésének módja. — Septemberben vagy Oktoberben kell a' magot el vetni. Egy ládátskát meg kell friss földdel tölteni, a' melly egy kevéssé poronddal elegyes. Ezen földet, minekelőtte a' mag belé vettetne, kézzel meg kell gyengén nyomogatni. A' magot jó sűrűen kell vetni, és az után ismét földdel vékonyon bé teríteni. A' ládát olyan helyre helyhezteni az ember a' kertben, hogy a' nap tsak reggelenként süthessen réá. Ha igen száraz idő jár, némelykór szükséges meg is öntözni. Ezen a' helyen tsak néhány hetekig, valami Novemberig marad a' láda, a' mi-

dön olyan helyre tétetik, a' hol a' napfény egész napestvig süthet rá; és itt marad minden fedél nélkül egész télen. Tavaszszal kezdik mutatni a' csirák magokat, midön már semmi egyéb gondviselést nem kívánnak, hanem, hogy a' gizzaz, és moh, ki gyomláltatódjon közzülök, és olykórolykór ha szükségés még öntöztetessenek.

Ezeknek is hozszfú szép zöld gyökér - leveleik nőnek ki a' földből, és nyárra, mint a' jó féle sáfrány' gyökér - levelei, ezek is el hervadnak. Mikór látjuk, nevezetesen Juliusban, hogy ezen zöld levelek hervadni kezdenek, a' hagymákat a' ládából ki álluk, a' földtől és minden száraz levelektől megtisztítjuk, az után valamelly szellős de olyan helylyen, a' hova a' nap nem süthet, valami 8 napokig szárazsztatjuk, 's így el készítve a' virágos párkányokba, egymástól 2 tzol távolságra és 2 tzol mélyen, el ültetjük. Az után egész esztendöt által nintsen egyéb bajunk véllök, hanem, hogy a' gizzagt annak módja szerént szorgalmatosan ki gyomláljuk. Az is használ valamit ezen betses virág - hagymáknak, ha ősz felé a' földet róllok egy hüvejk vastagságnyira el kaparván, a' helyett ugyan annyi friss földet terítünk rájuk.

Az ilyen mágról nevedkedett hagymák nem elébb, hanem a' 3-dik, söt nagy részint tsak a' 4-dik esztendőben kezdenek virágot hozni. Ekkór válik el, hogy lett e' a' rájuk tett fáradságunknak valami jutalma, az az, hogy hoztanak e' vagy egy új formájú virágot. Ha vagy égygyet ilyent a' többek között észre veszünk, ezt új szám által megjegyéljük, és a' következő nyárban ezen hagymát, mikór már a' zöld levelei el hervadtak, ki álluk, és mint ritkaságot más helyre el ültetjük. — Látni való, hogy ez a' módja ezen sáfrány virág termesztésnek hozszfzas és bajos is: a' mellyre nézve ezt éppen tsak azok is gyakorólják, a' kik vala-

melly újságnak természetében gyönyörködnek. — Azok, a' kik a' magok már meg lévő sáfrányvirágjaikkal meg elégesznek, ssak a' régi hagymákról szaporodó ifjú hagymákat szokták megint el ültetni.

A' Tavaszi Sáfránynak a' hagymáról való természetese módja. — Minekutánna egy rend béli ültetmény 3 esztendőök alatt a' földben állott, és virágot hozott, az alatt a' régi hagymák is meg szaporodtak, hagyma - fiuk nevedektek helyekbe. Most már ezeket, mihelyest leveleik egészfzen el hervadtak, ki ássuk, és mint a' jó féle sáfrány hagymákkal tselekedtünk, minden földtől, száraz levéltől, gyökértől, meg tisztítjuk, a' fiu hagymákat az anya hagymáktól el váasztjuk, azokat valamelly házba vagy padlásra, szellős helyre, de a' hola' nap' sugárai réájok nem süthetnek, ki terítjük, és jól megszáraztjuk. Három hét múlva ismét el ültetjük őket. — Ezen virág sáfrányhagymák nem-kényesek; minden földben, és a' kertnek akár mellyik részében meg teremnek. A' hagymákat leg feljebb 4 esztendeig kell a' földben hagyni, mert az után meg romólnak. A' ki ássott hagymákra jó gondviselés kívántatik, minthogy az egerek ezeket igen kedvellik. — A' hagymáknak el ültetésekör arra is vigyázni kell, hogy a' tsirájok a' földben fel fele eslék. — Egy kedves tulajdonsága még ezen virág sáfránynak az is, hogy tavaszszal igen jókor virágzik; Februáriusban már nyílik.

Harmadször a' *Vad* vagy *Festő Sáfrányról*. Németül *Saflor*, vagy *Wilder Safran*. — *Carthamus tinctorius*. — (Még az erről és következő plantáról való elő-adásban is, a' *Grotján* kertész-könyvét követjük).

Honnét vette ez a' *Saflor* németül a' *Wilder*

Safran nevet, holott ez tellyefféggel nem sáfrány, és e' között, 's meg az igazi Sáfrány között, mint a' mi I-ső és III-dik Figuráink mutatják, még csak valami külső hasonlatosság sem szemléltethetik, bajos meghatározni. Talám onnét, hogy az ő virágotskái is sáfrány színűek lévén, ha meg szároztatván a' jó féle sáfrány közzé elegyítettnek, igen bajos meg ismérni egymástól őket, és a' vásárlók gyakran meg tsalattatnak véle: vagy talám azért is, hogy sok helyen a' gazdaszszonyok, a' helyett, hogy leg alább házi szükségeikre egy kevés jó fél sáfrányt természetnének, ezzel az íz-bűz nélkül való sefték-sáfránnyal festik meg étkeiket. A' *Vad* nevezetet pedig onnét vette talám, minthogy Egyiptomban, és némely Ásiai meleg országokban, a' hol ennek az ő eredeti hazája van, minden mívelés nélkül *vadon* terem.

Ez olyan nemű plánta, a' mellyet minden esztendőnként a' magváról kell természetni. A' szára két lábnyira, sőt magossabban is felnő; fenn széljel ágazik, és mindenik ága, mint a' tövisnek némely neme, egy - egy butykót terem, a' melyben vannak lag alól a' magok és feljül a' virágok, a' mellyek tsukrosan bujnak ki a' butykó tetején. Ezek eleinten sárgák, hanem az után, kivált ha ki nyílt állapotjokban egy kis eső éri őket, szép sötét pirosra változnak. — Mi a' III-dik figurában tsak egy ágat festettünk le az A. betű alatt. Ugyan ott a' b. b. a' virág szálat mutatja. Egy ilyen virágszálatskát a butykó fenekéről a magvával együtt ki szakasztva jegyez ezen Fig.ban a' C.

Termesztése módja. — Ez igen jól meg trágyázott földet kíván. — A' földet vagy özfizel, vagy pedig tavaszszal szántjuk meg alája: a' melly két féle módokról szükséges ezeket meg jegyezni. — A' kinek módja vagyon benne, szántsa fel a' földet özfizel jó mélyen és keskeny barázdákra, vagy a'

mely még jobb; ássa fel; és hagyja tavaszig ezen állapotban. Április közepén hintse el rajta a' magot, és az után ne tsináljon néki egyebet, hanem kapával a' föld' színit fel kapálván, a' magot kapálja alá. — A' ki tavaszszal szántja fel a' földet, annak másként kelletik a' dologgal bánni. Minekutánna t. i. a' földet fel szántotta vagy fel ássa, és a' magot el vetette, gerebjélje bé, vagy pedig valami jó fűrű fogú boronával boronálja meg, és az után a' lábával az egész föld' felületét nyomról nyomra olyan módon tapodja meg, hogy az elvetett mag, hólmí üregekbe ne maradjon, hanem a' földel jól öszsze nyomúljon. Ez azért szükséges, hogy a' magok hamar és egyenlően keljenek ki.

További hozzá való látás. — Mihelyest a' plánták valamennyire nevedni kezdetének, minden gizgast ki kell közzülök gyomlálni; és ezen gyomlálásnak nyáron által még háromszor sőt négyzer is meg kell esni. — Ennek felette a' ritkítás is elmulhatatlanúl szükséges ezen plántáknak. Ezek sok felé széljel szoktak ágazni: melyre nézve minden plántának 10 sőt 12 tzol távolságra is kell állani a' másiktól, hogy jól széljel terjesztkedheslék. Tehát a' hol látja az ember, hogy a' plánták sűrűbben állanak, még gyenge korokban meg ritkítja őket: az az ki tépi azokat, a' mellyek a' többektől a' szükséges helyet el vennék.

Az el vetni való mag. — Ha jó a' mag, kevesebb, ha pedig fok üres és hibás találtatik közte, fokkal több vetni való kívántatik ugyan annyi földbe. Egy 160 négyfzegletü ölnyi földnek bé vetésére, nem kívántatik több 16—17 font jó magnál: ellenben, ha sok üressek találtatnak közte, 54 font is kívántatik ugyan annyi helyre. — A' magot úgy szokták némelleyek meg visgálni hogy jó egy vagy nem, hogy egy néhányat fel markólván, ezeket ketté vagdalják, 's ha látják, hogy ezek telyesek,

a' többit is jónak lenni tartják. Az után a' jóságához vagy roszszaságához szabják az el vetni való mag' mennyiségének mértéket.

Czélja a' Vad Sáfrány' termesztésnek. — Termesztik ezt a' plantát, a' virágjáért, szalmájáért, és magváért. — A' virágja a' festőknek szükséges; mellyre nézve ezt, gondoson szokták meg fzedni és meg szárasztani. Mint előbb említettük, minden butykónak tetejéről tsukroson bujnak ki a' le fzedni való fok apró virágotskák. A' le szedésekkel nem kell sietni, minthogy a' vásárosok a' setét pirosakat kedvellik és keresik, melyre nézve el kell várni, míg az ő első sárgálló színek meg-setétül, és a' feljebb le írt jó féle sáfrány bibékhez hasonlít, a' melly leg hamarább egy kis eső után esik meg. — Egy tompa élű késsel leg könnyebb ki tépni a' butykóikból ezen virágokat. A' virágot a' munkások egy elejekbe kötött zsákba vagy kosárba szokták belé hánni. A' virág-fzedés az igen meleg és száraz napokban dél előtt megyen véghez, mivelhogy dél után igen meg száradván, a' fzedés közben sok özfize rontsolódna, és szép formáját elvesztené.

A' fzedés tsak lassan-lassan esik, minthogy a' virágok nem egyfzersmind nyílnak mind ki. Egyfzer tsak azokat fzedjük le, a' mellyek már meg pirosultak. Ha nedvesen vagy harmatoson fzedtük le, el ne mulassuk othon, mihelyest haza vittük, valamelly szellős és száraz helyre jól ki teríteni, had szikkadhassanak 's száradhassanak meg, különben meg feketülnek, meg penészesednek, és az után semmi hasznokat sem vehetjük. Némelyek még ott a' mezőn lepedőket teritenek el, és ott künn szárasztják meg szép napfényen a' le fzedett virágokat.

(Blotz azt javasolja, hogy a' szárazon le fze-

dett vagy az után meg szikkadt Vad-sáfrány virágokat, is kementzében gyenge tűz által szárasszjuk meg, mint feljebb a' jó féle sáfrányról meg-írtuk).

A' Vad sáfrány - kóróknak haszna. — A' szárai és zöld levelei ezen plántának ősz felé meg száradván, rész szerént a' hol fűk a' fa tüzelni lehet vélek, rész szerént télen által a' juhoknak és ketskéknek eledelül szolgálnak, a' mellyek ezeknek butykóikat és leveleiket mind le ráktsálják, és jó ízűen meg eszik. Tüzelni a' kementzében éppen olyan jó ezen sáfrány-kórókkal, mint a' fenyőfával. Ha estve bé fűjük vélek a' kementzét, reggelig el tart a' melegjek és fzenek. Tsak éppen erre az égyre kell mindenek felett a' vélek való tüzelésben vigyázni, hogy sokat ne tegyünk belőlök egyfzeriben a' kementzébe, mivelhogy, kivált ha az ő olajos magvaikból is sok maradott benne, errőlten pattogzanak ki felé az eleven fzenek.

A' magvának hasznai. — Égygyík és főbb haszna az, hogy jövendőben is magra léfzen szükségünk, és nem kell mástól roszfz magot pénzen vennünk, ha magunknak jó terem. — Igen jó lámpásba való olajat is lehet ütni belölle. — A' szárnyasállatoknak kedves és egalléges eledeljek.

A' vetni el tett magra való gondviselés. — Mihelyest a' magot ki tsépeltük, azonnal egy szellős száraz padláson jól szárasszjuk meg. Az után zsákba vagy hordóba tölthetjük, és el tehetjük. — Szükség vigyázni, hogy olyan helyen tartsuk a' magot, a' hol ne érje a' fűst, minthogy azt tartják, hogy ha meg fűstölődik, nem fog ki kelni.

Hogy kell jó magra szert tenni? — Némelylyek olyan vélekedésben vannak, hogy az olyan sáfrány - butykókból, mellyekről magot akarunk

venni, a' virágot nem kell ki tépni, hanem virágostól együtt kell meg érlelni, mivelhogy különben a' mag nem fog tenyészni lenni (*Blotz* is ezt erősíti). Hanem ez a' vélekedés csak akkor igaz, mikor a' virágokat az ő butykóikból idő előtt ki téptük: ellenben, ha azt el várjuk, hogy a' viráglevelek meg pirossúljanak, a' mikor t. i. már természet szerint is nem soká ki hullanának: nem lehet tartani, hogy a' miatt az ő magvaikban is semmi kár essék. — Ha az ilyen sáfrányföldeken szemeskedik az ember, könnyen észre veheti, hogy ezen plánták két félek legyenek, rész szerint tövissesek, rész szerint pedig tövis nélkül valók: és hogy a' tövis nélkül valók mindenkör nagyobb virágokat teremjenek, mint a' tövissesek. A' honnét az a' következés, hogy a' vetni való magot olyan plántákról kellett venni, a' mellyek nem tövissesek; a' mely végre az ilyeneket előre szüségessé ki vállogatni. A' kik ezt tselekedni el mulátják, tapasztalni fogják, hogy az ő plántáik esztendőkről esztendőkre tövissesebbek. Némeltyek azt a' módot követik, hogy három esztendő alatt egyszer vállogatják ki a' tövisteleneket, és ezekből vesznek magot; kétség kívül azért, hogy ezen három esztendő alatt örökké ebből a' magból vetnek. — A' jó mag épen el áll 4 esztendeig. — Azt tartják, hogy mikor a' meggyarónak jó termése van: akkor ez a' sáfrány mag is jól terem. A' hofzizas eső nevezetesen sok kárt szokott ezekben akkor tenni, midőn már egészfézen meg nőttenek; néhány héti eső miatt még a' butykóikban (a' magtartóban) mind ki kelnek.

A' Vad - sáfránt egymásután csak két esztendeig termi meg ugyan azon föld. Az első termés után tehát a' következő tavaszon Aprilis közepén ugyan oda még egyszer sáfránt vethetnek. A' ki ugyan azon helyre a' harmadik esztendőben is sáfrány - magot vét, meg fogja kárával látni, hogy

igen gindár plántái fognak nevekedni, 's ezeknek száraik, mikor már virágot kellene hozni, többire el száradnak. — A' sáfrány-plántáknak el takarítások után tehát, mikor már azon földbe jövendőben sáfránymagot vetni nem akarunk, azonnal meg szánthatjuk, és még azon őszön rozstot vethetünk belé: vagy pedig minden féle gyökeres vetemént, répát, czáklát, murkot, és egyéb e' félét termeszthetünk a' jövő esztendőben benne.

A' Vad Sáfrány virágokkal némelyek ilyen tsalárdságokat szoktak el követni: — Történik némely esztendőkben, hogy a' Vad-sáfrány' virágzásának edejekör telyleggel nem esik eső: következés képpen ilyenkor ezen virág-levelek is nem kaphatnak olyan sötét piros színt, a' melly őket a' vásárlók' szemei előtt betseffé szokta tenni. Némely sáfrány termeszto'k ilyenkor nem segíthetvén magokon, ökö' vérrel szokták le szedett sáfrányvirágjaikat meg lotsólni, hogy a' kívánt színt meg adhasák nekik. De ez felette vétkes és meg büntetésre méltó mesterség; minthogy az ilyen ökörvérrel festett sáfrányvirágnak az után telyleggel nem vehetni semmi hasznát a' festésre.

Mások ártatlanabbnak látszó eszközzel élnek. Ezek a' virágot dészkákon széljel terítvén, öntözökannából tiszta vizet paráholnak réa: és az igaz, hogy ez által el érik némünémüképpen fel tett céljokat, virágjokat szépen meg pirossítják. Hanem, sok jó festök erejét el mossák a' vízzel, melylyet abból lehet ki hozni, hogy a' virágról le folyó víz, meg sárgúlt. Ha valaki nem sajnálja azt a' fáradságot, hogy egy tsomó sáfrányvirágot, a' meg vizezés előtt is, az után is, fonttal meg mér, a' vizezés után könnyebbnek fogja találni, mint annakelőtte. A' vizezés által tehát magamagát tsalja meg az ember; mivelhogy az eladáskör nem fog a'nyit nyomni ö sáfrányvirága, mint ha meg nem vizez-

vizezte volna. A' mit a' színén nyert, el vesz-
tette a' fontban.

Mások azzal a' tsalárdsággal is élnek még,
hogy a' Vad-sáfrány virágot a' jó féle Sáfrány
közé elegyítvén, azt is mint ezt fűszerszám gya-
nánt, és olyan drágán adják el, mint ezt. Jó szemű
vásárlónak kell lenni, a' ki a' tsalárdságot észre ve-
fzi. A' ki a' mi I-ső Figúránkban a' D. betűt, és
a' III dikban a' C. betűt jól meg tekinti, láthat-
ja, hogy a' jó féle sáfrány-bibe, és a' vad sáf-
rány-virág, formájokra nézve egymástól melly so-
kat különbözzenek.

Konyha béli hasznai ezen virágnak, kevesek:
vagy keveseknek kellene lenniük. Sajnállani lehet,
hogy kivált nállunk annyira betsülik ezt a' festő
füvet a' gazdaszszonyok, hogy mint fűszerszám-
mal a' jó féle sáfrány helyett élnek véle. Adott
a' természet *fűszerszám sáfránt*: éljenek inkább ez-
zel, és ne moiskólják festék sáfránnyal étkeiket.
Vagy ha a' jó féle sáfrány igen drága; és magok
restellik termeszteni, avagy nem tudnak hozzá:
hagygyák ki az egész sáfrányt inkább. — Ide járúl,
hogy a' Vadsáfránynak has-hajtó ereje lévén, igen
bövön-sárgítani véle az ételt nem is bátorságos. —
Vannak, a' kik pogátsába, és kolbászba is szok-
ták tenni a' vad sáfránt. Az ilyeneknek is szoll ez
a' letzke.

Negyedfzer a' *Réti Sáfrányról*. — *Colchicum
Autumnale*.

Erről elég lefzen tsak keveset meg jegyezni.
— Ez hagymárúl is magról is terem vadon a' ré-
teken. *Sáfránynak* tsak azért a' külső hasonlatos-
ságért nevezték, a' melly, az ő külsű formája te-

kintödvén, az ő bokretája és a' jó féle sáfrány' bokretája között szembe tűnik. A' ki magát erről meg kívánja győzni, csak a' mi I-ső és IV-dik Figúráinkban a' bokretának, az az a' virágfőnek, hat leveleit tekintse meg. *Rétinek* azért nevezik, hogy a' réteken terem. Olyan alacsony és csak mint egy a' földzínén nyílik ez is, özfzel, mint a' jó féle sáfrány.

Az ő gyökér vagy zöld levelei, mint a' 4-dik Figúra mutatja, szélesek, durvák, szénának nem alkalmasok. Erre nézve nem szeretik a' mezei gazdák, hogy ez a' plánta az ő réteken el szaporodjék. Hogy tehát az ő igen el szaporodását meg gátolják, azt szokták tselekedni, hogy nem engedik, hogy meg érhessek. Mivelhogy ha meg érik, a' magvát széljel hullatván, igen hamar el lepi a' rétet. —

A' hagymája a' *Tulipán* - *hagymákhoz* hasonlít leg inkább. — A' növése igen különös ennek a' plantának. A' hagymából egy egyenes meztelen tső vagy szár nő ki leg elébb, a' mellynek tetején egy 6 levelű szép bokréta nyílik, a' nélkül, hogy még akkor valami zöld levelét lehetne látni. Ezért adták ennek a' Németek, a' *Zeitlose* (Idétlen), *nackete Hure*, *nackete Jungfer*, 's egyéb néhány e' féle nevezeteket.

Termesztése módja. — Ha valaki, a' ki a' virágok' ritkaságában gyönyörködik, a' maga kertjében ezt a' Réti-sáfránt is termeszteni akarná, csak ezt a' módot tartsa ennek ültetésében: — Az el ültetni való gyökereket nem elébb, hanem csak Júniusban vagy Juliusban, akkor kell ásatni, mikor már a' zöld gyökér levelek, el veszték. A' ki ásott hagymák meg száraztatnak, és nem foká, leg feljebb Augustus' elsőbb napjaiig, el ültettetnek. Igen sokáig azért nem lehet ezeket a' földön kívül tar-

tani, minthogy igen heves természetűek, és úgy ki-
 ásva a' szobában is ki virágoznak, a' melly ártal-
 mas nékiek. A' meg szárítás után leg jobb tsak
 hamar el ültetni őket. A ki azonközben vagy mesz-
 szünnét viteti, vagy pedig egyéb okra nézve hofz-
 szabb ideig is el-ültetetlen tartja a' Réti - sáf-
 rány - hagymákat, tegye jól meg szárasztva egy
 skátulyába száraz porondba. — Mint feljebb em-
 lítettük öfzfzel virágzik, 's a' magja még is más esz-
 tendőben Juliusban érik meg. — A' ki Réti - Sáf-
 rány gyökeret nem akar Bétsből vagy másunnét
 mefiszünnét vitetni: szükség, hogy öfzfzel jegyez-
 ze meg, hogy hol virágzik a' Réten, és onnét ki-
 ásáthatja a' következő nyáron.

A' Réti - Sáfrány ereje. — Tsak egy pár hús-
 zesztendők előtt is mérges természetű plántának tar-
 tótták lenni némelyek ezen Réti - sáfránt, és azért
 tellyesléggel nem éltek véle, úgy, mint belső ór-
 vosifzerrel: hanem, mint *nyakbavetőt*, úgy szok-
 ták vólt igen erőssen ennek a' hagymáját hordozni,
 az az, egy kis selyem vagy ruha zsatskóba var-
 ták, és kötöt tsinálván néki, annál fogva a' nya-
 kokba vetették, úgy hogy az ingek alatt a' mejjei-
 ken függött. Kivált a' himlőnek és egyéb ragadó mér-
 ges nyavalyáknak idejében vólt igen dívatjában ez a'
 nyakbavető: azt tartották, hogy a' ki olyannal ment
 a' betegek közzé, arra nem ragadott el a' nyava-
 lya. Az olyan belső személyek, orvosok, és tiszt-
 viselők, a' kiknek a' hivataljok hozza magával a'
 betegekhez való közeljárást, különös zsebet szok-
 tak vólt nadrágjaikra tsináltatni, és abba tartották ezt
 a' Réti - sáfrány hagymát, mikor betegekhez men-
 tek. Az ilyeneknek egész háznépeiket ilyen nya-
 ka vetőkkel láthatta járnai az ember, mikor ragadó
 nyavalyák uralkodtak.

Grotján egy példát is hoz elő ezen nyakbave-
 tőnek hasznos vóltáról. Ő ismért azt mondja egy

ház' tulajdonosát, a' kinek hazánál mások is laktak béres szobákban. A' tulajdonosnak egész háznépe Réti - sáfrány hagymát hordozott magánál egy veszedelmes ragadó hideglelésnek alkalmasfágával, és egy is meg nem betegedett: a' nálla lakók ellenben, a' kik nem ismerték 's nem is hordozták az ilyen nyakbavetőket, mind el kapták a' nyavalyát, 's néhányak közülök meg is hóltak. — Egy ahoz értő Orvos azonközben, mond Grotján, úgy magyarázta meg ezt a' történetet: hogy az olyanokat, a' kik e' féle hagymát hordoztak, nem a' hagyma, hanem az ő abba vetett hitek tartotta meg; az ilyenek egész bátorsággal, és irtózas nélkül járván a' betegek körül, ez a' hagymába való nagy bizakodás, és nem a' hagyma oltalmazta meg őket. — Grotján ismért ellenben, azt mondja, egy Jénában tanult híres Orvost, a' ki ott annakutánna, a' Bontzolásnak, Sebgyógyításnak, és Fűvéfzéségnek Professorává, az után némely szomszéd Hertzegeknek Udvari Tanátsoffokká, Leib - Medikusfokká, 's vagy két Tudós Akadémiáknak tagjává lett, a' ki nem csak néki, hanem másoknak is fokaknak javasolta ezt a' Réti Sáfrány - hagymát, hogy a' ragadó nyavalyák idején, akár mint nyakbavetőt, akár a' nadrágjok' zsebében hordozzák. — A' Magyar Író nem emlékezik, hogy az ő Orvos Doktor ismerőssei közül egy is hordozna, sem a' nyakában sem a' nadrága zsebiben, mikor a' betegeket látogatja, ilyen hagymát.

A' Réti sáfrány' külömbiségei. — Vagyon olyan Réti - sáfrány is, mely tavaszszal virágzik, és *Colchicum Vernum* a' dékák neve. Van ismét olyan is, a' mely telyes virágokat terem, és őszszel nyílik, mikor az egyéb virágok már *múlni* kezdenek; a' melyre nézve mint ritka virágot úgy termesztik némely tzifra kertekben ezt a' telyes fejű *Colchicumot* is.

Ide tartozó Szükséges Jegyzések.

1) Feljebb, a' hol a' jó féle sáfrány bibe szedésről beszéltünk, a' 31-dik lapon, alólról fel felé számlálván a' 15-dik lórnak végén, ezeket; Az *a. a. a.* betük, — így kell meg jobbítani. A' *d. d. d.* betük &c.

2) Némelyeknek talám úgy tetszhetik, mint-ha mi ezen sáfrányok' nemeinek le irásában igen fokra ki terjeszkedtünk volna. Ezeknek azt felelhetjük, hogy ott, a' honnét mi ezeket öfzsze szedgettük, tsak az egy jó féle Sáfránynak leírásával 6 árkus van el foglalva. Mi 3 árkuson és néhány lapokon mindent elő adtunk, a' mit ezen plántákról, ott, szépet vagy hasznost találtunk.

3) A' Jó féle öfzi, és Vad (festő) Sáfrányokról való elő - adást, azért akartuk mennél elébb közönséggé tenni, minthogy ezeknek termesztése a' mezei gazdalkodásban az idegeneknél már régen fontos czikkely ; a' Vad - sáfrány nállunk is magára kezdette vonni néhány esztendőök ólta a' figyelmetességet: bár, a' jó féle Sáfránynak természetése is, nállunk is el terjedne. Sok közönséges rendű tselédes gazdasszonyok, falúsi tanítók, és egyéb e' féle házak, kevés földről, és nem nagy fáradsággal, meglehetősen jövedelmetskére tehetnének ez által szert, ennekfelettemásoknak is példát mutatnának a' szorgalmatosságban. Meg mondottuk feljebb, hogy valamint a' sáfránytermesztés igen jövedelmes, úgy szintén igen sok földet véle el foglalni azért nem lehet, minthogy ha olyan öfz talál lenni, hogy egymásra kinyílnak a' virágok, ilyenkor nem lehet a' le - szedetésekre hirtelen elég dologtalan kezeket találni. Kinek könnyebb pedig ilyeneket találni, mint az olyan falusi házaknak a'

mellyeket mingyár meg nevezénk! — Hova czé-
lozzunk ezen meg jegyzéffel, könnyű meg érteni,
ha mi jobban meg nem magyarázzuk is.

4) Ugyan erre az okra nem lehet attól is tar-
tani, hogy (kivált nállunk) a' jó féle sáfránytermesz-
tés, ha annál nagyobb dívatjában fog is folyni,
a' gabonatermesztésnek rövidféget okozhasson. Te-
gyük fel, hogy egy ország esztendő alatt egy
milliót érő jó féle sáfránt termeszten: erre akkor
sem kívántatna 2 ezer hold földnél több, midőn a'
sáfránynak fonját csak 25 Forinton adnók el. Hát
pedig mely kitsiny helyet foglal el egy országban
2 ezer hold föld! Ennyivel, alig foglalódna el, any-
nyi szántóföld is, a' mennyit két közönséges falu
mivel. — A' nagy jofzágokban nem termeszthetik
külömben a' jó féle sáfrány, hanem csak itt - ott,
a' hól egy meg bízott és ahoz érő gazdaszszony,
vagy költsárné találtatik, és itt is csak annyi, a'
mennyit ez, a' ház' tája körül találató személyek-
kel el győzhet.

5) A' mi a' Vad-, vagy Festő - sáfránt (Car-
thamust, Saflort) különösen illeti, ennek szembe-
tünő módon meg jött az utolsó tized alatt a' be-
tse és betsülete, a' melyre eleinten a' Török há-
ború, az után pedig és fő képpen az Egyiptomi
kereskedés' útjának félbe szakadása, adták az al-
kalmatoflagot. Míg az az úgy neveztető idegen
(Afrikai, Egyiptomi, avagy Török) Saflor hoz-
zánk bé hozattathatott, annak leg jobb neméből egy
mázsa, csak 54 vagy leg feljebb 55 Forinton vá-
sároltatott: hanem, nem foká azután úgy fel hágott
kevés esztendők alatt a' betse, hogy a' Bétsi ke-
reskedő piatzon, 100, főt 110 Forintot is adtak
érette az azzal foglatatoskodó fáabrikások: mint
mind ezeket egy annak alkalmatoflagával a' Tratt-
ner Ulvari könyvnyomtató műhelyében ki jött és
egy krajtzárért még ma is találatható kis irásban

meg lehet olvasni. Ez az irás oly tzeállal adódott ki, hogy a' belső lakosok a' Vad-sáfránynak mi-velésére fel indittatódjanak. Már ez az irásotska e', vagy pedig a kéntelenség tselekedték e', elég az a' dologhoz, hogy a' roszból, az az, az idegen Saffornak meg dráulásából, az a' jó következett — 1)ször; hogy meg győződünk a' felől, hogy a' nállunk termő Vadsáfrány az Egyiptominál leg kis-sebbé sem alább való — 2)ször; hogy en-nek termesződése az ólta nállunk is esztendőként jobban - jobban gyarapodván, ez által a' belső szor-galmatoslágának egy új ága származott, és az a' meglehetős summa, a' mely eddig idegen országra ment ki, most már a' mi szorgalmatos mezei gaz-dáink' és gazdaszfonnyaink eszénnyekbe menyen. — A' *Debrctzeni* közelébbi országos vásárban, 70—78 Forintokon adtak el a' jól el készült Vad-sáfránynak mázsáját. — Mit kívánhatunk ennél töb-bet — midőn a' Magyar országon termő Saffort, ott helyben leg alább másfél annyin el adhatjuk, mint tsak nem fok esztendők előtt is az Egyiptomit, vásá-rólni Bétsben lehetett.

6) Bátorcodunk kérni érd. hazánkfiat, hogy tudósittsanak minket mind a' *Jó féle* mind pedig a' Vad Sáfránynyal való gazdalkodásnak nállunk lévő állapotjáról. Ezeket a' *positziókat* kívánnók tudni — 1) N. N. mivel velle esztendőként, ennyi amannyi négy szegeletű öl földet — 2) A' föld magáé-e', vagy éppen a' sáfránytermesztésre árendálta? mennyit fizet érette esztendőként? — 3) A' magot vagy gyökeret, honnét szerzette, és mennyin? — 4) A' meg írt földbe mennyi magot vagy gyökeret ve-tett vagy ültetett? — 5) Mi némü munkásokat fordított réá? miként fizette őket? — 6) Mi lett fáradsága és költsége után való jutalma? — 7) Mi-tsoda hasznot remélhetett volna arról a' földről, ha azonn, búzát, rozsot, kendert, vagy kukuritzát, &c., termeszített volna?

III.

Elegyes Dolgok.

Júh nyírés Woburnban. — Anglus Hertzeg *Bedford*, Juniusban minden esztenkőnként pompás in-
nepét szokta czelebrálni a' mezei gazdálkodásnak,
Júh nyírés nevezet alatt, a' melyre ő hozzá a'
leg gazdagabb Anglus mezei gazdák szoktak öfz-
sze gyülekezni. Tavaly, Junius' 16 - dikán, és még
az azt meg előzőtt napon, már lehetetlen volt egy
lovat is találni *Bedfordshire* felé: némelyek nagy
kerüléssel, mások gyalog szerben folytatták útjo-
kat oda. *Woburnban* egy tsupa országos vásárt
lehetett képzeln. A' Hertzegek és Lordok nem
külömben iparkodtak, hogy jókor oda juthassanak,
mint némely egy lovú tisztartók, vagy árendások.
Közel *Woburn* mellett van a' *H. Bedford* falusi lak-
helye, melynek *Woburni - Abbátzia* a' neve. Az
első nap valami 300 vendégeknek adott itt a' Her-
tzeg szabad bé-menetelű feleltökömöt reggeli 9 óra-
kór. Ezt követte egy különös majorban a' júh-
nyírés. Ide gyülekeztek mindenek, gyalog, ló-
háton, és hintókban. Öt meg válszított ahoz-ér-
tők, nyírték a' juhakat. A' le-nyírt gyapjú, kéz-
ről kézre adódott a' nézők között. — Innét egy
közel lévő épületbe ment a' fokaság, a' hova a'
leg szebb eredetű anya - juhak voltak bé - rekesz-
tetve.

Ennek vége lévén, azoknak bizonyság - leve-
leik nyittattak fel, a' kik a' felett vetélkedtek, hogy
azt az 50 Guinéktől (valami 5 száz forintokból) ál-
ló jutalmat el nyerhessék, a' melly jutalmat azoknak

számokra hirdettetett volt ki *Bedford* Hertzeg, a' kik a' Leicestershire és Wiltshire nevü Grófságokból *Bedfordshirbe* leg több juhakat fognának bévinni, és el szaporítani.

Délben 200 vendégek ebédelték egy olyan három ágú asztalnál, a' mellynek háromágai Anglus módon, egy ponton özfzejővén, ezen ponton úgy ült *H. Bedford*, hogy mindeneket egy formálog szemlélhetett, és ötet is mindenek láthatták. — A' gyapjú-nyírás azon egész napon folyt, olyan helyen, a' mellyen azt mindenjelenlévők kedvek szerént nézhették. — Estvéli 6 órakor ismét az előbbeni majorba sétáltak a' vendégek, a' hol egy oly gyönyörű fertést néztek meg, a' melly réá nézve leg alább 8 mázsát nyomhatott. — Innét egy rétre mentt proczessióval a' sokaság; az ott legelő *Devonshiri* szép ökröknek meg-nézésekre.

Másod napra még több és újabb vendégek érkeztek. — Ez a' nap, külömb-külobb féle gazdasági ritkaságoknak, és új találmányoknak elő-mutogatásával kezdődött el. Az előbbeni Karátsónkór két igen szép ökrök *modellája*, mint ritkaság úgy mutogatott volt Londonban. A' készítője ennek *Girard*, a' ki a' marhák modellájának gipszből való öntése által híresedett el. Most ezek a' két gipsz-ökrök is elő-mutattattak. Mások új módi, a' régieknél alkalmasabb ekéket, boronákat, szalmavágókat, és egyéb e'-féléket, mutattak elő. — Dél utáni 3 órakor ismét 160 személyek ültek ebédkezni a' Hertzegi asztalhoz. — Az után azok a' kosok nézettek meg a' nagy majorban, a' mellyek bérbe adni valók voltak. Kettő ezek közül harmintz-harmintz *Güinékért* (300 Forintokért) betsáttatott ki bérbe: hanem voltak olyanok is, a' mellyeknek darabját 400 — 1000 forintokon alól nem akarta ki adni a' Hertzeg. — Mind ezek után a' fogadások' dolga fordúlt elő. Néhány *árendá-*

dások t. i. nevezetes summákba fogadtak, hogy a' jövődő béli juh-nyiréskörök fogják a' leg derekabb teheneket, juhakat, fertéseket, és egyebeket, elő mutatni,

A' harmadik nap, az idő is szebb lévén, még több nézőket tsalt öszfze. Lehetetlen volt ennyi gazdag, fő, és értelmes embereket, az életre legízüksegesebb utaknak, módoknak, és eszközöknek ki palléroztatásáról tanátskozva, gyönyörködés nélkül izemlélni. — Egy ember két hizott tehenet mutatott elő, mellyek arról voltak nevezetefek, hogy ő azokat igen kevés, hanem különös módon készített eledellel hizlalta meg. — Ez nap is 200 személyekre terítettett asztalt a' Hertzeg. Az asztal felett tsupa gazdaságot illető beszégetések folytak. Némely *Herrfordshire* béli gazdák azzal ditsekedvén, hogy Angliában sohól szebb marhák nem találhatnának, mint ő nállok, ezt egy *Sussex* béli fő Bíró nem jó neven vette, és nagy summába fogadott véleek, hogy jövődőben *Sussex* is fog olyan derék marhakat elő mutatni, mint *Herrfordshire*.

Az előbbeni juh-nyiréskör egy ezüst poharat tett volt fel *Bedford* Hertzeg annak az embernek számára, a ki mostan a' leg hizottabb kosot fogná elő mutatni. Három vetélkedők jelentek meg egy-egy kövér kossal. Egy Commissió nevezte tett ki, oly rendeléssel, hogy ezen kosokat megnyírtvén, előbb elevenen méreffe meg, az után nyuzassa meg, és úgy ismét méreffe meg, hogy annál jobban meg lehessen határozni, melyiket illeffe a' fel tett jutalom.

A' negyedik nap is folytak az e' féle foglalatosságok. Egy *Smith* nevű gazda még az 1799-ik esztendőben mutatott volt itten elő egy rendkívül való kövérségű kosot. Hogy ennek emlékezetit annál tartósabbá tehesse, az ő bámulásra méltó kövérségű veséjét modellában ki-tsináltatta. Ő is elő mű-

tatta ezt a ritkaságot ezen a napon. A kövére ezen vesének 7 tzol vastagságu volt. — Ebéd alatt nevezetes pohár - el - közfönések folytak, mellyeknek — a Király — a szántásvetés gyarapodása — a Tséplő - malom — Kitsiny - jó — bő búza - aratás — a gabona - vető machina — az egész marhatartás — a szerentsés próba - tételek — a Juh - gyapjú — az Eke — a jó fü - termesztés — a kossokkal való kereskedés — a *Blakwell* emlékezete, &c. — voltak nevezetesebb tárgyaik. — Az ebédet követte, a különb-külömb féle, tzipra poharakból és pénz summakból álló jutalom - nyereményeknek kiosztatása. — Utóljára egy beszédet tartott Hertzeg *Bedford* a mezei gazdákhoz, a mellyben rész szerént az ő addig való szorgalmatoskodásaikat magasztalta, rész szerént a további iparkodásra nogetta őket.

Ez a *Bedford* Hertzeg, tsemérdek jofzágú mezei gazda Angliában. Az idén két jofzágait szánta el tsupán, mezei gazdalkodás béli szüntelen való próbákra.

Kolossalis nagyságú ökrök és juhak, ugyan tsak Angliában. — Az Angliai mezei gazdák között igen el hatalmazott az a módi, hogy ök tsemérdek nagyságú szarvas marhákat neveljenek: és hogy, az e felett való vetélkedést annál nagyobb gráditsra vihessék, nyeremény - jutalmakat szoktak azoknak számokra fel - tenni, a kik bizonyos ösfze - gyűléseknek alkalmatosságával magokat mások felett meg tudják különböztetni. Minthogy Angliában nem tsak nagy Hertzegek, hanem még maga a Király is, és Királyi vérből való Hertzegek is, a mezei gazdalkodásnak méltóságosításáért, nagy vetélkedéssel folytatni szokták a pallérozott mezei gazdaskodást: erre nézve az ilyen mezei gazdák-

ból álló nevezetes gyűléseken, ezek is meg szoktak vagy személlyesen, vagy leg alább küldöttjeik által jelenni, és barmaikat, ha kurázsijok van, ők is oda hajtadják.

Ilyen nevezetes gyűlés tartatott tavaly (1800-ban) December 16-dikán egy bizonyos *Wooton* nevű gazdag Anglus mezei gazdának hazánál. Előre egy kised és különös Amphitheatrom készített a' nézők' számára, melynek *párterjére* (középdvarára) hajtották bé a' meg nézni való barmokat. A' karokban ültek elegyesen, valami 300 gazdag árendások, Lordok, és az orizágnak egyéb nagyjai (ezen utolsók tsak mintegy *incognito*). — Egy ilyen gyűlekezet valósággal nevezetes újság a' ki-pallérozott mezei gazdák' világában!

Minden ellenmondhatás nélkül most is ugyan azon *Weskar* nevű gazdának ökrei nyerték el a' fel tett jutalmat, a' mellyek azt, az előtt esztendővel elnyerték vólt. Ez egy olyan hízott ökröt mutatott elő, a' melynek 7 láb 6 tzol vólt a' magossága; és a' mellyet onnét a' néző helyről egy *Chapman* nevű mézfáros 135 Güinéken (valami 735 R. Thallérokön, avagy valami 1102 Forintokon) vett meg tölle. — A' Király is küldött vólt ugyan ide a' maga Berkshieri nagy majorjából két hízott ökröket, valamint szintén Bedford Hertzeg is a' maga majorjából egy pár nem meg-vetni való ökröket. Hanem mind a' Király' mind pedig a' Bedford ökreik, még a' meg-visgáltatásnak el-kezdődése előtt vizsgálta hajtattak, mivelhogy előre által lehetett látni, hogy nem érnek a' *Weskar*' ökreivel.

A' leg nagyobb tehénér egy *Kingsnoth* nevű Sussexi mezei gazda nyerte-el a' jutalmat. Ez 60 Güinéken (valami 600 Forintokon) adatott el. Ez nem tsak nagyságáért vonta magára a' nézők'

tsudálkozását, hanem azért is, hogy méltóságos szép formájára, és tulajdonok egymáshoz mérsékelt alkatasára nézve, egy tsupa Junóval veteketett a' több tehenek között.

Watts nevű *Lincolnshiri* gazda egy pár igen szép kettős (egy hással ellett) túlkokat hajtattott elő a' roftély eleibe: de tsak a' tsupa meg-mutatására, és nem el-adásra; minthogy még ifjak lévén, még jövendőig fokot nöhetnek, noha már most is temérdek nagyságuk. A' kettő 26 mázsát nyom egygyütt.

Minthogy ezen néző helyen a' marháknak tsak az ő nagysága és kövérsége vétetik tekintetbe: a' juhak meg-nyírve hajtódtak elő. A' *Leicesteri* juhak találtattak leg-nagyobbaknak és leg-kövérebbeknek. — Mind egygyütt, 18 ökrök, 4 tehenek, és 24 juhak voltak a' *concurrensek*.

Az *Anglus Királyról* azt olvassuk a' közönséges levelekben, hogy néhány esztendőktől fogva való egésszegtelenkedése miatt, az Orvosok jóvasására, már most a' folyó 1801 dik esztendőktől fogva félbe hagyta a' mezei gazdalkodást, mellyet mind ez ideig vetélkedve folytatott.

Még az eleség' nemeinek, nevezetesen a' gabonának rend kívül való meg-drágulása sem akadályoztatta meg az *Anglusokat* abban, hogy az idén is, bámulásig meg hízlalt ökröket és juhakat ne mutatassanak elő, rész szerént a' ditsóflég rész szerént pedig a' jutalom-nyeremény végett való vetélkedésből, a' melynek nincs másutt példája. — *Hertzeg Bedford* olyan *Leicestershire* béli ürüket küldött a' múlt Mártziusban a' *Smietofieldi* báromvásár-

ra, a' melyeknek csak nem le-tsepegő kövérségeket minden más báromhízlalók bámulták.

Yorkshirben hasonló nagy gyülekezetet tartottak az ökör és jún vásárosok: a' hol nem különben volt minn bámuljanak az e' félekben györködők. — Ezen példák azonközben nem egyebet, hanem csak azt a' nagy vetélkedést mutatják, a' mellyel a' gazdag Anglusok egymást feljül múlni törekednek; mert egyéberánt ezek a' lában-járó fagygyú-massák. a' mellyeket ők ilyen nagy ceremóniával mútogatni szoktak, nem arra valók, hogy csak kevés hasznokat is leheffen az élelemre nézve venni, és egy ilyen meg hízlalt baromra fordított mesterséges eledellel, fokszor száz félig el-hólt éhező embereket is el lehetne tartani. Noha más felől az is bizonyos, hogy a' kiket ezen tekintetben a' ditsőflégnek keresése ennyire el ragad, ugyan ezek más tekintetben is mindent el követnek, a' mi az emberi életnek ezt a' leg szükségesebb fundamentomát, a' mezei gazdaskodást, feljebb-meg-feljebb emelheti.

A' Tisztartói számvételnek egy ritka példája.
— Egy *Davers Károly* nevű gazdag tulajdonos Angliában tavaly, a' maga árendánsaitól való számvételnek alkalmatosságával, egy olyan répában hozatta fel a' *puntsot*, a' melynek belső része szépen ki volt vájva. Kerekded vastagsága ezen répának egy réf és 7 tzol volt, és ép korában 26 fontot nyomott. A' külfő oldalán minden féle figurák szemléltettek, a' mellyek külömbkülömb féle mezei gazdálkodás béli tárgyákat ábrázoltak. Ilyen arany betűkkel való irás olvastatott rajta: — „A' Mindenható álgya meg az ekét, és adjon bőséget.

Helvétziai (vagy némelyek' magyarsága szerént Svájtzer) sajt és vaj Dániában és Norvégiában. — A' mezei gazdálkodásra és kereskedésre figyelmező Dániai Királyi Collégium, a' Bernai vidékekről hívott tava y alkalmátos gazdákat, hogy a' Helvétziai mezei gazdálkodásnak, nevezetesen pedig a' sajt és vaj tsinálásnak módját, Dániában és Norvégiában fel állítsák. Ezen Svájtzer gazdák tavaly Novemberben már meg érkeztek volt Dániába. Mi-re mehetek ott az olts? még nem olvastuk.

* *

Néhány jutalom - nyercményre fel - tett nevezetes kérdések. — A' Pétersburgi gazdasági Társaság ilyen kérdést hirdettetett volt ki ezen esztendő elején, a' November' 15 - dikéig lejendő meg - fejtés végett: — „

„Mínthogy az Orosz birodalomnak némely Déli tartományai a' tüzi - fa' dolgában szükséget látnak kívánni lehet, hogy azokban egyéb féle tüzelő eszközök, p. o. a' kő - szén és törf, jöjjenek szokásba. — A' mi a' kő - szén et illeti, ez nem mindenütt találtatik, és ennek ásásával nem is minden foglalatoskodhatik: hanem a' törfet, minden mélyetskén fekvő helyeken lehet találni; az ehez való hozzá - jutás is nínisen oly fok féle nehézségekkel özfűszeköttetve; és némely nemeivel a' törfnek minden további el - készítettés nélkül lehet tüzelni. Ellenben némely nemei ennek is, kíváltképpen az ő rosz gőzek miatt, a' melyet ezek előre szénné nem égettetvén a' tűzben ki borsátani szoktak, csak akkor haszonvehetők, minekutánna szénné égetődtek. Oly szélezással tehát, hogy használható módon előadattallék az a' mód, a' mely szerént ez a' bőv in találtató tüzi eszköz, a' falusi nép által közönségesen

bé vétetődjön, 's hogy ezt a' falusi lakosok az ő házi szükségeikre, magok, könnyű szerrel és óltsón el kezithessék, tudni kívánnya a' Gazdasági Társaság, azt, hogy — „

„Miként lehessen törf. szénre szert tenni, a' nélkül, hogy annak égetésére se' vas se' téglakemence ne kívántassék, minthogy ilyen kementzéknek felállítására, a' falusi lakosoknak igen bajos dolog? — Egy arany emlékeztető pénzt határozott a' Társaság annak meg jutalmaztatásául, a' ki a' fel tett kérdésre leg jobban meg felel.

Hollandiában a' második Teyleriána Társaság 400 Forintokat tett fel már másod versben annak meg jutalmaztatására, a' ki az 1802-dik esztendőnek 1-ső Apriliséig leg jobban meg fog ezen kérdésre felelni: —

„Mennyi bizonyított tud az ember a' plántáknak tápláltatásokról és nevedésekről? az az: mit hozhatunk ki az eddig jól meg bizonyított és meg határozott tapasztalásokból az iránt, hogy a' plántáknak tápláltatásokra mitsoda matériák szolgálnak, és hogy ezek mi módon választják el a' tápláló részeket egymástól, és készítik el a' táplálásra? Mitsoda kétségeskedések foroghatnak még fenn a' természetet vizsgáló nagy böltseknek ezen tárgy iránt eddig ki nyilatkoztatott vélekedéseik felől. Mi némü vizsgálódások nyújthatnának világosságot annak a' homálynak, a' melly által ez a' fontos dolog mint ez ideig el takartatva maradott? — 's több e' félek. — Ezen kérdésekkel oda tzelez a' nevezett társaság, hogy ha egyszer ezek iránt nagyobb világosság terjedhetne el; azután minden földeknek némeiben szerentsésebb következéssel lehetne ahoz alkalmaztatott plántákat termesztetni,

A' Frantzia Országban mostanság fell állott mezei gazdasági társaságok között a' Toulousei, ezt a' nyereség-kérdést tette ki a' meg fejtésre: Mitsóda különb-külömb féle nemei vannak a' Felső Gárumnai Departamentom földje színének? Mitsóda jelek által különböztetheti meg leg jobban és leg könnyebben a' kevés tudományú szántó-vető gazda ezeket egymástól? Mi némű trágyáknak és megmivelésnek nemei leg alkalmasabbak mindenikhez ezen földnek nemei között? Mi módon törölthetik-el az ugartás annyira, a' mennyire csak a' környülállások meg engedik? — Valósággal fontos kérdések! — méltók a' figyelmetesre. — Mely szép ez, hogy nem azt kérdi a' Társaság: hogy miként lehet minden ugart el törülni; mert tudja, hogy ettől a' gondolattól, hogy minden ugart közönségesen el keljen és el lehessen törülni, meg kezdettek már azok a' mezei gazdák is jöni, a' kik azt ez előtt egyáltalában javasolták volt: hanem csak azt kérdi, hogy leg alább a' lehetőségig miként törölthetik az el?

A' Sequanai és Marnei Departamentben (a' hol eddig Champagne, Brie, és Isle-de-Franc voltak) *Meaux* városában vagyon egy más mezei gazdasági Társaság: — Ez által látván azt, hogy a' mezei gazdasági Társaságoknak törekedéseik tökéletes gyümöltsel mind addig meg nem koronáztathatnak, valamедdig őket, az eke' és ökör' szarvait fogó földmivesek is meg nem érthetik, az az, valamедdig a' Minerológiából, Botánikából, Fizikából, 's még a' Khémiából is, leg alább némely fundamentomokra meg nem tanittatnak — ilyen kérdést tett ki a' jutalomért való meg fejtésre: Miként állítottóhatnak fel olyan nevelő oskolák, a' mellyekben a' szántóvető embereknek gyermekeik, tzieljokkal meg egygyezölög tanítottóhatnak? — Az ezen kérdésre való feleleteket már a' múlt Aprilisre bé kellett küldeni.

* * *

A búza termékenységének új példája. — Erdélyből Szeben városából Titt. Klein nagy érdemű Senátor Ur, nem régiben egy ládátska búzát küldött ajándékkul Bétsbe ö Cs. Királyi Felségéhez, azzal az alázatos jelentéssel, hogy az, az ő mezei gazdaságban való megkülönböztetett szorgalmatoskodásának egy nyilvános bizonyossága volna, u. m. a' ki ezen esztendőben, életének 70-dik esztendejében, azt a' tökéletes gyümölsét érte volna el a' maga köz haszonra való törekedéseinek, hogy veteményes kertjének egy részében próbára búzát vetvén, egy szemről útaljában százat aratott. Felséges Urunk nagy megelégedéssel el fogadta ezen erdemes Urtól mind az ajándékot, mind pedig az arról tett alázatos jelentést, a' mintbogy megelégedésének ki nyilatkoztatását, annak módja szerént néki meg is jelentetni kegyelmesen méltóztatott.

Nagy gráditsra emelné ez a' mingyár tisztelt mezei gazda a' közönség' szemei előtt a' maga érdemét, ha a' M. Kurir' írói által ezen hasznos próbatételnek némely körülállásairól bővebb tudósítást hirdettetne ki, a' mellyből által lehetne látni, hogy az a' mód, a' melly szerént ő, egy búza szemről százát aratott, tsak arra való volna e', hogy kerti ritkaságnak maradjon, vagy pedig a' mezőn is nagyobb mértékben gyakorlásba vétetődhetik? — Vagy talám a' buzának valamely különös neme az, a' melly az ő kertjében ily termékeny volt? — Talám olyan formalog voltak a' szemek el vetve, mint a' babót szokták vetni? 's több e' félek.

A' M. Kurir' 42-dik darabjának 670-dik lapján olvastatott mint ennél nagyobb ritkaság, hogy a' *Beauvaisi* Fűvész-kertben egy szem buza 2508 szemet

termett legyen az idén, minden mesterséges trágya és mesterséges művelés módja nélkül: hanem, ugyan ott az is fel volt jegyeztetve, hogy annak az egy szemnek gyökeréről 19 tele kalászkok nevedtek vőle fel egész épségben. A' mellyből nyilvánoságos következés az, hogy azon egy szem búzának az ő gyökeriről való ízeljel ágazását, semmi akadály nem gátolta.

Egy Anglisi gazdasági Társaság, 50 Forintokból álló jutalmat tett vőlt ki 1799-ben azoknak számokra, a' kik 24 négyszegletű hőlđ földön úgy természetnek a' búzát, hogy azt nem a' közönséges mód szerént, hanem mint a' babot, a' képpen vetnék vagy ültetnék (félzkelnék). Ugyan azon őszön a' fel tett jutalomért a' többék között egy falusi parasztagza is elő állott, mint a' ki minden tekintetben teljesítette a' kívánt dólgot. Januárius és Februárius hónapokban vetett. Minden hőlđ földbe félzkelt el 3 Anglisi kupa (pint) búzaszemet, a' melly hőlđ földre a' közönséges vetés' módja szerént 10 pintet kellett vőlna el vetni. A' mely szerént minden hőlđ földön 7, és a' 24 hőlđan 168 pint tiszta búza maradott meg, mint tsupa nyereség. Azon esztendő béli folyó árra szerént a' gabonának, a' meg maradott 168 pint búza, 330 Forintot és 12 Garast ért. Ezen nyereségből, az él-ültetésre, és a' földnek további tisztogatására, a' gyomlálásra, &c. fel ment 120 Forint. Következés képpen maradott még 210 Forint 12 Garas tsupa nyeresége, vagy valóságosabban szólva meg maradott a' hámbárjában 210 Forintokat érő kész búzája, a' mellynek, ha a' földjít a' közönséges mód szerént vetette vőlna bé, sem ő, sem a' Státus, semmi hasznát nem vette vőlna. Sőt több az, hogy a' termés is bővebb vőlt most ezen 24 hőlđ földön, mint a' mennyit ugyan az, más esztendőkben a' közönséges vetés' módja szerént szokott vőlt termeni. — A' búza szemek egymástól 3—4 tzól távolságra,

négy szegeletülög, tudostattak bé a' földbe, azért, hogy a' gyomlálás és tisztogatás annál könnyebben mehefsen véghez.

Az ilyen vetésnek tisztán való tartására, csak a' gyengéb házinépek, afzfzonyok és gyermekek is elégségesek. Hanem, ha ezen pontról el vonjuk is figyelmetefségünket, nem nagy haszon e' valamelly Státusra nézve az, ha abban esztendőnként a' vetni való búzának két harmad része meg kiméltethetik!

Ha azt nem remélhetni is, hogy a' búzának éppen ilyen módon való ültetődése közönségesen bé vétetődik: tsakugyan figyelmetefsé tetetődhetnek az e' féle meg jegyzések által némely Országokban az olyan mezei gazdák, a' kik talám még ma is az őseik tisztartóiktól hátra hagyatott számadásokból tudják tsak, azt, hogy ez vagy amaz fordulóban lévő láb földjeik, ennyi vagy annyi száz köblösök, és azt gondólják, hogy attól a' számtól, soha el nem lehet állani. Vaktában el hagyni a' régi próbált módot, senki nem javasólja; de, miért nem lehetne elébb tsak kitsiben próbát tenni, és ha a' próbátétel jó ki menetellel koronáztatna meg, az után többre is ki terjesztkedni?

Arra, hogy valaki azt meg próbálja, hogy egy földjén, a' mellybe az atya és még nagy atya is mind ez ideig 20 köből búzát szoktanak vólt el vetni, 10 vagy 5 köből után arathat e' annyit, mint az ő elei a' 20 köből után arattanak, semmi különös mesterség, semmi babona, nem kívántatik. A' föld ehez se kíván több trágyát, mint egy kü- lömben is jó gondviselés alatt tartatni szokott szántó föld: több rend béli szántást sem, mint a' milyent a' közönséges jó vetés' módja, a' földnek porhanyós vagy szivákós, 's egyéb természetihez képeest, kíván. A' szántás után maradó göröngyö-

ket, höngörgők, vagy fustélyok (buntykósok) által széljel rontsólni, minden jó mezei gazdaságban meg kívántatik. Továbbá, a' giz-gaszt is a' zöld búza között ki gyomláltatni, nem újság egy jó gazdának.

Egy szóval, arra, hogy valaki a' ritkább vetést meg próbálja, semmi egyéb különös szorgalmatofság nem kívántatik, hanem csak, hogy minekutánna a' földet a' vetés alá, nem tsupa úrdógai, vagy rabotai, hanem valóságos jó gazdai módra el készítette, a' fél annyi vagy harmadányi magot vetesse el belé, azzal a' vigyazással, hogy az, az egész földre egyenlően hintődjen el, az az, hogy a' búza szemek a' földszinén a' lehetőségig mindennütt egyenlő sűrűen álljanak. Erre az igaz, hogy nagy gyakórlottságú vető-ember kívántatik; mint-hogy, ritkán 's még is egyenlően vetni, sokkal bajosabb, mint sűrűn: hanem, a' jó vető embernek a' jutalma is nagyobb; valamint szintén a' gazda is jobban arat a' jó, mint a' rozsz vető után.

Ha a' vetés által valaki azt a' tzelte el érheti, hogy a' búzafszemeket egyenlő távolságra tehesse a' földbe, úgy tellyeséggel nem leszen szüksége az ültetésre vagy félszkelésre. Ez az az égygyik fő ok, a' melly az idegen nemzet béli nagy mezei gazdákat arra indította, hogy olyan makhináknek ki gondolásán törjék fejeket, a' melly a' gabonát minden kívántató régulák szzerént jól el vesse. Gondoltak-ki olyan ekéknek nemeit, a' mellyek a' földet a' mag' alá nem tsak fel forgatják, hanem az el vetni való magot is, ugyan azon egy munkával az eke-vas után, egymástól egyenlő és bizonyos távolságra, a' földbe belé hullatják, 's ugyan akkor bé is takarják.

Hanem, az e' féle, új vető és szántó eszközökről való beszédre, ezután más alkalmatofsággal bőveb-

ben ki fogunk bocsátkozni. Most csak azt jegyezzük meg ezek felől, hogy a' sok között még nem lehet tudni, mellyik legyen a' tökéletesebb. Maga a' Párisban lévő Nemzeti Intitutum is, leg nagyobb figyelmetességit fordította mostanság az ilyen szántó 's egyszersmind vető makhinákra, rendelést tévén, hogy minden eddig fel találtatott ilyen féle mesterséges ekéknek nemei, minden országokból Párisba hozzattatván, azokkal egy ahozértő Commisio próbát tegyen, és hogy mellyik legyen a' leg jobb és haszonra fordíthatóbb, határozza meg.

Az után arra fogja a' Nemzeti Intitutum fordítani a' maga figyelmetességit, hogy azt a' makhinát, a' mellyet a' szántásra és vetésre leg alkalmasabbnak fog itélni, mi módon szabadithassa meg azoktól a' fogyatkozásoktól, a' mellyek azokat közönségesen bé-vétetődhetőkkel lenni nem engedték; az az, hogy a' készüléte, ne erőssen mesterséges, ne felette sok részekből álló, ne is igen drága, 's olyan lehessen, hogy ha el törik, akár melyik falusi mesterember meg tsinálhassa, még is ha lehet minden tökéletességekkel bírjon; a' barázdákat, mint a' környülállás kívánnya, most mélyebben majd nem olyan mélyen, most keskenyebben majd szélesebben forgassa, és a' mágot egyenlően, 's a' környülállás és a' földnek természetere szerént most ritkábban majd sürűbben hullassa, &c. — Ez jeles makhina fog lenni. Majd meg látjuk, miként fog el sülni. Addig a' vető ekéről már nem is fogunk többet írni, míg azt meg nem tudhatjuk, hogy a' Párisi Nemzeti Intitutum, a' sok ekék között melyiket választotta ki, és mitsoda jobbitásokat tett rajta. —

* *

A dohány kórónak hasznos volta. — Szoros meg vizsgálás után úgy találtatott, hogy 100 font dohánykóró, 22 font, jó, és a' szappanfőzésre al-

alkalmas hamút ad, a' mellyből 22 löt hamú - zsirt lehet ki venni. Ez sokkal több, mint - sem a' mennyit eddig a juharfából lehetett ki égetni, pedig a' melly mind ez ideig leg alkalmasabbnak tartatott ezen tzelra, azért, hogy leg több hamú - zsirt adott. Gondolóra vévén tehát, azt hogy a' hamú - zsir - főzés mely erőssen vesztegeti az erdőket : a' dohányt bővön termeszto országokra nézve, ez az új találmány méltó figyelmetelleg érdemel. — Némelyek trágyának is igen jónak találták az apróra vagdalt zöld dohánykórókat.

* *

Mesterséges tüzelő matéria. — Minthogy tavaly télen (1800-ban) Londonban a' köfzén, a' melly ennek a' temérdek nagyságú városnak csaknem egyedül való tüzelő matériája, rendkívül való módon meg drágult volt : ki egygyetki mást javasolt a' tüzelésre. Egy *Frederic* nevű ott lévő Frantzia meg értvén a' dolgot, addig gondolkodott, hogy köfzén -, fűrés -, és agyag port elegyitvén bizonyos mérték szerént öfzfze, és azt téglá formába négy szegletülög öfzfze tsinálván, alkalmas tüzi matériát készített, és el árulván, meg lehető keresetet szerzett magának belőlle. Ezen téglákat a' kementzében leg hátul rakták, elől pedig valóságos köfzén tüzet tettek, 's ilyen képpen nagy részint kevesebb érték - bé a' házfütést, mind külömben. A' találmány olyan hasznosnak lenni ítéltetett, hogy *Frideric*, privilegiumot kapott a' készítésire. Tsak azt nem tudta volt még eleinten fel találni, hogy miként keményithesse ugy meg a' téglákat, hogy jól öfzfze álljanak.

Az első Tsomóban előforduló árgyak, és plánták.

I.	Olyan Gabonásnak leírása, a' melyben a' gabona nemcsak több elztendőig, minden forgatás nélkül jól és épen, el áll, hanem még az egér, minden féle férgek, sőt a' tűz ellen is, bátorságban marad. A' mely a' Szi. Pétersburgi Gazdaságra ügyelő Szabad társaságban fel olvaftatott munkáknak egyikéből, velősönirattatott-ki, <i>Murhard Aug. Wilh. Ferentz</i> által	-	-	1. lap.
II.	A' Sáfrányról közönségesen	-	-	16. l.
	a. A' Jó féle Sáfrányról	-	-	17. l.
	b. A' Tavaszi Sáfrányról	-	-	56. l.
	c. A' Vad Sáfrányról	-	-	58. l.
	d. A' Réti Sáfrányról (<i>Colchicum Autumnale</i>)	-	-	65. l.
III.	Elegyes Dolgok	-	-	72. l.
	a. Juh - nyirés <i>Woburnban</i>	-	-	72. l.
	b. Kolossális nagyságu ökrök ugyant- sak <i>Ángliában</i>	-	-	75. l.
	c. A' Tisztartói számvételnek e v rit- ka példája	-	-	78 l.
	d. Helvétziai sajt és vaj <i>Dániában</i> és <i>Norvégiában.</i>	-	-	79 l.
	e. Néhány jutalom - nyereményre fel- tett nevezetes kérdések	-	-	79 l.
	f. A' búza termékenységének új pél- dája	-	-	82 l.
	g. A' dohány kórónak hasznos volta	-	-	86 l.
	h. Mesterséges tüzelő matéria	-	-	87. l.
A'	II. dik szám alatt elő forduló négy plánták le festve.			16. l.

Meg - jegyzés. Az első szám alatt le - irt Gabonáznak *modellját*, kis formáját, ha vala-
kinek tetszend meg láthatja a' *M. Kurirnál, Béts-
ben*, vagy általa, a' maga számára meg is szerez-
tetheti, fából szépen és érthetőlög készítettve.

Vége az első Tsomónak.

A' MEZEI

G A Z D A S Á G O T

T A R G Y A Z Ó

J E G Y Z É S E K

A'

Mellyeket a' külföldi szorgalmatos mezei Gazdáknak, és ezen minden tekintetben igen szükséges és hasznos mesterséget gyarapítani igyekező Tudós Társaságoknak írásaikból ki szedegetni, és a' két Magyar Hazákból érkezendő hasonló tárgyú levelekkel egygyütt a' köz jónak elő mozdittatása végett, apródonként közönségesekké is tenni szándékoznak

A'

Magyar Kurirnak Írója.

Második Tömör.

Össze szedte

D. Decsy Sámuel.

B é t s b e n

Az-1801. évi Kiadásában.

